



Dis que charlemaigne le trespu
 issant empereur et tresrenomme
 eut conqui'e toute galice z souib
 mise a la foy hreftiene enlonneur de ieu
 te de monseigneur aint iagues il'retour

na en france et fist
 panipeline. Et
 ette de s'art
 cille z son
 le son

magazin istoric
 ANUL XIII Nr. 1 (142) IANUARIE 1979



OMAGIU ÎN ISTORIE

...prin opera dumneavoastră pentru edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate, a civilizației comuniste, făuriți epoca de aur a istoriei românești, după cum, prin profunda pasiune creatoare și prin excepționala capacitate de interpretare a fenomenelor întregii istorii, dumneavoastră ați scris cea mai minunată și adevărată carte de istorie pe care au avut-o vreodată această țară și acest popor (din telegrama revistei Magazin Istorie, reproducă în volumul OMAGIU).



O nepieritoare pagină de istorie, de bucurie și mândrie pentru toți fiii acestui pământ, cu profunzia ei rezonanță universală, ne îmbogățește spiritual și ne întărește moral prin impresionantul volum **Omagiu președintelui Nicolae Ceaușescu**. Acest document al istoriei și pentru istorie apărut în Editura Politică este pentru revista noastră o nepuizibilă sursă de inspirație, dată fiind substanța oferită de grandioasa și entuziasta sărbătorire a secretarului general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, cu prilejul împlinirii a 60 ani de viață și peste 45 ani de activitate revoluționară.

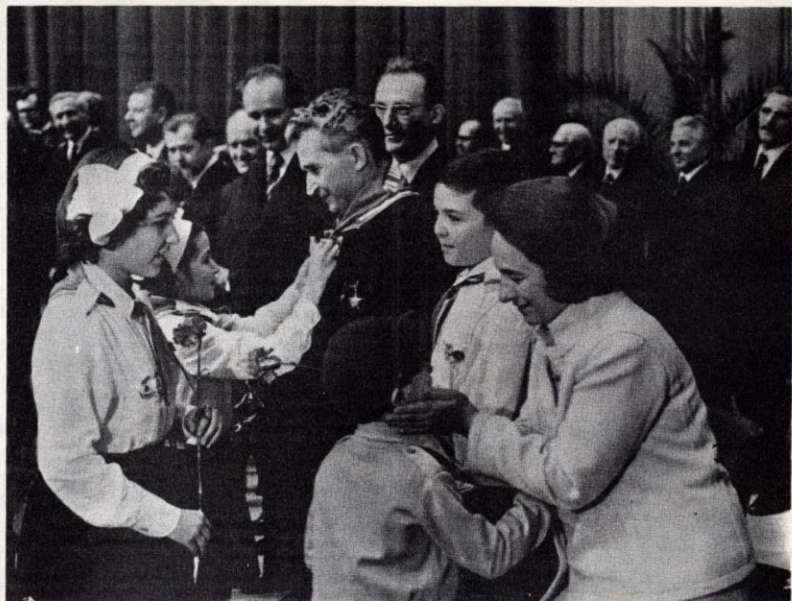
Omagiu ne face să reținem momentele, de neuitat ale sărbătoririi, devenite adevărate permanențe ale vieții noastre: dragostea fierbinte a întregului popor pentru înțeleptul și curajosul său conducător, unitatea de nezdruccinat a partidului și țării în înfăptuirea politicii de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism, de afirmare neabătută a cauzei păcii, independenței și prieteniei între națiuni. Prinsoful de recunoștință își găsește expresie convingătoare și emoționantă în mesaje, telegrame de felicitare, scrisori, lucrări artistice și literare. Ecurile de peste hotare ale evenimentului dau măsura înaltului prestigiu al președintelui Republicii Socialiste România pe toate meridianele.

O valoare excepțională adaugă volumului cuvântările rostite de tovarășul Nicolae

Ceaușescu cu prilejul acestei mari sărbători a poporului nostru. Aceste cuvântări și numeroasele imagini care ilustrează secvențe dintre cele mai diferite din viața sa, în fruntea partidului și țării, potențează ampla frescă a României contemporane care se constituie din filele volumului. Și odată cu dimensiunea de excepție a OMULUI se profilează temeiurile granitice din care decurg și pe care se sprijină: istoria națională, credința revoluționară, identificarea cu aspirațiile înaintate ale omenirii, prezența permanentă în mijlocul poporului, căldura familiei.

Omagiu, fiind o carte de istorie, al cărei autor este însuși poporul, este firesc ca în paginile ei să regăsim și gânduri care au în vedere nemijlocit rolul tovarășului Nicolae Ceaușescu de înțelept îndrumător al lucrătorilor din domeniul nostru de activitate. Și, într-o epocă în care **România și devenirea sa istorică** sînt simbolizate de numele Nicolae Ceaușescu, sentimentele și angajamentele sincere exprimate în volum dau măsura hotărârii unanime a comuniștilor, a poporului nostru de a-și stringe și mai puternic rîndurile în jurul partidului, în jurul conducătorului său, de a păși strîns unit în munca și lupta pentru înfăptuirea înaltelor idealuri pe care de o viață le slujește cu neabătută credință, cu fermitate neclintită, cu devotament nețărmurit, cel căruia pentru tot și pentru toate îi aducem permanent și cu deosebire în fiecare lună a începutului de an **Omagiu**.

Cristian POPIȘTEANU



TOVARĂȘEI ELENA CEAUȘESCU — STIMA ȘI PREȚUIREA ÎN TREGII ȚĂRI

ION POPESCU-PUȚURI

La început de an, la 7 Ianuarie, oamenii muncii din țara noastră, români, maghiari, germani, sîrbi și de alte naționalități, au sărbătorit, cu deosebită stimă și dragoste, prețuire și recunoștință, ziua de naștere a tovarășei Elena Ceaușescu, militant de frunte al partidului nostru comunist, eminentă reprezentantă a științei românești, exemplu de abnegație și pasiune revoluționară pentru binele patriei și al poporului.

Urmărind destinul istoric al tovarășei Elena Ceaușescu, descoperim o fericită și strălucită îmbinare a acelor trăsături de caracter care au evidențiat de-a lungul milenarilor istoriei a poporului nostru virtuțile strămoșești ale celor mai de seamă dintre românce. Întregul popor, precum și opinia publică internațională văd și stimează în tovarășa Elena Ceaușescu un remarcabil militant și om politic, un eminent om de știință, credincioasa tovarășă de viață, prin toate furtunile și bucuriile, a conducătorului partidului și statului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, minunată mamă, Erou al muncii socialiste, luptătoare consecventă și neînfriată de peste 40 ani pentru libertate și dreptate, pentru propășirea și independența țării sale.

Scrutînd destinul istoric al tovarășei Elena Ceaușescu o regăsim din fragedă tinerețe, luptînd împreună cu marele fiu al poporului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în mișcarea revoluționară și democratică. În anii premergători celui de-al doilea război mondial, tovarășa Elena Ceaușescu (la vremea respectivă Elena Petrescu) a activat cu neîntărmurit devotament și pasiune în rîndurile tineretului comunist, în sindicate, în Partidul Comunist Român. Dintre multiplele sarcini din eroicii ani de ilegalitate al partidului comunist, o regăsim pe tovarășa Elena Ceaușescu la începutul anului 1939 conducătoare a Comisiei de reorganizare a Uniunii Tineretului Comunist într-unul din cele patru sectoare ale Capitalei, calitate în care a participat la ședințele Comisiei de reorganizare a Uniunii Tineretului Comunist

Înalte titluri și distincții științifice conferite tovarășei acad. dr. ing. ELENA CEAUȘESCU

- Doctor inginer în chimie — Institutul politehnic București
- Membru al Academiei Republicii Socialiste România
- Membru de onoare al Societății Internaționale de chimie industrială, (Franța, 1970)
- Membru activ al Academiei de Științe din New York, 1973
- Membru de onoare al Colegiului chimiștilor și inginerilor chimiști din Costa Rica, 1973
- Membru de onoare al Consiliului universitar și al Consiliului de conducere al Universității Centrale din Ecuador, 1973
- Membru de onoare al Școlii de știința informaticii a Universității Centrale din Ecuador, 1973
- Titlul de profesor onorific al Universității Naționale de Inginerie din Peru, 1973
- Membru de onoare al Institutului American al Chimiștilor (A.I.C.), 1973
- Titlul de Doctor Honoris Causa al Universității din Buenos Aires, 1974
- Titlul de Doctor Honoris Causa al Universității din Sud-Bahia Blanca, Argentina, 1974
- Membru de onoare al Institutului Ecuadorian de Științe Naturale, 1975
- Titlul de Doctor Honoris Causa al Universității Feminine din Manila, Filipine, 1975
- Membru de onoare al Societății de chimie din Mexic, 1975
- Titlul de Doctor Honoris Causa al Universității din Yucatan, Mexic, 1975
- Titlul de profesor universitar extraordinar al Universității Naționale Autonome din Mexic, 1975
- Titlul de Doctor Honoris Causa în științe al Universității din Teheran, 1975
- Membru de onoare al Societății de Știința Polimerilor, Japonia, 1975
- Membru corespondent al Academiei din Atena, 1976
- Placheta de argint a Facultății de științe din Kuweit, 1976
- Membru de onoare al Academiei de Arte și Științe din Ghana, 1977
- Membru asociat al Institutului Egiptului, 1977
- Diploma de membru de onoare al Academiei de Științe a statului Illinois, S.U.A., 1978
- Titlul de „Fellow” — membru de onoare — cel mai înalt titlu al Institutului Regal de Chimie din Londra, 1978
- Titlul de Profesor Honoris Causa al Institutului Politehnic din Londra Centrală, 1978

din București, conduse de înflăcăratul și neînfricatul comunist Nicolae Ceaușescu, ales în 1939 secretar al C.C. al U.T.C.; o regăsim desfășurând o intensă activitate revoluționară în cercurile culturale de pe lângă sindicatele muncitorești; o regăsim în acțiunile de masă pentru educația patriotică, de solidaritate internațională a tinerei generații; după cum o regăsim în manifestările revoluționare și antifasciste ale clasei muncitoare din România care au atins o culme la 1 Mai 1939, când, alături de tovarășul Nicolae Ceaușescu, a fost sufletul marilor demonstrații care au avut loc împotriva fascismului și a războiului ce se profila la orizont; o regăsim în plină luptă pentru organizarea și desfășurarea manifestărilor revoluționare din 13 august 1939, în apărarea morală și juridică a militanților comuniști și antifasciști intermiși după manifestările antifasciste de la 1 mai; o regăsim în anii grei ai dictaturii militare-fasciste și al războiului hitlerist desfășurând o vastă activitate pentru ajutorarea luptătorilor revoluționari privați de libertate; o regăsim în permanentă legătură cu tovarășul Nicolae Ceaușescu, care se afla internat în lagărul de la Tirgu Jiu.

Scutind destinul istoric al primei femei a țării o regăsim, după victoria insurecției armate naționale antifasciste și antilperialiste din august 1944, militând neobosit în posturile de răspundere încredințate de partid, în organizațiile revoluționare de tineret și femei, aducându-și contribuția la lupta partidului pentru cucerirea și consolidarea puterii politice revoluționare, pentru crearea noul orizontului socialist pe pământul românesc. O regăsim astăzi, ca o censurare a înaltelor calități dovedite într-o îndelungată luptă revoluționară în slujba patriei și a poporului, în Comitetul Central al Partidului Comunist Român (aleasă prima oară la Conferința Națională a P.C.R. din iulie 1972), membru al Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. (aleasă la Plenara din iunie 1973), membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. (aleasă la Congresul XI), al Biroului său Permanent și președinta Comisiei C.C. al P.C.R. pentru problemele de cadre de partid și de stat, deputat în Marea Adunare Națională.

În această activitate de cea mai înaltă răspundere, tovarășa Elena Ceaușescu este mereu alături de primul fiu al poporului, președintele Republicii, prezentă dinamică și plină de căldură omenească în mijlocul oamenilor muncii din uzine și de pe ogoare, din laboratoare și din școli. Alături de secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, tovarășa Elena Ceaușescu, împreună cu ceilalți tovarăși cu munci de răspundere din conducerea partidului și a țării, aduce o permanentă contribuție la înfăptuirea politicii partidului, de ridicare a României pe noi trepte ale progresului și civilizației, afirmându-se, totodată, în elaborarea și înfăptuirea politicii externe a Republicii Socialiste România.

În viața tovarășei Elena Ceaușescu, preocuparea pentru dezvoltarea științei ocupă un loc prioritar, fapt evident în întreaga sa activitate pentru orientarea de ansamblu a științei românești, ca și în vastele și laborioasele cercetări personale în domeniul chimiei. Cucerindu-și un loc de prim rang în știința patriei sale, academician doctor inginer Elena Ceaușescu a dobândit, prin contribuțiile sale în cercetarea științifică, o largă recunoaștere internațională, numeroase foruri academice și universitare distingându-o cu lauri care se răsfiră asupra întregii științe și culturi românești.

Omaginându-i minunatele însușiri umane, importanta și îndelungata activitate revoluționară și de stat, marile calități de strălucit om de știință, întregul nostru popor l-a urât din adâncul inimii, la 7 ianuarie, tovarășei Elena Ceaușescu, LA MULȚI ANI, alături de tovarășul Nicolae Ceaușescu, conducătorul care marchează cu pecetea geniului său noua istorie a României.

„UNIREA națiunea a făcut-o!”

MARIAN ȘTEFAN, IOAN LĂCUSTĂ

„... Eu nu recunosc nimenui dreptul să zică că Unirea e actul său individual, proprietatea sa exclusivă; Unirea e actul energetic al întregii națiuni române... și d-aceea ... nici chiar domnitorului, dar încă unui singur particular, nu-i recunosc și, nici nu-i voi da vreodată dreptul acesta de a zice că el a făcut singur Unirea... Unirea națiunea a făcut-o, națiunea care a ales un domn pentru ambele țări, cu misiunea de a realiza Unirea...”

Impresionante cuvinte, cu atât mai impresionante cu cât ele aparțin lui Mihail Kogălniceanu, una dintre personalitățile de excepție ale memorabilelor evenimente din 1859. Se vede în ele judecata dreaptă a istoricului care își face un titlu de mândrie punând masele populare — adevăratul făuritor al Unirii — în drepturile lor firești.



Frații din Moldova și Valahia

Unirea de la 1859 s-a pregătit și implinit prin voința și fapta întregului popor. Strălucita pleiadă de ginditori, scrutoi, publiciști și oameni politici au înscris vibrante pagini de patriotism, clarviziune politică și geniu diplomatic în slujba Unirii, tocmai în calitate de exponenți ai intereselor vitale ale națiunii. Masele largi populare, țărănimea, proletariatul în plină afirmare, meseriașii au fost elementul dinamic, forța motrice care a impus Unirea.

Dubla alegere a lui Cuza — formă politică originală, specifică istoriei noastre de creare a statului național român — nu a fost altceva decît expresia dorinței și voinței populare ajunse la rangul de necesitate istorică obiectivă. Arhiva istorică a acelor ani conține impresionante mărturii privind rolul maselor populare în făurirea Unirii. „Îmi aduc aminte — scria Radu Rosetti, în însemnările sale memorialistice publicate în 1925 — încă în casa noastră de vâlătuci de la Pralea, nu numai de cuvintele pline de patriotică însuflețire ale tatei și ale mamei, ale moșilor mei, ale rudelor și prietenilor casei, dar și de acele ale slugilor și ale țăranilor. A suflat în cursul acelor trei ani: 1856, 1857 și 1858, un vînt deosebit de generos..., un vînt care nu vorbea de bănci, de acțiuni, de întreprinderi, de slujbe, de foloase, ci de muncă și de jertfe pentru neam, un vînt la suflarea căruia oricine cu bucurie își vîra mîna cît mai în fundul buzunarului spre a aduna mijloacele trebuitoare pentru întemeierea viitorului acestui neam...”

Constituirea, în mai 1856, a societății „Unirea” din Iași, apoi a Comitetelor Centrale ale Unirii (februarie-martie 1857), al căror scop era organizarea luptei pentru unirea celor două țări române surori, au fost salutate cu mare entuziasm de locuitorii orașelor și satelor. Pe adresa societății au sosit numeroase scrisori de adeviune. „Într-o gîndire — declarau cetățenii din Bacău, la 8 iunie 1856 —

dezbătînd cu mare cumpănire asupra tuturor împrejurărilor noastre politice, toți ne-am hotărît din suflet pentru unirea principatelor! Dorim această unire din sufletul nostru și o întărim”. Aceeași dorință era exprimată de locuitorii din Dorohoi, „de la proprietari, treptași și pînă la cel de pe urmă locuitor român”. Într-o altă adeviune se preciza că „cetățenii de toate clasele, locuitorii ai ținutului Putnei și orașului Focșani..., în unanimitate declarăm și noi că dorințele noastre sînt: unirea ambelor principate, Valahia și Moldova într-un singur stat, sub numele de România”. Pentru locuitorii județului Neamț, Unirea era „firească și neapărată”, adevărat legămint „între frați de același sînge și nume, de aceeași obiceiuri și limbă, de același trecut și viitor, precum sînt românii din Moldova și românii din Valahia”.

Despre temeiurile istorice ale Unirii se vorbea și în lucrarea **O aruncătură de ochi asupra unirii Principatelor române**, apărută în 1857, sub semnătura „un român din București”: „Unirea nu este deloc... un ce nou și neașteptat în analele românilor... ea este cugetarea cea mare a timpurilor noastre celor mari. În mijlocul necontenitelor sale războaie, Ștefan cel Mare țineste și pășeste ca la scopul său suprem către unirea principatelor. Mai fericit decît acesta, Mihai Viteazul o și înființează pentru cîtva timp”.

Propaganda în sprijinul Unirii în unele localități din Muntenia luase asemenea proporții, încît Ministerul de Interne a ordonat măsuri împotriva celor care colindau satele pentru a organiza lupta unionistă. La 7 septembrie 1856, Tănase Constantin „din satul Izvoarele de Jos” a fost reținut de autorități pentru că „s-ar fi ivit în satul Vișoara cu niște hirtii, făcînd propagandă printre locuitorii ca să le iscălească”. Deși arestat, Tănase Constantin a fost propus de țărani și ales deputat în Divanul ad-hoc al Munteniei. „Toți acei delegați [țărani] — nota subadministratorul plă-



șii respective — într-o glăsuire au propus că dacă Tănase este criminal [vinovat], unul dintre ei voiește a intra în osînda ce ar lua-o pînă va merge unde se cere din parte-le [adică în Divan] acel Tănase [omul] în care numai [doar] au încredere, căci altfel ei nu pot da votul pentru altul și dacă se poprește [se interzice] a nu-și da voturile pentru numitul, sînt dispuși a merge la București să voteze”.

Demn de remarcat este faptul că în acele momente hotărîtoare, masele populare — țărani, lucrătorii industriali, meseriași, păturile lucătore — au luat inițiative care au ușurat acțiunea factorilor politici responsabili, furnizînd argumentul suprem al Unirii: **unanimitatea de voință**. Într-o scrisoare trimisă din Botoșani de Gh.M. Holban lui Kogălniceanu se spunea: „Încă la 22 iunie [1856] s-au acoperit de multime de iscălituri **Actul național** [programul lansat de forțele unioniste din Moldova], prin care persoane de toate clasele vieuitoare în acest ținut să rostesc pentru Unirea principatelor, și această dorință unanimă, aprepătă de acei ce o rostesc pentru avantajele ei, n-au avut displăcerea a fi adunată de cătră nimene, căci și acum persoane de pe la țară vin nechemate spre a să subscri în acest act...” În altă parte a țării, la Giurgiu — scrie Gr. Serurie — „din partea țărănilor plugari, a meseriașilor și comercianților... este un consimțămînt unanim” asupra Unirii.

„O speranță, o dorință, un strigăt: Unirea“

În martie 1857, au sosit la București comisarii marilor puteri însărcinați cu supravegherea operațiilor în legătură cu alegerile pentru Divanurile ad-hoc. La sfîrșitul misiunii lor, pe baza dorințelor formulate de cele două Adunări, comisarii urmau să întocmească un raport detaliat pentru informarea guvernelor respective asupra dorințelor exprimate de poporul român.

Românii au făcut o primire deosebită reprezentanților marilor puteri și nu au scăpat prilejul de a-și manifesta dorința fierbinte pentru Unire. Cu deosebită simpatie a fost primit baronul Talleyrand¹, reprezentantul Franței, stat ce susținea unirea principatelor. Pe tot parcursul, de la Giurgiu pînă la București și apoi în toate localitățile prin care a trecut în drum spre Iași, reprezentanții ai diferitelor stări sociale (țărani, muncitori, meseriași, țirgoveți, intelectuali, grupuri de femei) i-au făcut călduroase primiri, înmîinîndu-i scrisori de aderare la Unire. „După ce își dăduse sama de starea lucrurilor în Țara Românească — notează același R. Rosetti — se hotărîse să vie la Iași pentru ca să intre în contact cu lumea politică de aici... Delegațiunii de țărani, impunătoare prin numărul lor, îi ațineau calea [lui Talleyrand] pentru a-i ura bunăvenire și a depune în minile lui **cărțile unioniste**, personale sau colective... Multimile de țărani au așteptat sosirea lui

cu ceasuri [ceasuri întregi]; în multe locuri, ca la Bacău, sătenii adunați au așteptat noaptea întreagă împrejurul unor focuri și cînd Talleyrand, în ziua, a sosit... l-au primit cu nesfîrșite urale, iar trăsura i-a fost umplută cu cărți unioniste și cu flori...”

Mîșcat de cele văzute, baronul Talleyrand comunica superiorilor săi de la Paris: „Nu există astăzi în întreaga Țară Românească decît o speranță, decît o dorință, decît un strigăt de raliere: Unirea principatelor”.

Aceeași stare de spirit evidentă la toate nivelurile societății românești era sesizată și de consulul englez din București, Green: „Năzuința pentru Unirea completă a principatelor predomină evident în sinul tuturor claselor... Șuvoiul unionist nu a prezentat nici cel mai slab indiciu de reflux, încă de la începuturile sale, atrăgînd în curentul său tot mai multe izvoare fără să poată fi oprit de vreun obstacol, cîștigînd tot mai multă putere și amploare în desfășurarea lui. Judecînd viitorul în această problemă prin prisma trecutului, se poate prevedea că... Unirea principatelor se va înfăptui, indiferent de dorințele altora”.

Alegerile de deputați pentru Divanurile ad-hoc au constituit cadrul cel mai potrivit pentru afirmarea voinței maselor populare. Iată o mărturie grăitoare privind atmosfera generală în care s-au desfășurat aceste alegeri. „Ion Docan și M. Kogălniceanu s-au ales — scria Scarlat Virnav, în septembrie 1857, lui Vasile Mălinescu. Locuitorii satului meu... [Hilișău] i-am adunat... cu soțiile lor și cu toți copilașii lor, pînă și acei din fașă, de unde au pornit cu cea mai mare pompă... în sunetele clopotelor..., strigînd **Vivat Unirea că a reînviat nația română!**”. Adunarea sătenilor — continua Virnav — „au finit cu **Hora Unirii și Corăbiașca Dunării**... La Dorohei, asemenea au jucat **Hora Unirii** pe mijlocul stradelor zile și nopți”. „Și pe la noi — scria un bîrlădean — în tot cuprinsul ținutului nu mai puțină bucurie și dorință ca în toată țara, din toată inima..., oamenii mai de toate clasele se adună și declară dorința unirii Principatelor surori Moldova și Valahia într-un singur stat. Marele scop al Unirii este dorit de toți românii fără osebire, și de cei de prin cele mai depărtate părți ale țării”.

Participarea deputaților țărani la lucrările Divanurilor ad-hoc a constituit un act cu deosebite semnificații social-politice.

Pe deputații țărani li saluta **L'Étoile du Danube**: „Deputații țărănilor, element nou în adunările noastre moderne, dar sortit de viitor să constituie forța vitală a țării, au fost întîmpinați cu aclamațiile cele mai entuziaste și mai semnificative”.

În Divanul de la București, fostul domnitor Barbu Știrbei a avut surpriza — după cum relatează un corespondent străin — să vadă cum alături de el se așază un deputat țăran.

Mărturisire de credință

În același Divan, deputatul Constantin Tănase a prezentat o petiție ce exprima atașamentul țăranului român față de

¹ Magazin Istoric, nr. 1/1977.

Unire, înalta sa ținută morală și patriotică. „Ca românii care am jertfit și care sintem datori și gata a jertfi orice interes al nostru în parte pentru păstrarea cu întregime a sfintelor drepturi strămoșești ale țării noastre a tuturor, ca credincioși și hotărâți înfățișători al alegătorilor noștri și ca cetățeni țărani care dorim din tot sufletul nostru pacea, liniștea, buna înțelegere, unirea și fericirea obștească a tuturor stărilor de români, venim cu mare încredere... în sînul acestor onorabile adunări... Noi, românii țărani, de am votat și stăruim a nu intra acum în cercetarea treburilor din năuntrul țării nu este nepătrundere de ceea ce facem..., ci este numai via simțire că nu cumva să se vatem autonomia țării prin noi înșine... Cerem cu stăruință ca această mărturisire de credință a noastră să se treacă în procesul-verbal...”.

Sigur, nu era pentru prima dată în zbulucimata istorie a patriei noastre cînd țărănimia a pus pe primul plan realizarea idealurilor generale ale întregului popor. Este un exemplu de profundă înțelegere a ideii de progres de către țărănimia română — această clasă socială care de-a lungul întregii noastre istorii a jucat un rol important, ducînd greul bătăliilor împotriva cotorpitorilor străini, pentru unirea Țărilor române, pentru cucerirea independenței și închegarea statului național unitar. Este o mărturie a nesecatei capacități spirituale a poporului român, a puterii sale de a-și făuri propria istorie.

Cum înțelegea un deputat țăran să-și exercite mandatul primit, aflăm din mărturisirile lui Pandalachi Croitoru care, la 7 noiembrie 1857, declară că îi chemase la Iași pe reprezentanții alegătorilor săi „să mă sfătuiască cu ei ca să nu greșesc, să le dau lămuririle despre cele ce s-au lucrat în Divan... Au venit la mine delegații, m-am sfătuit cu ei și s-au dus acasă”.

Un alt fapt semnificativ s-a petrecut la București: „Ieri seară — scria *L'Étoile du Danube*, din 1 octombrie 1857 — s-au întrunit un mare număr de deputați și au făcut o subscripție printre ei în vederea alcătuirii unui serviciu special de curieri cu care să poată stabili legături cu Divanul Moldovei. Deputații țărani s-au vădit cei mai activi la subscripție și, proporțional cu averea lor, au dat mult mai mult decît ceilalți”.

O dovadă a interesului deosebit cu care țărani au urmărit desfășurarea evenimentelor rezultă și din următoarea întîmplare. Caimacamul reacionar N. Văgariș dăduse dispoziții ca buletinele cuprinzînd dezbaterile Divanului ad-hoc al Moldovei să nu fie răspîndite în rîndul publicului larg. În urma perchezițiilor efectuate în mai multe sate, oamenii lui Văgariș au descoperit și confiscat numeroase exemplare, cele mai multe fiind din *Buletinul*, nr. 3/1857, ce cuprindea procesul-verbal al ședinței din 7 octombrie, în care Mihail Kogălniceanu prezentase „dorințele fundamentale” ale poporului din Moldova, între care, „dorința cea mai mare, cea mai generală, aceea hotărîită de toate generațiile trecute, aceea care este sufletul generației actuale, aceea care, împlinită, va face feri-

cirea generației viitoare este Unirea principatelor într-un singur stat... cu numele de România”.

Alegerea lui Cuza ca domn în Moldova, la 5 ianuarie 1859, a constituit o primă victorie decisivă a forțelor patriotice progresiste. Cu cîteva zile înainte desemnării domnitorului, consulul englez din Iași, H. Churchill¹, dădea un pronostic de-a dreptul conștănțant: „candidatul votat spre a ajunge domnitor nu va fi alesul poporului, ci va aparține partidului care va fi cheltuit cei mai mulți bani în alegeri”. Diplomatul britanic se înșela amar, dovedind că nu înțelesese nimic din furtunoasele evenimente petrecute în ultimii doi ani în Țările române. Hotărîtoare s-a dovedit voința maselor largi populare, a întregii națiuni române. În această privință, consulul francez, V. Place², consemna într-un document: „Pentru înția oară în Moldova s-a săvîrșit o alegere fără să se cheltuiască un singur ban... Alegerea colonelului Cuza este biruința deplină a ideilor unioniste și liberale asupra vechiului sistem de ocupație. E greu de închipuit însuflețirea”.

Replica mîntenilor, a maselor populare din București, care în 24 ianuarie l-au ales tot pe Cuza domnitor, a fost momentul culminant din acel început de an 1859. R.G. Colquhoun, fostul consul britanic la București, aflat atunci cu o altă misiune în oraș, a fost martorul importantului eveniment. El a fost impresionat de „masele de țărani [venite] la București pentru a alege domnitorul lor”, ca și de miile de oameni strînși în Dealul Mitropoliei, din rîndul cărora se distingeau grupurile de „măcelari și tăbăcari de la marile ateliere”.

Românii din Transilvania au urmărit cu viu interes lupta fraților lor pentru Unire. Alegerea lui Cuza, atît la Iași cît și la București, a fost salutată cu entuziasm de presa transilvănească, care vedea în 24 ianuarie un prim și hotărîtor pas spre realizarea marelui ideal. Manifestările de simpatie ale ardelenilor față de Cuza au fost interzise de autorități. Românii au găsit însă o formulă ingenioasă spre a și-o exprima: „Am auzit prin multe locuri — nota Al. Roman — nu numai pe cărturari ci și oameni din popor, închinînd: «Să trăiască badea Ion!» [adică A.I.I. Cuza] și străinii nu pricepeau acest simbol”.

Semnificația dublei alegeri a fost de data aceasta imediat sesizată în raportul aceluiași consul englez din Iași, Churchill: „Alegerea lui Cuza în Valahia a stîrnit aici multă însuflețire. Ea este considerată un mare pas spre unirea care va fi realizată, în cazul în care nu se vor lua cele mai serioase măsuri împotriva ei. În orașul moldovenilor se declară deschisă dacă Poarta va refuza investitura, românii îi vor respinge autoritatea și își vor apăra cu toți drepturile pînă la capăt”.

Tocmai această hotărîre și voința unanimă ale poporului român de a-și „apăra drepturile pînă la capăt” au fost hotărîtoare și au pus Unirea în fața marilor puteri ca pe un fapt împlinit.

¹⁻² *Magazin istoric*, nr. 3/1969, 1/1976; 7/1974, 9/1975.

CALENDARUL UNIREI



ÎN ZILELE UNIRII DE LA 1859 (I)

I. M. ȘTEFAN

La Congresul de pace de la Paris din 1856¹, s-a dezbătut — printre alte probleme — și Unirea Principatelor Române. Convenția de la Paris (7/19 august 1858)² statua astfel regimul acestei „jumătăți de Unire” (cum o caracteriza A. D. Xenopol): principatele urmau să aibă comune doar o Comisie centrală legislativă și o Curte de Justiție și casate — ambe-

le la Focșani; domniitorii, guvernele și Adunările legiuitoare trebuiau să fie separate.

În octombrie 1858, în cele două țări sînt numite noile Călmăcămii, avînd o misiune restrînsă: să pregătească alegerile pentru Adunările electivă (care urmau să aleagă noul domn) și să mențină ordinea. În Moldova, Călmăcămia se compune din doi unioniști liberali Anastasie Panu și Vasile Sturdza și un antiunionist, conservator, logofătul Ștefan Cătergiu. Încă de la început, se adoptă principiul majorității în luarea deciziilor, ceea ce duce la izolarea lui Cătergiu. Acesta, începînd cu 1 noiembrie, nu se mai prezintă la ședințele Călmăcămiei, boicotîndu-le. Cătergiu este susținut de conservatorii antiunioniști, grupați în două fracțiuni, rivale între ele. Una este condusă de fostul domnitor Mihail Sturdza, adepții lui fiind denumiți „mihăileni” sau „strigo”; cealaltă grupare are ca șef pe fiul lui Mihail Sturdza, Grigore Sturdza, poreclit și Belzeada Vițel, iar suporterii lui „grigorioleni”.

În Muntenia, Călmăcămia este alcătuită din doi conservatori — Ioan Manu și Emanoil Băleanu, și un moderat — Ion Al. Filipescu. Dacă în Moldova cei doi caimacami unioniști pregătesc alegerile pentru Adunarea electivă respectînd legalitatea, Manu și Băleanu persecută pe unioniști, comînd numeroase abuzuri. În ambele principate, forțele conserva-

toare, deși restrînse ca bază socială și nepopulare, sînt sprijinite, mai pe ascuns, mai pe față, de către reprezentanții diplomației ai Imperiilor otoman și habsburgic, potrivit unei Unirii. Dar partida națională, fruntașii politici cei mai înaintați din cele două principate, bazîndu-se pe sprijinul maselor largi populare, impun calea spre Unire, care triumfă.

Alegerea lui Alexandru I. Cuza, de către unanimitatea celor două Adunări electivă, la 5 și 24 ianuarie, ca domn în ambele Țări Românești, este opera istorică a poporului și nu un dar al diplomației europene. Evenimentul a avut un profund ecou în Transilvania, aflată pe atunci sub stăpînirea habsburgică. Unirea din 1859 este un triumf al cauzei naționale române și constituie un prim pas spre independența de stat cucerită cu arma în mînă în 1877-1878, și desăvîrșirea unității naționale-statale, făurită în 1918.

Tumultuozelor evenimente desfășurate în cele două principate, din noiembrie 1858 pînă în februarie 1859 — așadar în cele două luni premergătoare Unirii, în luna în care Unirea s-a înfăptuit, și în cea următoare, cînd a început lupta pentru recunoașterea internațională a marelui act istoric — I. M. Ștefan le consacră lucrarea intitulată Nație jună și puternică. Din cronică dramatică a unor zile hotărîtoare: Unirea Principatelor, aflată în pregătire la Editura Eminescu. Utilizînd numeroase și variate surse documentare românești și străine: culegeri de documente, lucrări istorice și memorialistice, publicații, autorul creează o autentică imagine pătrunsă de culoare a acestor luni hotărîtoare în istoria poporului nostru.

Publicăm cîteva fragmente, bazate pe această lucrare.

I. D.

¹⁻² Magazin Istoric, nr. 4 și 10/1975.

„Fiecare zi trebuie să aducă un rezultat folositor Principatelor Unite”

La 4 noiembrie, la Iași, V. Sturdza și A. Panu adresează o scrisoare lui Ștefan Catargiu, cerându-i să participe la lucrările Călmăcămiei și avertizându-l: „Cugetați, cugetați! cece ce faceți!”. În aceeași zi, consuli austriaci Godel-Lannoy se străduiesc din nou să-l explice secretarului de Stat, Vasile Alecsandri, de ce refuză să vizaze pașapoartele cu titlatura „Principatele Unite ale Moldovei și Valahiei”. E drept, scrie consului, însăși Convenția de la Paris a stabilit titlatura „Principatele Unite”, dar, argumentează el în continuare, tot Convenția a statuat principiul separației politice și administrative, iar el nu este acreditat decât pe lângă guvernul Principatului Moldovei. Al. Papadopol-Caimach istorisește în memoriile sale că aceeași greutate îl întâmpina și el, ca înalt magistrat: Godel refuză să primărească citațiile în proces, somațiile de plată a datorilor, publicațiile de ipotecă ale sușilor austriaci, ori de cîte ori aveau titlatura înfrimată.

Iată și cîteva vești din Tara Românească, cuprinse într-o scrisoare al lui Al.C. Goleacu (Albul) către Ștefan Goleacu, datată 4 noiembrie. Albul scrie că la Slatina, Caracal și Craiova a găsit spiritele infernitate. El face propagandă pentru semnarea unui protest împotriva firmanului Porții, care a instaurat actuala Călmăcămie, de unde au pornit toate relele. În aceeași zi, Ștefan Goleacu îl scrie din București fruntașului unionist C. Clochinescu, trimițându-i „protesta de credință” a partidelor naționale și cerându-l să strângă pe ea cît mai multe semnături. Bătălia electorală este astfel în plină desfășurare.

Adoua zi, 5 noiembrie, în Moldova, se produce o adevărată lovitură de teatru: hatmanul I. Fotiadu, capuchehaia (reprezentantul) moldovean la Constantinopol, prototoman și antionionist deopotrivă de fanatic — este destituit din inițiativa lui Vasile Alecsandri. Într-o scrisoare din aceeași zi către ministrul de Externe austriac Buol, Godel justifică boicotul lui Ștefan Catargiu și condamnă destituirea fostului director al Departamentului de Interne G.I. Pruncu. Totodată, se referă la scrisoarea de protest adresată de logofătul Ștefan Catargiu celorlalți calmaci, pe care îl acuză de abuzuri, și respinsă de aceștia ca nefondată. Alexandru Terachiul noul director, dezavואu de Ștefan Catargiu, și-a luat postul în primire cu ajutorul poliției, începând să dea dispoziții. Comandamentul Jandarmeriei și Poliției nu mai ascultă acum de Ștefan Catargiu, ci numai de

V. Sturdza și A. Panu. De aceea „prieteni! ordinați așteaptă cu nerăbdare măsurile Sublimei Porți”. În concluzie, Godel-Lannoy își exprimă supărarea față de atitudinea consului francez, care-l încurajează pe cel doi calmaci, spunându-le că „înfăptuirea Unirii depinde acum de un fapt acompl (fapt împlinit) al românilor”.

Românii de peste muniți urmăresc îndeaproape evenimentele din cele două principate. Deși culturală, foaia pentru minte, inimă și literatură („redactor răspunzător”, Iacob Mușeșanu), n-a omis să publice documentele privind instalarea noulor calmaci din principate. Acum, publică, în continuare, lucrarea lui Marcu Antonio Canalul Studii istorice asupra originii națiunii române (volum apărut în 1868, la București), subliniind latinitatea limbii și poporul nostru. Telegrama română din Sibiu din 6 ale lunii publice și el documentele instalării Călmăcămiilor, proclamările acestora, ca și textul Convenției de la Paris.

În vremea aceasta, omul cu totul remarcabil, dar al cărui rol preponderent în viitor nimeni nu-l bănuie încă, apare într-un document. Este vorba de „Porunca de azi”, pe care colonelul Cuxa o dă în urma unei inspecții în unitățile militare; el își exprimă satisfacția față de „buna regulă și curățenie” ce a găsit-o, ca și de „ostenețea îngrijire și buna administrație ce se execută”.

Tot din 6 noiembrie, un nou proces-verbal încheiat de calmacii naționali V. Sturdza și A. Panu. Un adjunct, nefind nici măcar de serviciu, a alergat, după porunca dată de acesta de logofătul Catargiu, să-l implice pe Al. Terachiul în îndeplinirea funcțiilor sale; oferindu-l fost arestat și pus sub anchetă. Poliția și Jandarmeria primesc poruncă să se supună numai ordinelor leșite cu toate formele din Călcărie și nu unor dispoziții „eșite din casă particulară, precum acelor slobozite de d. logofăt Catargiu de acasă”. În ce privește „protestațiile” trimise de Catargiu peste hotare, spre a cere ajutor pînă la împlinirea dorințelor sale, Sturdza și Panu le consideră potrivnice Convenției și internaționale, administrația internă fiind neatrănată.

La 8 noiembrie, consuli din București comentează din nou, în scrisorile adresate ministrilor lor de Externe, instrucțiunile electorale ale Călmăcămiei muntene. Într-o scrisoare din Arhiva „Consuli austriaci”, afiată la Biblioteca Academiei R.S.R. și aparținând baronului Karl von Eder, consului Austriei la București, acesta recunoaște că în țară, „elementul liberal este predominant”.

În aceeași zi, din capitala Moldovei, Godel-Lannoy îl scrie lui Buol că se vorbește din nou de soluția Unirii

sub un principe străin, cerută de Divanurile ad-hoc. Se mai revinește — lucru și mai îngrijitor — ideea alegerii în ambele principate a aceluiași domn pămîntean. Consuliul mai avertizează că cel doi calmaci moldoveni unioniști poartă o susținută corespondență cu unioniștii munteni.

Ozi agitată, această duminică, 9 noiembrie, la Iași ca și la București. Adjutantul Mavrodin face cunoscut calmaciilor V. Sturdza și A. Panu că, la ora 12, Afif-bey, comisarul toman va veni la Palat. Calmaciile continuă să lucreze calm în funcționarii diferitelor tribunale. Apoi, așezate la logofătul Ștefan Catargiu, după care își face apariția Afif-bey, însoțit de unul din secretari, Adossides. Aceștia din urmă dă cîte depeși Porții, prin care Călmăcămia Moldovei este învinuită de acte în contra-venție cu firmanul de instalare și cu Regulamentul organic, precum „schimbarea funcționarilor și amplioațiilor laolaltă”. Poarta mai vellește să fie o înțelegere unanimă între membrii conducerii provizorii la orice decizie importantă, evitându-se tot ce ar putea aduce, datorită părtinirilor, agitație în țară. Răspunsul calmaciilor unioniști, redactat și transmis în aceeași zi comisariului otoman, arată că, în ochii lor, comunicarea nu are altă valoare decît aceea a unei opinii personale asupra unor măsuri luate de conducerea interimară, „în deplină cunoștință de drepturi și cu sub răspunderea sa”. Exceleția Sa Afif-bey nu este cunoscut de el a avea altă calitate decît aceea de cîți hatîșerul și firmanul împărătesc de instalare, ceea ce de mult s-a făcut. Cu alte cuvinte, misiunea sa e terminată. Între timp, Călmăcămia moldoveană instituie prin ofis, la 9 noiembrie, și un sigiliu cu aceeași titlatură ca și a actelor moldovene: „Principatele Unite”.

La București, în aceeași duminică, calmacii I. Manu și Em. Băleanu dau, ca de obicei, o recepție. Și, ca de fiecare dată, I. Al. Filipescu este absent. După părerea consului francez la București, Bédard, acesta „afectează o altă independență”. Pe neașteptate, se anunță venirea comisariului otoman Kiamli-bey. Acesta dă cîte un depeșă identice cu cea citită calmaciilor moldoveni. Comisariul, încurcat, motivează că dojana pare destinată mai mult Călmăcămiei leșene, căreia l-a transmis același text.

Informații substanțiale despre situația din Muntenia sînt cuprinse într-o scrisoare, datată 11 noiembrie, a lui Jean Gradoviciu (emigrat polonez care lucrează la Consulatul francez din București), către bancherul Jean Alléon, la Constantinopol. Gradoviciu subliniază îngrădirlile severe, „contrare spiritului Convenției, din

cadru instrucțiunilor electorale publicate de Călmăcămia munteană. De pildă, pământurile ipotecate (și erau multe) nu sînt luate în considerare în stabilirea censului electoral, iar administratorii și subadministratorii județului nu au dreptul să candideze în funcțiunile unde funcționează. Marii boieri și Călmăcămia fac totul pentru alegerea lui Gh. Bibescu folosind insinuate, intimidări, mângăiri și promisiuni. Dar acești ultra conservatori — scrie Gradowicz — recunosc ei înșiși că nu se bucură de simpatie în țară.

În dimbovița din 12 noiembrie, apare un articol al lui Bolintineanu în care ideile renouate sînt denumite „filos ale lumii civilizate”. În Muntenia, scrie autorul, există două tabere: „una de bărbați retrograzi, adică oameni care cred că prin instituțiile vechi, țara aceasta poate fi fericită și că pentru ideile vechi trebuie să omenii vechi; cealaltă de progresiști, adică oameni care cred că prin instituțiile noi țara poate să ajungă la un port mai ferice și că pentru ideile noi trebuie să omenii noi”. În privința marilor idealuri naționale, Bolintineanu consideră însă că în ambele partide sînt bărbați devotați patriei, care doresc independența, o viață românească proprie și nu subordonată nimănui înfrînătoare străine. Deci unirea de opinii trebuie realizată mai ales pe baza Convenției europene și a intereselor majore ale națiunii. Într-un alt articol din ziar, același Bolintineanu își exprimă satisfacția față de o circulară a ministrului Justiției (I.A.I. Filipescu), care cere tribunalelor să cerceteze cu grijă și neapărate toate reclamațiile privind listele electorale alcătuite de administrație.

La 14 noiembrie, celor doi calmacami moldoveni li se aduc la cunoștință ale comunicărilor emanate de la Poartă în care le sînt criticate actele (titlatura „Principatele Unite”, diferite măsuri administrative), cerîndu-li-se să se limiteze la executarea stipulațiilor electorale și menținerea ordinii. Dar ei le resping, repetînd că Afif-bey nu este acreditat de vizir ca agent consular și n-are nici o calitate de a-l admonesta. V. Sturdza și A. Panu li fac cunoscut comisarului că, de la prima sa vizită la Palat (9 noiembrie), s-au răspîndit la Iași zvonuri despre destituirea Călmăcămii moldovene și pregătirea unei „intervenții armate” a Turciei provocînd agitație și neliniște, ceea ce Convenția nu înzăduie.

Din aceeași zi, o scrisoare a consului rus la Iași, S.I. Popov, către consului general al Rusiei la București, N.K. Giers: cei doi calmacami lucrează pe deplin legal; Ștefan Cătărgiu este cel care, sfătuit de austriaci și de turci, refuză să colaboreze cu ei.

La mijloc de lună, se produce la Constantinopol un eveniment grav, corespunzînd planului otoman de a îngheuna Călmăcămia Moldovei. O conferință a reprezentanților Puterilor garante, intrunită la Ambasada Angliei, în dezbateri prelungite „abateri” ale conducătorilor moldovene și adoptă la 16 noiembrie un „Memorandum către Poartă”, care exprima aproape fidel punctul de vedere al Turciei. Memorandumul cerea anularea schimbărilor de ispravnic și funcționari operați în administrație, învinuind Călmăcămia de lipsă de respect față de Poartă (ca exemplu se cita refuzul expedierii din Iași a telegramelor cifrate ale comisarului

otoman), autoriză Turcia să mențină în principate pe cei doi comisari care aduseseră firmanul de instalare etc... Punctul 8 al Memorandumului era deosebit de important, stabilind că, dacă se vor livra vacanțe în cadrul Călmăcămiei, ele vor putea fi completate prin numirea, în posturile respective, a ministrilor existenți, în ordinea rangului lor.

Giacomo Durando, ministrul Piemontului la Constantinopol, într-o scrisoare către Cavour, dezvăluie culisele elaborării acestui punct. Toți reprezentanții diplomației al Puterilor garante porneau de la ipoteza că Memorandumul, fiind o dezavuare deschisă a măsurilor lui V. Sturdza și A. Panu, aceștia vor demisiona, iar în locul lor vor fi numiți alții calmacami, mai docili.

noastră vizită a lui Afif-bey la Palatul Călmăcămii, la 18 noiembrie. De față sînt toți miniștrii. Adossides dă mai întâi citire depeșelor anterioare transmise Călmăcămii, apoi comunică celor de față că Poarta nu recunoaște destituirea lui I. Fotiadă din postul de capuchehale, că cere reintegrarea fostului director al Departamentului de Interne, destituirea imediată a directorului telegramelor, care a refuzat primirea telegramelor cifrate ale comisarului, „ca dorință particulară a Exc. S. Afif-bey”, recunoașterea acestuia ca împuternicit oficial al Porții. Ca și în alte rânduri, V. Sturdza și A. Panu cer să li se facă o comunicare scrisă. Adossides răspunde arogant că nu trebuie decât un răspuns prin Da sau Nu. Ștefan Cătărgiu intervine, cerînd să se dea un răspuns de conformare deplină. Sturdza și Panu li contrazică: guvernul actual este un guvern național, cu mare răspundere în fața țării, iar Afif-bey — repetă el — nu a fost acreditat pe lângă Călmăcămia. Vor da, desigur, un răspuns denaturării lor și acuzațiilor comunicate, de îndată ce le vor fi transmise în scris. Cît despre cererea de a răspunde doar prin Da sau Nu, calmacamii vād în ea „un chip care ar semăna cu o violență”. Și comisarul pleacă fără răspuns, iar după el Ștefan Cătărgiu. Vasile Alecsandri și însărcinat cu meargă la comisarul otoman și să-l erate, din nou, că numai la „arstări înscrise” va răspunde Călmăcămia, ca continuînd să acționeze pe „cale legală”.

Consulul V. Place apreciază, într-o scrisoare către contele Walewski, poziția legală a lui V. Sturdza și A. Panu. La rîndul său, Gödel observă într-o depeșă, că Afif-bey a urmărit în primul rînd, să li se dea „satisfacție” în privința depeșelor refuzate de oficiul telegrafic. Și mai notează consului austriac, că la apariția comisarului turc, clădirea era în mod ostentativ piză de puterile detașamentului militar, într-o ținută exemplară. Mai e nevoie să spunem că în această măsură se simte mîna colonelului Cuza?

noastră circulară a lui I.A.I. Filipescu, calmacam și ministru al Justiției în Muntenia, din 19 noiembrie, către toate tribunalele țării, reflectă poziția lui dirză, de om cinstit, față de ilegalitățile comise de colegii săi din Călmăcămia. Filipescu reaminte judecătorilor regulile de publicare a listelor electorale, ca și dreptul tribunalelor de „a hotărî de urgență

și fără apel” asupra reclamațiilor și contestațiilor de tot felul. La 19 noiembrie, baronul Eder comunică lui Buol o veste desigur care spune că i s-a părut, înfiș, de necrezut. A aflat că principele Stirbel manevrează acum, prin oamenii săi, ca să fie ales alfit în Valahia, cît și în Moldova, ceea ce ar însemna realizarea Unirii deplină. Comisarul turc Kiamli-bey i-a dat consului și o altă știre, aflată din Moldova, de la Afif-bey: V. Sturdza și A. Panu pregătesc calea „pentru constituirea regelui daco-roman”.

Simple zvonuri, fără fundament? Adevarul este că, de mai de multă vreme, circula ideea alegerii aceluiași domn în amîndouă principatele, ceea ce aflase încă din octombrie bine informatul Henry Bulwer, ambasadorul englez la Constantinopol.

noastră zi de mare tensiune, bogată în evenimente: 23 noiembrie. La o săptămîna abia după adoptarea Memorandumului reprezentanților Puterilor garante de la Constantinopol, Afif-bey primește la Iași, de la Ministerul de Externe otoman depeșă care conține un rezumat, și încă foarte tendențios, al documentului, transmîndu-l de îndată Călmăcămii.

Efectul comunicării, pe care Poarta li prevăzuse decisiv, este însă nul. V. Sturdza și A. Panu adoptă o tactică inteligentă, declarînd pur și simplu că noua depeșă nu face decît să confirme actele lor și, observînd că au procedat legal, nu au nimic de retractat. Tot din ziua trimiterii depeșei (23 noiembrie), datează și o „Petiție a moldovenilor către Călmăcămia”, prin care semnatarii protestează împotriva pretențiilor de ilegalitate la Iași, comisarului otoman, și pe deasupra exercitînd o „influență apăsătoare asupra spiritului și a opiniei publice”. Fîind vorba de o încălcare a Convenției poate duce la pîrlînire în alegeri, petiționarii cer Călmăcămii să la măsuri, „spre a fi această ilustră persoană rechemată din țară”.

Încă o informație importantă din aceeași dată: la Iași a sosit de cîteva zile fruntasul unionist muntean A.G. Goleescu (Arăpăli). Consulul austriac a aflat că i-a vizitat pe V. Sturdza și A. Panu; de asemenea pe consului Place. Despre această vizită relatează cu nemulțumire și reprezentantul Angliei la Iași, care, de orientare apropiată cu a lui Gödel, li califică pe unionistul muntean drept „un agitator din anul 1848” și conchide că ar urmări să se înleagă cu moldovenii pentru alegerea aceluiași domitor în ambele principate. Tot el afirmă că Panu și Sturdza au trimis la rîndul lor, oamenii la București, spre a lua contact cu „partidul subversiv” (1) al Valahiei.

una noiembrie este prin excelență cea a profesorilor de drept. Iași și pe cea a partidelor naționale din Moldova, datată 26 noiembrie, și semnată, printre alții, de M. Kogălniceanu, Lascăr Rosetti, Costache Rolla, Petru Mazroghiu, Lascăr Cătărgiu, C. Vîrnac, Nicolae Docan și alții. Documentul proclamă „principii ca autonomia și deplină neafînare, respectarea și dezvoltarea Constituției (Convenției), propășirea țării—corespunzător trebuințelor românești;

10

combateră tuturor despotismelor, dar și a „răsturnătorilor”, păstrarea și întărirea temelilor societății (familia și proprietatea), stricta păzire a legilor și împlinirea treburilor publice, alegerea celor mai buni deputați, fără desemnarea unuia sau altuia dintre ei drept candidat la domnie, asigurarea unui Adunării capabile și neînfimate, de care depinde totul. Documentul se încheie cu deviza: „Să trăiască nația, să trăiască Constituția!”.

Alegerile pentru Adunarea electivă au loc în Moldova între 14 și 18 decembrie. Doar cu o zi înaintea începerii lor, Ștefan Catargiu făcuse o ultimă încercare de a le zădărnici, cerându-l lui Fundaș să împiedice procedura, denunțată de el ca ilegală! Fără folos însă. Alegerile se desfășură într-un spirit de deplină imparțialitate și legalitate, cum observă V. Plăce într-un raport către ministrul Walewski, ceea ce face ca aproape toate personalitățile de seamă ale țării să fie alese. Pentru a sublinia obiectivitatea calculelor naționali, consului francez arată că V. Sturdza nu a fost ales, în timp ce Șt. Catargiu a obținut mandatul de deputat. Atât de liber au fost alegerile, încât chiar și elementele cele mai retrograde s-au putut alege.

Pe măsură ce rezultatele se acumulează, apare limpede că unioniștii sînt invingători. Publicind lista unor aleși, Steaua Dunării îl întreabă triumfător pe Sturdzești conservator: „Unde vă sînt mîile de glasuri de care ne spuneți că vă aclema candidații?” Zîmbul și Vulturul, constatînd că „n-avem în genere decît a ne felicită pentru rezultat”, nu uită să observe că și „sub steagul grigorian” sînt unii în pleptul cărora bat „inimi nobile de români”. La București, D. Bolintineanu salută în Dimbovița, rezultatele ce l-au parvenit, bucurîndu-se că patria lui Ștefan este urdușă să albe încă mîni pagini frumoase în istoria ei.

Alegerile dovediseră că simfămintele sincere patriotice erau mai puternice decît gîbenii Sturdzeștilor conservatori și presunile austro-otomane, iar „strigolii” suferisera, fără îndoială, o primă și gros înfrîngere. Totuși, bătălia alegerii domnului nu este nici pe departe decîștă.

La 18 decembrie, pe aproape o pagină înătră, Naționalul publică un articol foarte documentat care ne regulează în pregătirea alegerilor din Tara Românească. Dar Secretariatul de Stat, printr-o adresă semnată de C.N. Brăiloiu și A. Andronice, atrage atenția conducerii publicației că n-are voie a tipări proteste împotriva listelor electorale și nici ale judecătorilor, căci acestea, ca lucrări oficiale, „nu pot trece în nici un jurnal particular” înainte de a fi inserate într-o roale oficială...

Procesele de contestare a listelor electorale stîrnesc multe probleme și controverse. Proconservator, consului austriac Eder îl scrie la 18 decembrie lui Buol că e revoltat de sentințele tribunalelor din Muntenia care au repus în drepturi mai mulți dintre fruntașii radicali. Să nu se

ajungă la situația din Moldova, avertizează el. Recunoaște însă că hotărîrile tribunalelor au fost primite cu ovații de către publicul din sală. Despre aceeași procese dă amănunte interesante Ștefan Goleescu, într-o scrisoare adresată lui Christian Tell. Boerescu, Rosetti și Boilac fuseseră ștergi de pe lista de eligibili, ultimul și de pe cea de alegători. Pentru repararea acestei nedreptăți, justiția a acționat în deplină legalitate; cazul lui Boerescu a fost pledat strălucit de C. Bozianu, iar al lui Rosetti de G. Costafior. Încercarea lui Rosetti de a reproduce în Roma un sentiment și pledoariile a fost oprită de cenzură, iar el a protestat în ziar. Cu toate acestea, într-o altă scrisoare (din decembrie, dar neprecis datată), Ștefan Goleescu îl cere lui Gheorghe Marchiu ca și în Otlenia să se acționeze în justiție față de toate ilegalitățile din listele electorale, așa cum s-a procedat cu succes în Capitală. Și îl mai dă o știre importantă: comisarul turc, Kiamil-bey, „a plecat ieri de aici fără veste”. Se spune că va fi înlocuit de alt trimis otoman.

La 20 decembrie, Călmăcemia moldoveană la o hotărîre extrem de curajoasă. Constatînd regretabilă neînțelegere ivită în cadrul Călmăciei — se arată în procesul verbal al ședinței ținute cu acest prilej — învinovățirile și tînguiri ne drepte ale logofătului Catargiu aducînd rătăciră în opinia publică, la Curtea uzurată și la reprezentanții Puterilor garante, subscrisii calcamului V. Sturdza și A. Panu constată în virtutea articolului 8 din Memorandumul către Poartă, adoptat de reprezentanții Puterilor garante la 16 noiembrie, că abținerea de la lucrări și refuzul declarat al calcamului Catargiu de a colabora la rezolvarea treburilor țării trebuie socotit „un caz de vacanță în sinul Călmăciei și, cu vie părere de rău, se vîd nevoiți de gravitatea împrejurărilor a împlini o mare datorie, compietînd Călmăcemia cu al treilea membru, conform rostirii Memorandumului”. În consecință, postul logofătului Ștefan Catargiu este declarat vacant, în locul său fiind numit I.A. Cantacuzino, ministrul de Finanțe. De atunci, acesta va semna actele conducerii interimare și chiar va întocmi importanta listă a candidaților la domnie. Firește, A. Panu și V. Sturdza l-au înștiințat respectuos pe ministrul de Externe turc de cele ce au fost nevoiți a hotărî, ca și pe consuli din Iași, primum al pe Catargiu însuși, cărui l-au trimis o copie a procesului verbal.

Stupoare la Constantinopol, Viena și Petersburg (care-l susțineau pe logofăt), ca și în rîndul conservatorilor, bucurie fără margini în partida națională. Beseșile consuliilor și fostul lui calcam — și al treilea britanic H.A. Churchill — a răspuns că pînă la primirea unor dispoziții superioare contrare, îl consideră pe logofăt, mai departe, drept calcam. Gode-Lannoy a refuzat comunicarea Călmăciei sub pretext că... poartă titulatura „Principatele Unite”(mereu respinsă de el); totodată, l-a trimis lui Buol o depeșă cifrată, vestindu-l că noul calcam este „un luptător pătmas pentru idelle de independență”. Șt. Catargiu a adresat o nouă protestajie Sublimii Porți și Puterilor garante...

Secretarul Călmăciei, D.A. Sturdza, îl scrie fruntașului muntean A.C. Goleescu că „lovitura de teatru” a avut efecte scutitoare, pe plan intern și extern; în orice caz, „l-a descurajat pe strigol”.

În Muntenia, preocupările electorale sînt tot pe primul plan. Prin ziarul Dimbovița, Bolintineanu îl îndeamnă pe cei „ștergi din liste”, să facă contestații la tribunale, căci „trumoasa și nepărtinitoarea circulară a ministrului Dreptății” le dă bune speranțe.

Un act emoționant prin curajul și demnitatea sa, datînd din 23 decembrie. Călmăcemia Moldovei fiind informată că Poarta îl va rechema pe Affibbey de fapt o va bey de fapt o va face mai tirziu) și va trimite o nouă comisar, dar o circulară către isprăvnicile mîrginașe și o telegramă către prefectul porturilor Dunării, poruncindu-le că, de va sosi pe celălat mai un asemenea emisar, să se conformeze Tratatului încheiat în 1634 de Vasile Lupu cu Mahomed IV.

Tratatul stipula că asemenea soli nu erau îngăduți să treacă imediat Dunărea. Ei trebuiau să rămîna de partea cealaltă a fluviului, „fînd deșele în mîna guvernatorului de la Galați”, care le trebuia domnului, solul așteptînd răspunsul acestuia. Dacă se va ivi un asemenea caz, demnitarilor români se vor duce peste Dunărea la trimisul otoman, îl vor citi articolul 10 din tratatul amintit și-l vor cere eventualele scrisori ce le are pentru guvernul moldovean, spre a le trimite apoi cu un curier rapid Călmăciei. Aceste ordine se vor îndeplini la vreme și în totul.

La 24 decembrie, corespondentul din București al Stelei Dunării anunță că l-a parvenit în Capitala munteană, prin poșta rusească, rezultatul definitiv al alegerilor din Moldova, pe care l-a comunicat Comitetul electoral din București (în frunte cu Rosetti și Boerescu). Vestea a produs o bucurie frenetică deoarece „arătă triumful partidului Național moldovean. Fie că și țara munteană să se bucure de asemenea alegeri! Dar ea n-a avut parte, în fruntea ei, de oameni nepărtinitori, naționali și onști ca A. Panu și V. Sturdza”, iar partidul național se află în luptă perpetuă cu „reacțiunea guvernului”.

Mulți se înfioară cu gîndul la triste rezultate ce vor putea avea alegerile influențate de gîbenii cei mulți al pretendenților exvotozei Bibescu și Știrbei. Iar memorialistul C.D. Aricescu, martor al evenimentelor, notează: „Toți privilegiații lucrau pe capete pentru eliminarea de la alegere a capilor partidului național. Protestările contra arbitrarului administrației curgeau din toate părțile”.

Se face din nou auzit glasul lui Bolintineanu: „Este timp a ne gîndi mai serios la ceea ce am fost și la ceea ce vom a fi de aici înainte! Nu cred să se afle un singur român într-aceste două principate (afară de aceea mică bandă de oameni vinduți intereselor străine) care să dorească ocupația țării, suferințele trecutului!” — scrie poetul-publicist în Dimbovița din 27 decembrie.

(Continuare în p. 20)

FORMAREA UNUI DOMNITOR

GERALD J. BOBANGO

Universitatea din Pennsylvania S.U.A.

Personalitatea lui Al. I. Cuza a fost unul din subiectele des abordate și de către cercetătorii străini¹ preocupați de a descifra sensurile perioadei istorice a unirii Principatelor române. Printre aceștia se numără și istoricul american Gerald J. Bobango de la Universitatea din Pennsylvania, autorul unui studiu apărut în 1975, în paginile revistei Southeastern Europe. În prezent, istoricul american definitivează lucrarea Nașterea statului național român 1848-1866, pe care și-a propus să o publice în S.U.A. în acest an.

Redăm, în continuare, într-o formă condensată, articolul consacrat de cercetătorul american domnitorului Al. I. Cuza. Titlul și subtitlurile aparțin redacției.



Om
al
viitorului

Până nu de mult, prima parte a vieții lui Cuza a fost relativ puțin cercetată de către istoriografia română și aproape neabordată de către cea occidentală. Cunoscuta dublă alegere din 1859 apărea, astfel, cu atât mai sur-

prinzătoare și senzațională, cu cât se părea că voturile celor două Adunări fuseseră acordate unei persoane necunoscute. În realitate, opțiunea partidelor naționale din Iași și București era consecința logică a evenimentelor petrecute în viața politică românească în anii imediat următori războiului Crimeii. Alegerea unui singur domnitor pentru ambele țări nu a fost deloc un capriciu al românilor sau un joc al întâmplării, iar persoana pe care ei au desemnat-o ca domn al Unirii s-a dovedit a avea toate calitățile cerute de o misiune de o asemenea înaltă răspundere.

Colonel la 38 ani, Alexandru Ioan Cuza era, în momentul alegerii sale ca domn, un om cu reputație și experiență dobândite în timpul exercitării funcțiilor pe care le îndeplinea aproape la toate nivelele sistemului administrativ, judecătoresc și militar, dovadă conștiințiozitate, simț al datoriei și al dreptății. Se făcuse cunoscut prin eforturile depuse în popularizarea tendințelor liberale, progresiste, manifestându-se ca un om al viitorului și ca un partizan consecvent al Unirii. Nerăvniind funcții înalte, nu-i fusese greu să rămână credincios idealurilor sale. Nu avea o ținută marțială. Nu putea suferi fastul și eticheta. Avea farmec personal și o deosebită măiestrie în stabilirea contactelor personale. Reținea nume și detalii din viața persoanelor pe care le întâlnea. Toate acestea îi sporeau puterea de convingere, capacitatea de atracție și i-au înlesnit dragostea și sprijinul populației. În multe alte privințe însă, Cuza s-a format odată cu funcția pe care avea să o dețină.

Devotamentul pentru interesele țării se împletea cu loialitatea față de prietenii și confracții de luptă revoluționară. Departe de țară, în perioada exilului (de după abdicarea sa, în 1866), legăturile sale cu V. Alecsandri și C. Negri au rămas la fel de puternice. Manifesta acel spirit de toleranță, uneori la limita indiferenței, caracteristic multor entuziaști conștiinți de anvergura operei pe care o au de împlinit. Fără a fi un sentimental, o anume delicatețe a firii și capacitatea de a-și sesiza propriile lipsuri îi confereau un grad mare de înțelegere față de ceilalți.

Unii au remarcat la viitorul domn sincronizarea perfectă dintre atitudinile și convingerile sale și starea de spirit a opiniei publice, de unde și răsunetul deosebit al demisiilor din diferitele funcții pe care le-a îndeplinit.

¹ În 1977, de pildă, în Editura Ossolineum a apărut o nouă monografie închinată lui Cuza de către reputatul istoric polonez Julius Demel — n.r.

În timpul caimacamului reacționar Vorigoride, care căuta să-și atragă de partea sa, prin favoruri, unioniști de renume, încercînd astfel să le neutralizeze acțiunile, Cuza a fost avansat în citeva zile la un grad pe care, în mod normal, nu l-ar fi putut obține decît după mulți ani¹. El a acceptat o ascensiune militară atît de rapidă pentru ca din noile sale funcții să poată sprijini cu mai multă eficacitate mișcarea unionistă. Cei care au interpretat avansarea sa foarte rapidă de la gradul de sublocotenent la cel de maior și apoi la gradul de colonel drept o dovadă a cedării în fața caimacamului Vorigoride au greșit profund, nesizînd capacitatea lui Cuza de a surprinde momentul prielnic și de a profita de el în favoarea cauzei generale. În concluzie, atunci cînd ne pronunțăm asupra caracterului lui Cuza trebuie să avem neapărat în vedere nu modul în care el și-a cîștigat o anumită poziție în societate ci, în primul rînd, scopul în care a folosit această poziție.

Celor care l-au acuzat de indiferență față de treburile cotidiene li s-ar putea răspunde că el se detașa de o problemă numai atunci cînd se convingea că oricît s-ar fi străduit nu o putea rezolva.



**Ucenic
la școala
revoluției**

Participarea lui Cuza la revoluția din 1848 este binecunoscută și a fost tratată pe larg într-o serie de lucrări. Arestarea lui, la 29 martie 1848, în casa lui Mavrocordat, brutalitățile pe care le-a suportat în timpul arestului la Iași, cînd a și căpătat o rană la picior, ce-l va chinui toată viața, pericolul exilării pe teritoriul turc, pericol abil înlăturat², toate

¹ Cuza intrase în armată la 15 sept. 1837 cu grad de cadet și a rămas în ostire pînă la 8 februarie 1840. La 14 februarie 1857, N. Vorigoride l-a reîncaadrat în armată cu grad de sublocotenent și l-a adus la Statutul major; la 24 aprilie a fost avansat locotenent; la 28 aceeași lună — căpitan și la 3 mai — maior; la 12 septembrie, tot Vorigoride l-a avansat colonel.

² La citeva zile după arestare, grupul revoluționarilor moldoveni este trimis la Galați, de unde urmau să fie transportați la Măcin și de aici duși în Turcia. Pătrîndu-i pe marinarii respectivi, grupul lui Cuza (13 persoane) a fost transportat la Brăila; de aici, cu pașapoarte austriace, unli au trecut în Transilvania.

au constituit pentru Cuza botezul focului într-o perioadă în care Moldova se ridica hotărît împotriva reacțiunii. A fost, totodată, o experiență memorabilă a solidarității cu ceilalți luptători patrioți. Cuza a fost silit să plece în exil, ca și mulți alți frunțași moldoveni, continuînd activitatea de propagandă revoluționară în afara hotarelor țării. Prima perioadă a exilului pare să fi durat aproximativ o lună. Privind lucrurile prin prisma evoluției sale ulterioare, ni se pare cît se poate de firesc ca el să fi fost prezent la ceea ce va fi considerat un moment crucial în istoria mișcării naționale a românilor: Adunarea de la Blaj, din mai 1848. Prezența lui aici este atestată de George Bariț, în lucrarea sa **Părți alese din istoria Transilvaniei...**

La 1 iunie 1848, Cuza a plecat, împreună cu confracții săi de exil, în Bucovina, aflată sub dominație habsburgică, unde a făcut parte din Comitetul revoluționar moldovean. Alături de ceilalți emigranți moldoveni, a semnat o declarație-manifest împotriva domnitorului Sturdza, ridicîndu-se contra gravelor abuzuri și a regimului reacționar pe care acesta le patrona. Revoluționarii plănuiau chiar lansarea unei acțiuni militare de-a lungul graniței, urmată de o incursiune asupra Iașilor, cu scopul de a înlătura pe Sturdza.

În a doua săptămînă a lunii iunie, la București revoluția se afla în plină desfășurare. În momentul în care domnitorul Bibescu semna proiectul noii Constituții, elaborat de revoluționarii munteni și — sub controlul acestora — părăsea apoi Capitala, mișcarea națională română din 1848 atingea apogeul³.

Cuza și tovarășii săi au tipărit, în exil, textul **Proclamației de la Islaz** în mii de exemplare pe care le-au răspîndit apoi pretutindeni în țară prin sprijinatorii cauzei revoluției. Ei s-au îngrijit, de asemenea, de găsirea unor persoane care să citească țărănilor, în majoritate neștiutori de carte, acest document — ce cuprindea „ideile bucureștene despre Dacia”, cum îl apreciau autoritățile vieneze.

Spre sfîrșitul lunii noiembrie, Iancu Cuza — tatăl viitorului domnitor — murea de holeră, în drum spre Iași, unde se ducea cu intenția să protesteze împotriva politicii arbitrar de represiiuni a lui Sturdza. Aflat în exil, fiul nu s-a putut întoarce acasă pentru a-și înmormînta tatăl. În următoarele nouă luni, Cuza s-a aflat la Viena, apoi la Paris și de aici a plecat în Italia și Grecia, stabilindu-se pentru o vreme la Constantinopol.

³ Cuza, împreună cu Negri și P. Cazimir, făcea parte din Comitetul de conducere al „Casei de bani” — organism creat de revoluționarii exilați pentru a strînge fonduri bănești necesare propagandei revoluționare. În listele de donatori întocmite de ei apar numeroase alte nume de persoane rămase în Moldova și care își trimiteau, clandestin, contribuțiile respective.



**Demnitar
destoinic**

În vara anului 1849, în vreme ce se afla în capitala Imperiului otoman, situația din principate i-a dat speranța unei reîntoarceri în patrie. Domnia de peste 14 ani a lui Sturdza se încheiase și la Iași fusese numit un nou domnitor, Gr. Al. Ghica. Acesta era nepotul voevodului moldovean ucis de otomani în 1777, iar venirea sa pe tron putea fi considerată de bun augur pentru forțele progresiste ce așteptau o schimbare a climatului politic. Noul domnitor, fără a fi un radical, dovedea o anume receptivitate față de ideile novatoare. Și mai important era faptul că Gr. Al. Ghica era el înșiși un partizan convins al Unirii.

Nu este de mirare că, venind la Constantinopol să obțină investitura, noul domnitor — dornic să normalizeze cursul vieții politice în țară — și-a recrutat colaboratori din rîndul revoluționarilor aflați aici în exil. Printre aceștia, Alexandru Cuza a fost imediat remarcat de către Ghica, care l-a adus în țară și l-a numit (octombrie 1849) în fruntea Judecătoriei ținutului Covurlui, funcție pe care o mai deținea Cuza în perioada 1843-1845. În februarie 1851, Grigore Al. Ghica i-a încredințat postul de director al Ministerului de Interne, pe care l-a păstrat pînă în noiembrie 1851.

Participarea lui Cuza la viața politică a anului 1856 a început la 7 iunie, odată cu numirea sa în funcția de „pîrcălab la orașul și portul Galați” și al ținutului Covurlui. Predecesorul său, Iorgu Ghica, fusese un antunionist declarat. Cînd i s-a propus noua funcție, Cuza a avut ezitări, fiind mai degrabă tentat să refuze postul. El înțelesese și simțise iminența unor schimbări a rînduieiilor politice din Moldova, ba chiar din întreg Sud-Estul european. Să se fi temut, oare, că restructurările interne, așa cum se profilau ele în lumina hotărîrilor Conferinței de la Paris, l-ar fi putut pune în afara vieții politice a Moldovei, sub acuzația că ar fi servit sub vechiul regim? Consulul Sardiniei la Galați, Carpenetti, vorbind despre modul în care a primit Cuza vestea noii sale numiri, arată că numai la insistențele unor persoane foarte influente, ale căror nume consulul sard nu le-a putut afla, ar fi acceptat postul propus. Oricare ar fi fost motivele, acceptarea

funcției de pîrcălab a însemnat un moment crucial în viața lui Cuza. În această calitate, ca principală autoritate administrativă a unui ținut — al doilea ca importanță în Moldova — Cuza s-a impus atenției generale, inclusiv pe plan european. La numai un an de la numirea sa în acest post, despre el se discuta deseori în toate cancelariile marilor puteri.

În vara anului 1856, Toderiță Balș a fost numit caimacam al Moldovei; el n-a întreprins schimbări mari în componența guvernului. Cuza a rămas în continuare pîrcălab. În august el a intrat în conflict cu autoritățile vamale otomane de la Galați, care, sfidînd legile moldovene, impuneau taxe ilegale pe mărfurile ce treceau granița.

Viitorul domn a protestat vehement la Ministerul de Interne, iar la 19 septembrie s-a dus la Iași pentru a discuta problema direct cu caimacamul. Spre marea lui surpriză, cînd a ajuns la Iași a aflat că, între timp, fusese... destituit. Motivul nu era greu de ghicit: instigat de consulul austriac, Gödel-Lannoy, Balș începuse înlăturarea din posturile de conducere a tuturor liberalilor și unioniștilor. La aceasta s-a mai adăugat, poate, și plîngerea autorităților vamale otomane din Galați îndreptată împotriva lui Cuza.▼

Balș a murit însă fără a mai apuca să-și încheie socotelile politice și, în primăvara anului 1857, Nicolae Vogoride l-a urmat în funcție. La început, încercînd să neutralizeze opoziția, acesta a căutat să atragă de partea sa personalități unioniste, repunînd mai mulți tineri radicali în funcții. Vogoride l-a numit și pe Cuza pîrcălab de Covurlui. Viitorul domn și-a putut continua astfel acțiunea împotriva abuzurilor autorităților vamale otomane de la Galați, care deveniseră și mai vizibile. Între timp, se întîlise și contrabanda cu arme austriace, arme procurate de reacțiune cu intenția de a influența, prin presiuni și teroare, alegerile pentru Divanul ad-hoc, programate în iulie. Din ordinul lui Cuza, numeroși contrabandiști au fost arestați. Cancelaria Pîrcălabiei a fost mutată din Vadul Ungurului (la periferie), în centrul Galaților, cît mai aproape de zona portuară. Activitatea pîrcălabului n-a trecut neobservată de către consuli străini din oraș; referințele favorabile ale consulului Sardiniei, Carpenetti, și în special cele ale consulului francez Victor Place sînt citate în toate rapoartele vremii.

Dacă privim lucrurile din perspectiva întregii evoluții a lui Cuza, atît dinainte de 1857 cît și după acest an, pare tot mai întemeiată concluzia că, în realitate, el s-a folosit de caimacam și nu invers. Dar, așa cum avea să rezulte mai tîrziu, Vogoride nu prea avea încredere în el. Și ca atare, exact în perioada cea mai fierbinte, aceea în care se pregăteau listele electorale, Vogoride l-a îndepărtat din Galați, trimițîndu-l într-o misiune în alte județe ale țării. În raportul Ministerului de Interne către Vogoride privitor la misiunea lui Cuza nu se face nici un fel de precizare asupra caracterului acestei misiuni. Este clar că Al. I. Cuza a fost, pur și simplu, îndepărtat dintr-un loc unde prezența sa putea exercita o prea mare influență.

Abuzurile și presiunile exercitate cu prilejul alcătuirii listelor electorale la Galați, cît și în restul Moldovei, falsul în actele publice, eliminarea fără scrupule a alegătorilor pronunționiști ajunseseră atît de flagrante încît plînă și consiliul austriac, englez și otoman, care-l susținuseră pe caimacam în acțiunile de intimidare a populației, considerau că Vogoride merseese prea departe. Indignat, Cuza și-a dat demisia (24 iunie), motivînd-o prin întregul sir de ilegalități comise de administrația lui Vogoride în alcătuirea listelor electorale. Demisia a avut un mare răsunet intern (a fost tipărită de Comitetul Central al Unirii, care a trimis-o tuturor comitetelor județene) și extern. Ea atingea amploarea unui adevărat rechizitoriu împotriva tuturor actelor întreprinse de guvern, contribuind la hotărîrea Puterilor garante de a anula alegerile falsificate de Vogoride. Cuza a trimis o copie a documentului lui Victor Place, cu rugămintea de a o înainta Comisiei internaționale de la București (formată din reprezentanții marilor puteri, veniți spre a se informa în legătură cu dorința poporului român) ca pe o dovadă a justeței revendicărilor țării. Place i-a îndeplinit rugămintea și a trimis o copie și ministrului de Externe al Franței, contele Walewski, exprimîndu-și încă o dată admirația față de Cuza.

Evenimentele ce au urmat reflectă atît prestigiu crescînd de care se bucura viitorul domn al Unirii, cît și declinul caimacamului. La 25 iulie, Napoleon III și regina Victoria s-au întîlnit la Osborne (în insula Wight), încheind o înțelegere prin care Franța renunța la cere-urile de a uni Principatele Române sub un singur domnitor, iar Anglia consimțea ca Poarta să anuleze alegerile din Moldova ca fiind măsluite.

Au avut loc noi alegeri — adevărat triumf al uniuniștilor. Cuza a fost ales în Divan ca deputat al orașului Galați. Au fost aleși toți militanții revoluționari de la 1848. Aceeași situație s-a petrecut și în Țara Românească.



**Domn
prin meritele
sale**

La 22 septembrie 1857 au început dezbaterile Divanului ad-hoc din Moldova. Cuza nu a avut o activitate prea importantă. În ședința din 29 octombrie a sprijinit propunerea lui Manolache Costache de a se desființa pri-

vilegiile boierești, propunere aclamată de, în- treaga Adunare. La 19 decembrie a votat propunerea lui Costache Negri ca țărani să fie împroprietăriți prin vînzarea loturilor pe care le aveau în folosință. El s-a opus însă cererii țărănilor de a se confiscă ori naționaliza toate moșiile, cerere respinsă, de altfel, și de Kogălniceanu. Fără a fi deci un radical, Cuza a avut o atitudine progresistă în rezolvarea problemei agrare — una din cele mai spinoase — pledînd pentru o cale de mijloc, ceea ce corespunde, de altfel, și stilului de lucru pe care îl practicase în cadrul Judecătoriei de Covurlui.

Cuza nu a neglijat nici interesele orașului pe care îl reprezenta în Divan. Împreună cu Negri, a susținut, la 7 decembrie, o rezoluție privind reorganizarea Galaților, adoptarea statutului de port liber (porto franco), finanțarea și promovarea orașului în comerțul cu alte state. El a cerut dreptul de navigație pe brațul Chilia, reducerea taxelor vamale, decongestionarea docurilor din Galați, prin efectuarea unor transbordări rapide.

La sfîrșitul lunii decembrie, Divanul și-a încheiat lucrările și Cuza s-a întors la Galați.

Pe baza doleanțelor exprimate de cele două Adunări ad-hoc, Comisia internațională de la București și-a întocmit raportul în care se consemna dorința fermă a românilor de a se uni.

În lunile ce-au urmat, partida națională și-a întărit și mai mult pozițiile, intensificîndu-și propaganda pentru Unire. Vogoride și-a schimbat din nou atitudinea față de Cuza, după demisia din iunie: l-a numit ajutor al hatmanului oștirii. Și în această funcție a dovedit destoinicie și pricepere, în momentul instituirii Căimăcămiei celor trei (Ștefan Catargiu, Vasile Sturdza și Anastasie Panu) rezultatele muncii sale fiind mai mult decît satisfăcătoare. Acesta a fost și motivul pentru care, la 23 octombrie 1858, Căimăcămia celor trei l-a avansat, însărcinîndu-l cu îndeplinirea funcției de hatman (comandant) al oștirii țării.

Despre dubla alegere s-a scris mult. În Moldova, lupta dintre gruparea lui M. Sturdza, fostul domn și cea a fiului său a dus la scindarea opoziției, creîndu-se astfel posibilitatea partidei naționale să-l aleagă domn pe Cuza, la 5 ianuarie 1859. Nouăsprezece zile mai tîrziu, Adunarea Electivă din București l-a ales tot pe Cuza, realizînd prin aceasta unirea Principatelor dunărene sub un singur domnitor autohton. Cuza a fost ales domn pentru calitățile și meritele sale personale, fiind considerat un om a cărui viață nu fusese pînă atunci decît o continuă pregătire în vederea acestui moment.

**Versiunea românească de
Mădălina NICOLAESCU-ȘERBĂNESCU**

ALEXANDRU IOAN CUZA și afirmarea demnității naționale

DR. GHEORGHE CRISTEA

Înfăptuirea Unirii, prin dubla alegere a lui Alexandru I. Cuza, a însemnat o profundă transformare și în domeniul relațiilor externe. Problemele ce trebuiau să-și găsească o rezolvare prioritară — ratificarea dublei alegeri și, după recunoașterea internațională a uniunii personale, desăvîrșirea politico-administrativă a Unirii — se inscriau în sfera politicii externe; de soluționarea lor depindea însuși viitorul statului național român. Aceasta cu atât mai mult cu cât alegerea unui singur domnitor în ambele principate depășea prevederile Convenției de la Paris din 1858. Cum se știe, Convenția stipula alegerea cîte unui domn în fiecare principat, fără a preciza că nu

poate fi una și aceeași persoană.

Îngrădit de protecția colectivă a marilor puteri europene, în lupta pentru recunoașterea și desăvîrșirea Unirii, Cuza va duce o politică energică și realistă, nu lipsită însă de prudență, deoarece fiecare dintre puterile ce-și atribuiau cu aroganță inexistente drepturi de tutelă reprezenta un factor important de presiune, de care trebuia ținut seama. În complexa conjunctură internațională, în care o mare pondere aveau manevrele variate și încălcite ale marilor puteri, s-au evidențiat din plin trăsăturile caracteristice politicii domnului Unirii, iar între acestea, la loc de frunte, pe toată durata domniei sale, afirmarea demnității naționale.

Tilcul unor aminări

Acțiunile diplomatice de o deosebită consecvență și competență întreprinse de domnitor și colaboratorii săi au determinat Puterile garante, cu excepția Austriei și Turciei, să recunoască (aprilie 1859) dubla alegere a lui Cuza. În toamnă, după multe ezitări, Turcia și Austria au trebuit și ele să confirme „faptul implinit”.

Ceremoniile înmînării firmanelor de investitură au avut loc la 21 septembrie/3 octombrie la Iași și la 26 septembrie/8 octombrie 1859 la București. Cuza s-a îngrijit ca aceste ceremonii să se desfășoare într-un cadru restrîns și într-o manieră care să sublinieze în mod evident noul statut al țării și poziția sa demnă în relațiile cu Poarta otomană.

Firmanul de investitură adus la Iași de colonelul Samih-bey — raporta la 4 octombrie

Victor Place, consulul francez la Iași, contelui Walewski, atunci ministru de Externe — a fost citit în cadrul unei ceremonii foarte simple. Domnitorul, înconjurat doar de miniștri și de ofițerii atașați persoanei lui, l-a primit pe trimisul turc într-una din cele mai mari camere, dar nu în sala tronului; publicul n-a fost admis, iar consului n-au fost invitați. Lui V. Place i s-au spus și motivele: țara îl privește pe Cuza ca domn în virtutea alegerii sale, iar firmanul Porții nu este o numire directă, ci o simplă formalitate; dovada o constituie faptul că principele domnește efectiv de cînd a fost ales și nu numai din ziua investiturii sale. În ceea ce privește ceremonia din București, cuvintele de omagiu pentru sultan pe care Cuza i le-a spus colonelului Tahir-bey, cînd acesta a prezentat firmanul, erau, în fond, cele ale unui suveran care se sim-

țea obligat să îndeplinească față de Poartă condițiile stabilite de Europa garantă. „Prezentatăi Maiestății Sale sultanului omagiul respectului meu cel mai adînc și asigurarea întregului meu zel pentru prosperitatea țării [așadar, una singură, unită]; asigurați deopotrivă pe Maiestatea Sa că românii [termenul cel nou, nu cel vechi, moldo-valahii] știu să fie credincioși tratatelor” [și nu sultanului].

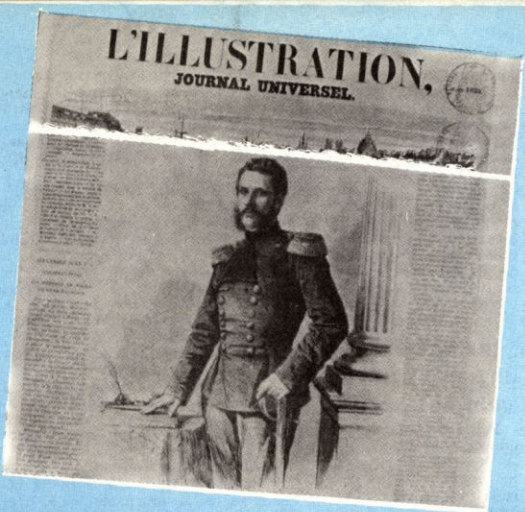
Următorul pas întreprins de domnitorul Cuza a fost unirea completă a celor două țări: unificarea guvernelor și Adunărilor Elective de la Iași și București, deci unirea pe plan administrativ și politic a principatelor. Deși firmanul prin care era confirmată această unificare a fost expediat de la Constantinopol încă de la 25 noiembrie/6 decembrie 1861 de către C. Negri prin Th. Calimachi (deci nu remis prin trimișii Porții), acest do-

cument nu a fost adus la cunoștința Adunărilor celor două țări în ziua deschiderii lor (3/15 decembrie), așa cum ar fi fost de așteptat: mesajul domnesc adresat la acea dată Adunărilor anunța doar dobândirea Unirii „pentru noi”, „după trei ani de silințe neîntrerupte”. La 11/23 decembrie, A.I. Cuza a anunțat în mod oficial desăvârșirea politico-administrativă a Unirii, dar el a întârziat în mod intenționat publicarea firmanului, care va apare în **Monitorul jurnal oficial** abia la 22 ianuarie/3 februarie 1862.

Dreptul țării de a-și pregăti ea însăși viitorul

Semnificative pentru preocuparea domnului de a apăra prestigiul țării sale sînt și precauțiile pe care el le-a luat în legătură cu prima sa vizită la Constantinopol, care a avut loc la sfîrșitul lunii septembrie 1860. De la Iași, consulul V. Place îi informa ministrul de Externe despre îngrijorarea lui Cuza ca nu cumva turcii, sub pretextul protocolului, să-l supună unor umiliri, în care sînt atît de abili. De fapt, Cuza ar fi vrut ca adevăratul țel al călătoriei sale să fie nu prezentarea de omagii sultanului, ci obținerea de la Poartă a unor concesii importante privind desăvîrșirea Unirii. Dar, deși la Constantinopol n-a reușit să obțină definitivarea Unirii, el s-a bucurat de o primire strălucită din partea sultanului, care a fost cucerit de personalitatea domnitorului român. Reprezentanții Puterilor garante au rămas, de asemenea, impresionați de tactul, abilitatea și stăpînirea de sine, de modestia și, în același timp, de demnitatea șefului statului român.

În 1864, înainte de lovitură de stat din 2 mai, Puterile garante au încercat să se amestece în treburile interne ale României, profitînd de opoziția Adunării Elective față de reformele progresiste preconizate de domn și de guvernul său, condus de M. Kogălniceanu. La 2 mai 1864, Cuza a dizolvat Camera și a modificat substanțial — și fără să aștepte aprobarea marilor puteri — Convenția din 1858,



Pe prima pagină a revistei pariziene *L'Illustration* din martie 1859 — portretul domnitorului Principatelor Unite, Alexandru Ioan Cuza; în p. 8, am reprodus cîteva detalii din *Calendarul Unirii* pe anul 1858

dînd țării o nouă Constituție ce va fi aprobată prin plebiscit. La început Napoleon III fusese împotriva acestei măsuri. Într-un mesaj către Corpurile legiuitoare franceze, împăratul Franței, referindu-se la România, folosea fraze care puteau da naștere la interpretări echivoce și care păreau a blama deopotrivă Camera și pe domnitor, ceea ce ar fi putut duce la scăderea prestigiului acestuia și la consolidarea opoziției; Napoleon III se arăta dispus a interveni pentru modificarea Constituției Principatelor Unite. Aceasta a nemulțumit pe Cuza, care a înțeles întotdeauna să rezerve țării sale dreptul de a-și pregăti ea însăși viitorul. Cerculile oficiale române și-au exprimat teama ca nu cumva Poarta și Puterile garante să încerce a revizui Convenția fără consultarea românilor.

Guvernul francez a intervenit în cîteva rînduri pentru a-l convinge pe Cuza să facă o vizită la Constantinopol înainte de dizolvarea Adunării. Ambasadorul Franței la Constantinopol, marchizul de Moustier, în urma instrucțiunilor primite, insistă prin consiliul de la București (H. Tillos) și Iași (Ch. Tissot), precum și prin girantul agenției noastre, N. Bordeanu, ca domnitorul

român să plece imediat la Constantinopol.

Și de această dată A.I. Cuza va pune Puterile garante în fața unui „fapt împlinit”. Într-o convorbire cu Tissot, transmisă de acesta ministrului Afacerilor Externe, domnului arăta că nu poate ține cont de părerea marchizului de Moustier, precizînd că este hotărît să meargă la Constantinopol numai după ce va dizolva Camera și va face apel la țară. Cuza preciza că nu dorește să treacă în ochii românilor drept omul care a solicitat Porții otomane autorizarea de-a înfăptui actul pe care l-a gîndit. Într-o nouă convorbire cu Tissot, domnitorul român, rămînînd în continuare intransigent, menționa că îi este imposibil să nu țină seama de sentimentul național, atît de viu în România. Dacă s-ar duce mai întîi la Constantinopol, țara n-ar primi decît cu repulsiune un act pe care însă îl va aplauda dacă inițiativa va aparține domnitorului.

Reacția lui Tissot, la opoziția manifestată atît de categoric de Cuza, este semnificativă: „N-aveam calitatea să susțin o discuție a cărei inutilitate mi-era altminteri bine demonstrată”.

Deși „lovitura de stat” n-a

constituit o surpriză pentru marile puteri, acestea n-au aprobat-o imediat; nici măcar Franța. Într-o întrevedere cu Iancu Alecsandri, agentul diplomatic al României la Paris, Drouyn de Lhuys, ministrul de Externe al Franței, fără a contesta „necesitatea ultimelor măsuri”, a adus impunerea „de a fi încalcate tratatele și de a nu fi ținut seama de sfaturile totdeauna cerute, niciodată urmate”.

„E în obiceiul principelui Cuza de a nu se subordona voinței puterilor...”

Pentru apărarea și consolidarea autonomiei țării, de la urcarea sa pe tron, Alexandru I. Cuza a hotărât să restrângă privilegiile abuzive de care se bucurau supușii statelor europene ce locuiau în principate. Potrivit unor tratate încheiate de Imperiul otoman cu statele respective, jurisdicția română nu avea nici o putere asupra acestor supuși.

Între altele, Cuza împreună cu ministrii săi au luat măsura de a supune pe toți străinii care locuiau în România, fără deosebire de condiție socială sau profesiune, alături de toți cetățenii români, la o contribuție anuală destinată construirii de poduri și șosele, ca și la impozite, după criteriile stabilite pentru toți ceilalți locuitori ai țării. În 1865, a intrat în vigoare noul Cod penal și legea falimentelor, care nu făceau nici o deosebire în favoarea supușilor străini.

Măsurile luate au nemulțumit pe reprezentanții Puterilor garante care cereau guvernului român respectarea strictă a jurisdicției consulare, așa cum era prevăzută de articolul 8 al Convenției de la Paris din 1858, articol prin care supușii străini erau favorizați. În același timp, consuli au intervenit deseori în favoarea acelor străini care săvârșeau frecvent diferite abuzuri.

La 19/31 martie 1865, consuli au făcut un demers colectiv prin care au protestat contra măsurilor luate de Cuza, reamintindu-i obligația de a respecta prevederile din tra-

tatele încheiate între Poartă și puterile europene. Domnitorul însă le-a citit, de față cu înalți funcționari ai statului, convocăți special, articolul 22 al Tratatului din Paris (1856)¹ și articolul 2 al Convenției din Paris (1858)², care prevedeau privilegiile și imunitățile principatelor. Ambasadorul Austriei la Constantinopol, Prokesch-Osten, recunoștea, într-un raport din 29 mai 1865: „E în obiceiul principelui Cuza de a nu se subordona voinței puterilor, nici de a se supune tratatelor, ci de a ne face să acceptăm deciziile sale”.

Atitudinea aceasta, pe care Cuza a păstrat-o pînă la sfîrșitul domniei sale, se reflectă și în raportul lui Le Castaing, girantul consulului Franței în Iași, către ministrul Afacerilor Străine, trimis la 31 ianuarie/12 februarie 1866, deci numai cîteva zile înainte de abdicarea domnitorului: „Guvernul principelui Cuza nu lasă să-i scape nici o ocazie ca să-și afirme autonomia și să impună noi restricții imunităților de care se bucură aici străinii în virtutea tratatelor Porții cu puterile europene”. Acest guvern „își arogă dreptul excesiv de a tranșa, din propria și singura sa autoritate, chestiunile în litigiu”.

Cuza n-a tolerat pe nici un plan tendințele de „supraveghere” și de „tutelare”, pe care și le arogau reprezentanții marilor puteri în principate. Atunci cînd aceștia încearcă să-i impună o audiență, domnul refuză pur și simplu să-i primească. În respingerea oricăror încercări de imixtiune în treburile interne ale țării, domnul a mers pînă acolo încît nu a acceptat acreditarea în principate a reprezentanților consulari străini înainte de a-și da consimțămîntul pentru numirea lor, ca în cazul celor doi vice-consuli — la Țarilor de Jos.

Fuad-pașa revine

Pe aceeași poziție de apărare a demnității naționale și a autonomiei Principatelor Unite „care au dreptul de a se clîrui singure fără amestecul vreunei puteri străine” s-a situat Cuza și în răspun-

sul trimis, la 29 octombrie/10 noiembrie 1865, marelui vizir Fuad-pașa, în urma incidentelor provocate la București (august 1865) în lipsa domnitorului din țară. Puterile adverse Unirii au căutat din nou să se folosească de aceste incidente pentru a se amesteca în treburile României. Răspunsul dat de Cuza marelui vizir a avut un ecou favorabil în toată țara, ca și peste hotare; el a fost urmat de o nouă scrisoare a lui Fuad-pașa la 17/29 noiembrie — oarecum o revenire din partea Porții otomane — în care acesta ținea să sublinieze că prin scrisoarea anterioară n-a avut intenția să se amestecă în treburile interne ale României, ci dorea numai să atragă prietenesc atenția domnitorului asupra unor fapte ce puteau inspira îngrijorări.

În aceeași perioadă — toamna anului 1865 — Alexandru Cuza a lăsat fără răspuns scrisoarea marelui vizir din 12 octombrie, prin care acesta îl invita să ia din vreme măsurile necesare în vederea participării Principatelor Unite la expoziția universală ce urma să se deschidă la Paris în 1867. Domnitorul României nu voia ca produsele țării să fie expuse în cadrul standurilor rezervate Imperiului otoman³.

De altfel, intransigența lui Cuza față de comportarea „puterii suzerane” se releva și cu aproape doi ani în urmă, cînd, în scrisoarea trimisă (24 decembrie 1863/5 ianuarie 1864) ministrului de Externe al Porții otomane, Aali-pașa, domnitorul explicase motivele care au impus secularizarea averilor mănăstirești, subliniind totodată: „În această chestiune, Alteță, eu nu sînt principele românilor, sînt România însăși”.

Aceste cîteva momente, alături de multe altele, atestă că deși România era un stat modern încă tînăr, inconjurat de mari imperii absolutiste, politica sa externă s-a caracterizat prin curaj și demnitate națională. Domnitorul Unirii a înscris și în acest domeniu pagini dintre cele mai strălucite în istoria țării.

³ Pe originalul scrisorii marelui vizir (Arhiva Cuza Vodă, VI, f. 297), în stînga, sus, apare rezoluția: „Pas de réponse”.



Savantul și diplomatul britanic Sir AUSTEN LAYARD: Dreptul românilor la independență

VALERIU BUDURU

Printre reprezentanții de frunte ai opiniei publice din Marea Britanie, care, la mijlocul veacului trecut, au urmărit cu atenție problemele Principatelor române se numără și savantul și diplomatul Austen Henry Layard, devenit ulterior, prin inobilare, Sir Austen Henry Layard.

Ca om de știință, Layard și-a câștigat celebritatea prin cercetările arheologice întreprinse, începând din anul 1845, în Mesopotamia, și prin care a adus o contribuție esențială la relevarea străvechii civilizații ce a existat în această zonă. Lui i se dădorește, între altele, descoperirea vestigiilor vestitei capitale asiriene, Nineve, cu renumitele sale palate și opere de artă. Dar cel mai de seamă rezultat al investigațiilor sale îl reprezintă tăblițele cu scriere cuneiformă, grație cărora s-au putut obține informații de mare valoare privind istoria și cultura asiriană și babiloniană. Lucrările lui Layard, în care a expus roadele acestor cercetări, s-au bucurat de o largă apreciere în rândul specialiștilor.

În anul 1852, A.H. Layard a fost ales deputat liberal, din acest moment consacându-se statornic carierei politice. Din 1861 și până în 1866 a ocupat funcția de subsecretar de Stat la Foreign Office. În această ultimă perioadă, el s-a alăturat acelor cercuri guvernamentale britanice, care, situându-se pe poziția menținerii integrității Imperiului otoman, se arătau ostile guvernării domnitorului Cuza și actului Unirii, inclusiv aducerii unui domn străin¹. Într-un memoriu întocmit la 5 martie 1866 și destinat informării lordului Cowley, reprezentant al Angliciei la Conferința de la Paris², întrunită la scurt timp după abdicarea domnitorului Alexandru Ioan Cuza, Layard expunea argumentele menite să justifice poziția guvernului britanic. Dar chiar și în acest document există o serie de sublinieri care merită reținute, pentru că ele reprezintă noi și semnificative mărturii în legătură cu modul în care, în acea perioadă, trecutul românilor se impunea atenției Europei, inclusiv unora din acele cercuri care, din diferite motive, se pronunțau împotriva realizării marilor deziderate ale poporului nostru. Memoriul amintit începe cu precizarea că Principatele Dunărene au avut, în fapt, altă situație față de dominația sultanului decât celelalte provincii turcești locuite în parte sau în întregime de creștini. Ele n-au fost niciodată cucerite de turci, ci s-au pus sub protecția lor, recunoscând pe sultan de suzeran și învoindu-se să plătească un tribut anual și să primească investitura princ-

pilor sau domnitorilor din mîinile lui³.

După ce arată modul în care, în decursul vremii, s-a făcut investitura domnilor români, memoriul se oprește asupra actului istoric de la 1859. Este de remarcat că, chiar prin simpla rememorare a momentelor istorice legate de acest mare eveniment, documentul dezvăluie faptul că unirea a fost înfăptuită de către poporul nostru peste capul și împotriva puterilor care se opuneau realizării ei. Prin convenția din 19 august 1858, între cele șapte puteri, s-a stabilit ca principatele să fie puse sub suzeranitatea sultanului, dar aveau să-și conducă propria lor administrație. Adunarea electivă a fleacărilor principat avea să aleagă domnitorul pe viață. Prin alegerea aceleiași persoane, colonelul Cuza, ele și-au îndeplinit menirea.

Revenind asupra statutului special pe care România îl avea în relațiile cu Poarta — în virtutea vechilor tratate⁴, încheiate de domnii români cu sultanii — A.H. Layard ține să sublinieze din nou — în documentul menționat — că, există această mare deosebire între Principate și provinciile europene ale Turciei rezultând din felul în care [aceste provincii europene] au fost anexate la Imperiul turcesc, că, în timp ce Serbia, Bosnia, Bulgaria, Epirul și (mai înainte) Grecia erau lipsite de o aristocrație creștină posesoare de pământ, în principate s-a păstrat o clasă in-

³ Citat după articolul lui I. I. Podea: Sir Austen Layard și Principatele române, din volumul omagial Fraților Alexandru și Ion I. Lăpeș, București, 1936. Din același articol au fost extrase și citatele care urmează.

⁴ Magazin Istorie, nr. 3/1975.

stărită de proprietari funciari. Cînd sultanul turcesc a cucerit provinciile Imperiului bizantin, pămînturile au fost împărțite între ofițeri și soldați — în afară de cazul Bosniei, unde un mare număr de nobili creștini s-au făcut mahomedani pentru a-și păstra pămînturile, pe care urmașii lor le țineau pînă astăzi.

Spre deosebire de această situație, în principate, stăpîniri pămîntului, boierii, formau o clasă cultivată..., avînd un interes profund în menținerea liniștii publice și a unei guvernări. Cînd domnitorii erau aleși pe timp de șapte ani dintre boieri, fiecare familie nădăjduia să poată da un principe și se străduia să-și aștepte rîndul și să-și sporească averea prin cultivarea proprietăților. Poarta intervenea foarte puțin în afacerile principatelor.

Deosebit de interesant este, însă faptul că înainte ca situația sa ministerială să-l oblige la o atitudine în sprijinul politicii oficiale a guvernului — în acel moment nefavorabil unirii principatelor — A.H. Layard și-a manifestat mult mai fățiș opiniile sale nedismulate despre problemele principatelor, militînd cu consecvență, ani la rînd, alături de alți frunțași politici englezi, pentru unirea și independența românilor. La 6 iunie 1853, în oreajma războiului Crimeii, de exemplu, Layard, în calitate sa de membru al Camerei Comunelor, informa pe lordul John Russel că intenționează să facă o interpelare în Parlament în legătură cu primejdia de amenințat Principatele române, în împrejurările create de apropiatul conflict rusoturc. Convingerea mea — sublinia el — despre pericolul uriaș ce există ca unul din imperiile vecine să ocupe permanent principatele este atît de puternică, încît aș socoti că mă sustrag de la o datorie, dacă nu m-aș folosi de primul prilej să o fac cunoscută.

Deputatul lord Dudley Stuart l-a informat despre această intenție a lui Layard pe diplomatul român Dumitru Brătianu, aflat în acea vreme la Londra spre a susține în fața Occidentului cauza românilor¹.

Brătianu a intrat în legătură cu Layard și i-a furnizat o serie de informații despre principate. La 21 iunie, reprezentantul român scria din Londra lui Ștefan Golescu: Deputatul care o să facă interpeleții asupra principatelor este bine pregătît de mine, este cu totul în apele noastre și, fiind bine cu miniștrii, printr-însă atenția lor este mereu atrasă asupra problemelor noastre.

Guvernul englez a considerat însă că o astfel de dezbateri ar complica negocierile pe care Marea Britanie le purta în acel moment pe plan internațional. În consecință, Layard a fost sfătuit să-și amîne interpelearea. Dar aproximativ două luni mai tîrziu, la 16 august, Camera Comunelor a luat în dezbateri atitudinea pe care Anglia urma să o adopte în legătură cu conflictul Crimeii. În cuvîntarea rostită cu acel prilej, Layard, pronunțîndu-se pentru intrarea țării sale în război de partea Turciei, a subliniat necesitatea ca Valahia și Moldova să fie independente și unite...

În mai 1855, într-o cuvîntare ținută la Liverpool, el a subliniat din nou și cu deosebită convingere necesitatea unirii principatelor, ceea ce i-a determinat pe emigranții români din Paris să-i trimită o adresă de mulțumire în numele celor „șase milioane de români”. În același an, la 17 iulie, deputatul britanic a cerut să se dezbată în Camera Comunelor protestul emigranților români împotriva protectoratului colectiv instituit de marile puteri în urma Conferinței de la Paris și prin care aceștia insistau să fie consultați și locuitorii principatelor cu privire la viitoarea organizare a țării.

Atunci, ca și în restul activității sale ca om de stat, Layard nu a pierdut din vedere o trăsătură definitorie a poporului nostru: aceea că, în rîndurile sale, au existat de fiecare dată forțele capabile să asigure structurile și echilibrul politic necesare progresului istoric, forțe care, prin ceea ce au avut mai bun, s-au raliat luptei maselor pentru realizarea marilor idealuri ale românilor, unitatea națională, libertatea și independența.

ÎN ZILELE UNIRII DE LA 1859

(Urmare din p. 11)

La 28 decembrie se deschide Adunarea electivă a Moldovei.

Cum a fost acea zi! Monitorul enumera cele nouă puncte ale programului oficial. La ora șapte dimineața, au răsunat șase lovituri de tun, iar la ora unsprezece solemnitatea a început cu un Te-Deum, oficiat în vechea biserică Sf. Nicolae, în prezența tuturor notabilităților. Apoi deputații s-au dus pe jos la Camera, aclamați de mulțime, în timp ce tunurile au bubuit din nou.

Sedinta națională trece ora. Cînd toată lumea s-a așezat, secretarul de Stat, Vasile Alecsandri, a citit mesajul de deschidere al destoinice și temerare Cărmăceșului moldovenesc, care e consemnat de Monitor: „Domnii deputați! ... Iată-vă acum, cu toții înaintea altarului Patriei! Misiia Dv. începe! La decursul 4-ilor, căci fiecare zi trebuie să aducă un rezultat folositor Principatelor Unite!”.

Mesajul a fost întîmpinat cu strigătul „Trăiască Națiunea Română!”, în timp ce în sală toți aveau un simțămînt de solemnitate. După citirea actului, Vasile Alecsandri a anunțat că Proa Sfinția Sa Mitropolitul, fiind împiedicat din cauza ostenelelor sfîntelor slujbe, să prezideze, el poartă pe cel mai în vîrstă deputat a ocupa provizoriu scaunul președintelui. Acesta este logofătul Petruche Roset Bălaescu.

Ca orientare politică, cel 58 deputați prezenți la sedința din 28 decembrie, din 64 aleși, se împărțeau, potrivit precizării din Steaua Dunării, în 33 unioniști, 15 grigoriști și 11 mișaileni. D.A. Sturdza, întîrziind scriere către A.G. Golescu indica „33 național, 14 grigoriști, 11 strigoi”.

În rîndul conservatorilor, taberele lui Belkadea Vițel (cea mai numeroasă) și cea a tatălui său, nu dădeau semne de împicare. Din nefericire, nici partidul național nu era unitar, susținînd mai mulți candidați. Printre numele cele mai des rostite, era cel al lui Vasile Alecsandri, care se bucura de prestigiul unui om de stat destoinic, era cunoscut ca unionist înflăcărat și iubit ca poet al tuturor românilor, căci Hora Unirii se cânta cu emoția marilor așteptări. Un alt candidat cu multe șanse la desemnare era Costache Negri. Acesta, după cum își amintea D. Bolintineanu într-o lucrare biografică consacrată lui Cuza voadă, era „capul unei junimi nobile, care luase inițiativa în ideile de reforme încă din anul 1845 și care se văzuse exilat din Moldova sub Sturdza, pînă la venirea domnului Grigore Ghica”. Negri era iubit de popor nu numai fiindcă voia să dea pămînt țăranilor, dar și pentru demnitatea purtării sale. Dar, așa cum reiese din multe scrisori și documente de arhivă, alii Alecsandri, nici Negri nu rîvnau la domnie, deși au avut pînă în ultimul moment susținători fervenți.

La 28 decembrie, cînd Monitorul oficial al Moldovei publică lista candidaților la domnie, ei nu sînt mai puțini de 38, începînd cu Mihai Sturdza și terminînd cu așa Grigore Costaki. Colonelul Cuza nu figurează încă pe listă. De altfel, Cărmăceșul atrage atenția că lista este deschisă, iar toate persoanele îndreptățite sînt poftite a înfățișa dovezile cuvenite.

¹ Magazin istoric, nr. 4/1974, 1/1978

Curti si resedinte domnesti



SUCEAVA

Dr. MIRCEA D. MATEI

Despre vechimea așezării oamenilor la Suceava și mai ales despre Suceava ca oraș s-a scris mult. Pornind de la afirmațiile cronicilor — începînd cu Letopisețul Țării Moldovei al lui Grigore Ureche — care acreditează ideea că pe vremea lui Dragoș în împrejurimile Sucevei își ducea existența solitară un anume prisăcar Iațco — și mai ales în lipsa unor cercetări arheologice menite să completeze informațiile, istorici ai noștri din trecut au afirmat că Suceava s-a format abia în a doua jumătate a secolului XIV.

Din epoca dacică la voievodatul sucevean

Rezultatele cercetărilor arheologice din ultimele două decenii demonstrează însă că oamenii au locuit aici din timpuri îndepărtate, cel puțin din epoca dacică. Pe temeiul aceluiași cercetări s-a formulat opinia că Suceava s-a format ca oraș încă în prima jumătate a sec. XIV, ca urmare a evoluției interne, elementele străine stabilite aici (armeni, germani etc.) contribuind numai la dezvoltarea ulterioară a așezării.

Cea mai importantă noutate adusă de recentele cercetări este, fără îndoială, aceea a sesizării unor elemente care vin în sprijinul

existenței în această zonă, încă în prima jumătate a sec. XIV (poate chiar mai înainte), a unui voievodat românesc. Unele izvoare străine (*Cronica rimată* a lui Ottokar de Stiria și *Historia* lui Jan Dlugosz) au lăsat să se întrevadă existența uneia sau a mai multor formațiuni politice de tip feudal la Răsărit de Carpați. Este menționat, de pildă, ajutorul pe care oastea unei asemenea formațiuni l-a dat, în 1325, regelui Poloniei în lupta pe care acesta a dus-o împotriva markgrafului de Brandenburg. Cercetările arheologice au dovedit existența unei așezări care dispunea, în prima jumătate a sec. XIV, de fortificații puternice, argument ce poate constitui o premisă pentru a localiza, aici, la Suceava, centrul unei astfel de formațiuni politice feudale românești. Faptul



Aseziul cetății Suceava. Miniatură dintr-un manuscris de epocă

În p. 21: cetatea Suceava. O încercare de reconstituire grafică de către pictorul maghiar Lajos Thallohzi

că nici Dragoș¹ și nici Bogdan² voievod nu și-au stabilit „capitala” la Suceava, în ciuda existenței aici, încă de mai înainte, a unui centru bine dezvoltat și corespunzător fortificat, nu trebuie să surprindă. În realitate, tocmai existența unui voievod sucevean bine organizat i-a împiedicat pe aceștia să se substituie feudalului din fruntea respectivei formațiuni politice.

Mutarea curții domnești de la Siret la Suceava s-a petrecut în vremea lui Petru I al Mușatei (1374-1391)³. Și nu este lipsit de interes să amintim că una din primele măsuri adoptate de noua domnie a fost tocmai desființarea vechilor fortificații ale orașului, care putuseră constitui cândva unul din semnele independenței față de autoritatea domnească. În același timp, în marginea de Vest a așezării, Petru I a ridicat o puternică cetate de piatră (cetatea Șcheia), iar în oraș a construit o impunătoare Casă domnească.

Motivele stabilirii domniei la Suceava au fost din cele mai întemeiate. Petru I a pornit, în primul rând, de la considerații de ordin militar: Siretul era prea aproape de graniță și nu dispunea de întărituri care să-l apere eficient împotriva unui atac, oricând posibil, din partea feudalilor poloni sau a regatului ungar. În plus, fosta capitală era un puternic bastion al catolicismului în Moldova, confesiune încurajată chiar de mama voievodului, în timp ce Suceava era un oraș cu populație românească ortodoxă, element important pentru efortul de întărire a auto-

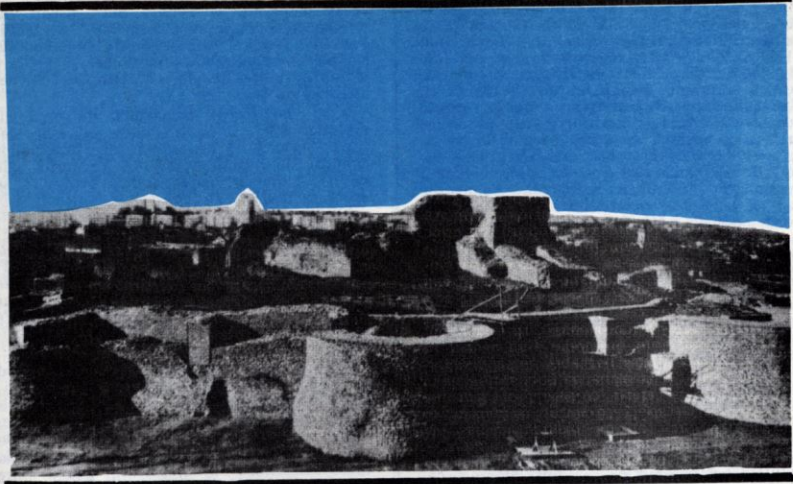
rității domnești. În al treilea rând, Suceava — așezată pe valea râului Suceava, principalul drum comercial ce unea Nordul continentului cu Bizanțul — era, de departe, cel mai însemnat centru economic și comercial al Moldovei acelei vremi. Stabilirea domniei aici era însă și un rezultat al consolidării autorității domnești, al extinderii controlului și stăpânirii ei efective asupra întregului teritoriu al țării de la Răsărit de Carpați.

Treptata devenire a unei capitale

Prin construirea primei cetăți de piatră în partea de Vest a Sucevei (avînd un plan romboidal, prevăzută cu turnuri puternice și un șanț de apărare), domnia nu făcea altceva decît să materializeze nevoia adînc resimțită de a se consolida pe plan intern-militar, dar și de a pregăti țara împotriva unor posibile atacuri din afară. Această preocupare este evidentă, căci împreună cu cetatea de la Suceava, s-a mai construit o altă fortificație de piatră la Neamț și, cîțiva ani mai tîrziu, o puternică întăritură de lemn și pămînt la confluența Moldovei cu Siretul, acolo unde orașul Roman avea să cunoască, de asemenea, o rapidă dezvoltare.

Că domnia nu urmărea o simplă implantare de cetate la Suceava o dovedește însuși faptul că, în același timp, s-a ridicat aici și cea mai veche Casă domnească din oraș. Vestigiile ei au fost depistate de săpăturile arheologice. Edificiul construit din lemn, în tehnica tradițională a locurilor, era

¹⁻³ Magazin istoric, nr. 3/1967; 1/1972, 2/1973; 11/1974.



O imagine de azi a zidurilor vechii reședințe a Moldovei

destul de mare: peste 15 m lungime și 7 m lățime. După cât se pare, el nu constituia decât o locuință provizorie pentru domn, a cărui reședință propriu-zisă era în cetate. Dealtfel, în tot timpul cât a fost capitală a Moldovei, Suceava a prezentat această particularitate. Deși în oraș a existat, de-a lungul anilor, un impunător palat care a cunoscut mai multe faze de construcție, viața de curte, Sfatul domnesc, primirea solilor străini au avut drept cadru Cetatea de scaun, palatul din oraș nefiind decât reședința particulară a voievodului. De la bun început, Petru I a avut și inițiativa de a întemeia, la Suceava, Mitropolia țării. Faptul că el a optat pentru Iosif, episcopul de la Cetatea Albă, a declanșat un conflict cu Patriarhia din Constantinopol, conflict prelungit până în timpul lui Alexandru cel Bun (1400-1432)¹, când Suceava a devenit scaun mitropolitan.

Dacă Petru I al Mușatei are meritul de a fi ridicat Suceava la rang de capitală, Alexandru cel Bun îl are, fără îndoială, pe acela de a fi făcut din oraș cel mai de frunte centru al Moldovei. În primul rînd, în vremea sa s-au încheiat lucrările de construcție a noii cetăți a Sucevei. Așezată în zona de Răsărit a orașului, opusă fortificației romboidale care, sub Petru, servea drept reședință, aceasta a devenit principala fortificație, în vreme ce construcția din Apusul orașului a fost, din motive încă neelucidate, dărmată. Ce reprezenta această veritabilă Cetate de scaun, ne-o arată urmele păstrate. De plan patruleter, prevăzută cu turnuri

rectangulare la colțuri, ca și pe mijlocul laturilor, fortificația poate fi considerată una din cele mai redutabile nu numai din Moldova, ci chiar din întreaga această zonă a Europei și putea juca, efectiv, rolul de principal element în sistemul defensiv al țării.

Atenția specială acordată Cetății de scaun nu era întâmplătoare. Alexandru cel Bun era conștient că de puterea ei de a rezista oricărui atac depindea, în ultimă instanță, însăși capacitatea domniei de a se opune încercărilor de supunere a țării.

Nu știm care va fi fost viața ce se desfășura în cuprinsul cetății inițiale, cea din marginea de Apus a orașului. Faptul că ea a fost demolată chiar la începutul sec. XV — foarte probabil odată cu încheierea lucrărilor de construcție a noii Cetăți de scaun — nu ne permite să ne edificăm asupra măsurii în care oferea condițiile necesare traiului familiei voievodale și anturajului ei și nici să înțelegem dacă domnul cu întreaga sa curte puteau rămîne aici o vreme îndelungată. În schimb, în noua cetate, și în această privință nu există nici o îndoială, domnia dispunea de toate condițiile pentru a putea rezida. Mai mult, judecînd după resturile de frescă ce împodobeau paraclisul cetății (situat pe latura de Est a acesteia, chiar în zona porții) arta și confortul se integrau perfect în ansamblul de construcții.

Concomitent cu încheierea lucrărilor la Cetatea de scaun, s-a ridicat și prima clădire de piatră din cadrul Curții domnești din oraș. Dacă pînă atunci domnia dispunea în tirgul Sucevei doar de o casă de lemn — e

¹ Magazin istoric, nr. 10/1970, 4/1975 și 9/1976.

drept, de mari dimensiuni și, nefindoielnic, înzestrată cu toate cele de trebuință — la începutul sec. XV, alături de aceasta (care a continuat să funcționeze până după anul 1480, când a fost distrusă de un puternic incendiu), s-a ridicat un edificiu de piatră, de dimensiuni impunătoare, prevăzut cu beciuri adânci de peste patru metri. Ambele construcții au fost înconjurate de puternice ziduri de incintă, ceea ce, desigur, le confera un plus de siguranță și măreție. Deși lucrările de refacere ce s-au succedat în lungul vremii au înlăturat multe din elementele construcției din vremea lui Alexandru voievod, resturile păstrate ne îngăduie să intuim, măcar în parte, viața ce se desfășura în cuprinsul Curții domnești din Suceava. Diferitele amenajări ale căror urme au ajuns până la noi, ceramica descoperită în săpături, uneltele, monedele sînt elemente ale unei activități umane intense; în jurul Palatului domnesc, se constituise, cu timpul, un adevărat cartier de slujitori domnești, de la boierii din anturajul voievodal, până la meșteșugarii de toate felurile, ale căror produse satisfăceau nevoile zilnice ale Curții.

Din timpul lui Alexandru cel Bun avem elemente care ne îngăduie să reconstituim și primele evenimente politice legate de viața Sucevei în chip de reședință domnească. Am amintit mai înainte că în această vreme a fost reglementat conflictul cu Patriarhia din Constantinopol, izbucnit încă din anii lui Petru I.

Sub Alexandru cel Bun, Suceava a primit și primii soli; este vorba de trimisiile regelui polon, Vladislav Jagello, care au încheiat în capitala Moldovei un tratat (neratificat) cu delegatul lui Mircea cel Bătrîn¹, Roman Herescu. Solii țării surori și ai voievodului Mircea cel Bătrîn veneau în mod curent la Suceava; dealtfel, Alexandru-voievod găsisse adăpost (cînd era pretendent la tron) la Mircea cel Bătrîn și se înscăunase cu ajutorul acestuia. Ulterior, cei doi voievozi români și-au unit eforturile pentru a apăra independența țărilor lor.

În sfîrșit, în 1415, ca semn al integrării în viața politică a Europei, Moldova și-a trimis reprezentanți la Conciliul ecumenic de la Konstanz. Printre delegații moldoveni s-au aflat și fruntași ai Sucevei, dovadă că orașul devenise în adevăratul sens al cuvîntului un centru cu statut aparte în viața politică a țării.

Cetatea înfruntă pe Mahomed II și pe Ioan Albert

În istoria românilor, domnia lui Ștefan III voievod², cel care a binemeritat de la contemporani, ca și de la urmași, numele omagial „cel Mare”, va rămîne înscrisă cu majuscule. Pentru ca lupta să-i fie încununată de succes, el a înțeles, mai bine decît orice alt voievod al vremii, că țara

avea nevoie de o armată puternică, de cetăți capabile să reziste unor asedii îndelungate, purtate cu armele noi ale vremii: tunurile. Firește, primul gînd al voievodului s-a îndreptat către Cetatea de scaun, pe care a transformat-o în simbol al luptei de neahtă pentru a țării.

Așa cum fusese construită de vrednici înaintași Petru I și Alexandru cel Bun, cetatea Sucevei nu mai putea face față noilor condiții de luptă, zidurile și turnurile sale nefiind suficient de rezistente pentru a se opune artileriei. În consecință, principalele măsuri adoptate de Ștefan au vizat întărirea suplimentară a fortificației cu noi ziduri — mai groase și mai puternice. În plus, zidurile cetății au fost prevăzute cu turnuri semicirculare deosebit de masive, capabile nu numai să reziste loviturilor de tun, dar și să suporte pe ele piese de artilerie, pe care apărătorii le foloseau împotriva asediatorilor.

Foarte curînd măsurile luate de voievod aveau să facă dovada deplinei lor utilități; începînd de la jumătatea secolului XV, Moldova avea să înfrunte noua forță care amenința independența țării: Imperiul otoman.

În 1475 cronică țării a înregistrat prima mare înfruntare cu otomanii și prima mare victorie obținută de oștenii gloriosului voievod în bătălia de la Vaslui, din 10 ianuarie³. Era însă limpede că Mahomed II, cuceritorul Constantinopolului, nu se va împăca cu gîndul înfrîngerii. Reacția s-a produs în vara anului următor, 1476. Cu o oaste mare (unii cronicari dau cifra de 200 000 oameni) temutul sultan a pătruns în inima Moldovei. Copleșit la Războieni, dar nu înfrînt⁴, Ștefan s-a văzut nevoit să se retragă în munți pentru a putea aduna, din nou, oastea. Soarta Moldovei a fost lăsată pe seama cetăților sale și în primul rînd a Sucevei, spre care sultanul s-a îndreptat cu principalele sale trupe. Măcar că „era înconjurat cu șanțuri și pâlîngi” — cum menționează un document contemporan, orașul a fost cucerit. Reședința — în care se afla familia voievodului — a rezistat însă asediului. Descriind evenimentul, secretarul sultanului, Giovanni Maria Angiolello, ne face și o primă prezențare a cetății. „Numai Castelul Sucevei — spune el — era clădit din piatră și tencuială, pe o coastă în afara orașului. Acesta rezista și era foarte bine înzestrat”. În ciuda eforturilor depuse de dușman, cetatea a rămas neclintită, în vreme ce condițiile armatei otomane se înrăutățeau continuu, ca urmare a hărțuierilor la care era supusă de oastea lui Ștefan. Victoria temporară obținută de sultan la Războieni se profila, în final, într-o catastrofală înfrîngere, încît Mahomed s-a văzut nevoit să dea semnalul de retragere: „Ca să nu și piardă vremea în zadar” — notează același Angiolello.

Aproape un sfert de secol mai tîrziu, Suceava a trecut din nou printr-un moment de grea cumpănă, nu numai pentru oraș și cetate, dar chiar pentru existența independentă a țării Moldovei. Spre sfîrșitul verii

¹⁻⁴ Magazin istoric, nr. 3/1967, 1/1969; 2/1971, 1/1974; 1/1975; 7/1976.

anului 1497, regele Poloniei Ioan Albert a pătruns în Moldova, însoțit de trupe numeroase și puternice înarmate, sub cuvânt că merge să înfrunte oastea otomană. Curînd însă regele polon și-a dezvăluit adevăratele intenții, schimbînd drumul ostirii și îndreptîndu-se către Suceava, pentru a-l înlătura din domnie pe Ștefan. La finele lunii septembrie, oastea lui Ioan Albert se afla în fața Cetății de scaun. Trei săptămîni a durat asediul pe care Grigore Ureche l-a descris astfel: „Deci craiul leșesc au venit cu toată puterea sa la cetatea Sucevii, duminică, septembrie 24 de zile. Iară în 26, marți de cătră sară, au început a bate cetatea și au bătut pregiur dînsa trei săptămîni și zioa și noaptea și nimica n-au folosit, nădăjduindu-că se va închina țara ... Așa țara strîngîndu-se, iară din cetate cît putia să apără și ce risipia leșii zioa cu pușcile [tunurile] noaptea astupa găurile și le întăria, de le era munca lor în zadar, iară pe afară, unde afla leși rășchirați dupe hrană, îi lega și îi tăia de nu erau volnici nici într-o parte să iasă. Mai multu strica loruși decît celor închiși, și în toate zilele li se adăgea lipsa flămînziciunii”.

Cu oastea înfometată și continuu hărțuită, trufașul Ioan Albert s-a văzut nevoit să ridice asediul. „Înapoi însă cu toată rușinea — notează Iorga — putea să se întorcă cineva, bătut, deși fără să lupte? Da însă numai cu voia lui Ștefan”. În adevăr, în Codrul Cosminului, voievodul român a obținut o mare victorie, reafirmînd hotărîrea românilor de a-și apăra cu orice preț independența.

Viața Cetății de scaun nu s-a limitat însă numai la evenimente militare. Epoca lui Ștefan cel Mare a însemnat, în egală măsură, o perioadă de avînt a artei și culturii, Curtea și reședința au fost teatrul unei intense activități politice și diplomatice. Deși puține și izolate, informațiile de care dispunem întregesc o imagine a perioadei de apogeu a Moldovei și a principalului ei oraș din acea vreme. Știm de pildă că în ultimii 15 ani ai veacului XV, la Curtea domnească din oraș, s-au desfășurat lucrări de mare amploare, impuse și de unele evenimente care au avut loc. În absența voievodului, aflat la Colomeea pentru a se întîlni cu suveranul polon, Moldova a fost invadată de trupe otomane, care voiau să așeze în domnie pe un pretendent cu numele Hroiot. Invadatorii au ajuns pînă la Suceava și au ars timp de două zile orașul (septembrie 1485). Atunci a fost distrusă și Curtea domnească, creîndu-se nevoia unei refaceri aproape integrale a acesteia. Unele clădiri mai vechi — cum a fost casa de zid ridicată în timpul domniei lui Alexandru cel Bun — au fost mărite, s-au ridicat noi edificii, ca, de exemplu, construcția de pe latura de Nord.

Cercetările arheologice au scos la lumină și alte vestigii care întregesc imaginea despre ceea ce caracteriza viața din interiorul cetății și al Curții din oraș: ceramică smălțuită lucrată de meșteri locali într-o tehnică

ce o face comparabilă cu produse de mare lux din Imperiul bizantin, ceramică splendidă din import și mai ales plăci decorative sau cahlă smălțuite pentru sobe într-o mare diversitate de culori și motive ornamentale. Toate acestea ne îngăduie să considerăm că în Nordul țării exista o adevărată școală specializată în producerea acestor obiecte.

Preocupările lui Ștefan privind întărirea Cetății de Scaun s-au împletit cu grija de a asigura construcției fastul unui veritabil Palat domnesc. Ancadramele splendide de ferestre, montanți de uși, plăci ornamentale sau cărămizi smălțuite arată că cetatea Sucevei se situa la nivelul celor mai luxoase castele medievale europene. Grija pentru frumos e dovedită, între altele, și de inventarul descoperit în dărîmăturile unei case de mari proporții, aflat pe platoul din fața cetății, din care reține atenția o mare cantitate de cahlă provenind de la soba acestei construcții¹.

Suceava a fost și centrul unei importante activități diplomatice și al unor mari decizii politice. La curtea lui Ștefan s-au prezentat solii dogelui Venetiei sau ai papei, care, după victoria de la Vaslui, au adus mesaje de laudă și îmbrăbătare pentru „atletul creștinătății”. Tot aici, la Cetatea de scaun, cu puțin înainte de a se sfîrși, preocupat de soarta țării sale, Ștefan a impus ca domn pe fiul său, cu nume moldo-muntean, Bogdan-Vlad.

„Anevoioasă ca și vinătoarea păsării măiastre”

Cetatea Sucevei rezistase cu eroism celor două asedii din anii 1476 și 1497, dovadă de inexpugnabilitate. Dacă ea ar fi avut de înfruntat doar agresiuni militare ar fi putut rezista în continuare mult timp. Această afirmație o întîlnim nu numai în izvoarele interne, ci și în scrieri ale unor croniciari străini. Unul dintre aceștia, Mustafa Gelal Zade, referindu-se la evenimentele din 1538 — anul sfîrșitului primei domnii a lui Petru Rareș² — cînd sultanul Soliman Magnificul a intrat în cetate, ale cărei porți au fost deschise de boierii care îl părăsiseră pe Rareș, scrie: „Cetatea este înaltă, turnurile sînt solide, porțile înguste, șanțurile largi; este așa de nepătrunsă încît ar împiedica și zborul unei păsări. În turnurile sale se găsesc așezate tunuri de toate dimensiunile și muniții și provizii din abundență. În șanțurile cetății sînt înfipte tepușe de fier și lemn, care alcătuiesc piedici secundare. Cetatea este așa de bine întărită încît cucerirea ei este foarte dificilă” (subl. M.D.M.). Cucerirea ei era atît de „anevoioasă ca și vinătoarea păsării măiastre”, nota un alt cronicar otoman, în vreme ce călătorul italian Matracchi constată că „cetatea avea ziduri numeroase și puternice ..., pereții aveau trei rînduri de turnuri care se înălțau la cer și se întindeau de la un capăt la altul”.

¹⁻² Magazin istoric, nr. 2/1976; 3/1977.



VULTURUL BIZANTIN și o locuință suceveană din sec. XV

În 1538, otomanii au reușit, deci, pentru prima oară, să pătrundă în reședința domnilor Moldovei, dar faptul s-a petrecut nu în urma unei victorii militare, ci a unui moment de confuzie temporară. Momentul a fost remarcat cu amărăciune în cronicile țării: „Atunci — notează Macarie, cronicarul lui Rareș — și prea frumoasa cetate a Sucevei se supuse turcilor și o batjocoriră ca pe roaba cea de pe urmă”.

În timpul domniei lui Alexandru Lăpușneanu¹, în împrejurările în care ingerințele otomanilor deveniseră tot mai insistente, capitala Țării Moldovei a fost mutată la Iași, care devenise, cu vremea, principalul centru economic al țării. Cetatea de la Suceava a fost incendiată, în urma poruncii lui Alexandru Lăpușneanu. Această măsură, aspru condamnată de contemporani, a fost astfel justificată într-o descriere anonimă din deceniul următor: „nu departe de acești munți se află, pe un loc înalt, cetatea Sucevei, vechea reședință a principilor ... dărmată pe jumătate de voievodul Alexandru, în anul 1564, pentru ca dușmanii săi să nu poată pune din nou stăpânire pe ea; poate fi deci ușor refăcută” (subl. M.D.M.).

Și după ce Iașiul au devenit capitală, Suceava a continuat să fie reședință domnească. Aron vodă și Ștefan Răzvan s-au stabilit aici cu întreaga curte. Ieremia Movilă²,

voievod din 1595, i-a adus unele îmbunătățiri. Miron Costin vorbea despre „turnul Cetății Sucevei dinspre miază-zi, unde scrie sens că este tocmit [construit] de Irimie vodă”.

La 29 mai 1600, reședința voievozilor Moldovei a fost martora unui eveniment de maximă rezonanță în inimile tuturor românilor: porțile Sucevei s-au deschis larg pentru a-l primi pe Mihai Viteazul³ în glorioasa sa campanie de unire a celor trei Țări române. Noul pircălab al cetății — Ioan Kaptury — depunând jurământul de credință voievodului ce realizează prima unire a românilor, se angaja: „Eu, Ioan Kaptury, pircălabul Cetății Suceava, mă jur ... că voi fi drept și cu credință domnului meu, stăpînitorul și domnul Ardealului, Țării Românești și Moldovei, Măriei Sale lui Mihai vodă și fiului Măriei Sale, lui Petru vodă, tot așa îi voi fi drept și cu credință și voi ține pentru Măririle Lor cetatea ce mi-a fost încredințată ... pînă-mi va sta capul...”.

Domnia lui Vasile Lupu (1634-1653) a însemnat pentru Suceava medievală o nouă perioadă de înflorire. Atît Cetatea de scaun, cît și Curtea domnească au cunoscut într-atît de ample refaceri, încît se poate spune, pe bună dreptate, că ambele și-au schimbat substanțial înfățișarea. Astfel, la cetate s-au efectuat acțiuni ample de refacere a clădirilor din curtea interioară, s-au refăcut

¹⁻³ Magazin istoric, nr. 6/1971; 6/1973; 5,8 și 10/1975.

În cele peste două decenii de cercetări arheologice sistematice efectuate la Suceava s-au făcut numeroase descoperiri, grație cărora putem avea astăzi o imagine destul de clară asupra a ceea ce însemna — în evul mediu — acest străvechi oraș. Printre aceste mărturii se află și casa unui orășean din prima jumătate a sec. XV. Deși construcția n-a putut fi cercetată în întregime, dat fiind că deasupra ei se află acum o altă clădire, materiale găsite ne ajută să desprindem o serie de concluzii interesante. Către anul 1450, un incendiu a mistuit clădirea, stăpînul ei fiind nevoit s-o părăsească în grabă, ceea ce explică mulțimea obiectelor rămase pe loc.

În primul rînd, se cuvin subliniate dimensiunile — neobișnuite pentru acea vreme — ale clădirii, care oferea peste 100 m.p. de spațiu locuibil, compartimentat în mai multe încăperi. Sub clădire exista un bec spațios, din birne de stejar, în care au fost descoperite o serie de piese din ceramică: vase pentru păstrarea produselor, pregătirea hranei, servitul mesei: străchini, farfurii și pahare smălțuite în verde, adevărate servicii de masă, dovezi semnificative pentru gradul de confort în locuința amintită în care trăia un sucevean la mijlocul veacului XV.

Printre piesele găsite, se află și un mare număr de cable de teracotă de diverse modele, alt originale, cît și din tipurile larg răspîndite atunci în Europa. Descoperirea este deosebit de valoroasă dacă ținem seama că

astfel de piese se aflau, în acea primă jumătate a sec. XV, numai la Curtea domnească sau la Cetatea de Scaun. Faptul că locuința era situată în cartierul meșteșugăresc al orășenilor ne îndeamnă să credem că produsele respective au fost executate chiar de către stăpînul casei, care era nu un meșteșugar oarecare, ci însuși furnizorul Curții domnești.

Pe una dintre cable este reprezentat vulturul bicefal. Este unica piesă de acest fel descoperită pînă acum în Moldova, datînd dintr-o epocă anterioară sec. XVII, cînd vulturul bicefal începe să fie arborat de unii dintre voievozii moldoveni.

În Tara Românească, acest însemn heraldic — propriu familiei imperiale de la Constantinopol — a fost larg răspîndit încă din vremea domniei lui Mircea cel Bătrîn, fiind o consecință directă a titlului de despot al Dobrogei pe care-l purta marele voievod al Țării Românești. Vulturul bicefal apare însă numai în strînsă legătură cu reprezentările armurilor voievodale (pe monede, sau la Cozia — cîtitoria domnitorului).

Cum se explică prezența aceluiași însemn heraldic pe un obiect găsit în locuința unui simplu orășean sucevean? Cum arătam, suceveanul a fost, după toate probabilitățile, unul dintre meșterii care lucrau pentru Curtea domnească. Pentru palatul voievodal a executat, desigur, și cabiele cu vulturul bicefal. Faptul că a folosit o astfel de piesă și la construc-

ția sobei din propria sa casă nu se explică decît prin aceea că, fiind vorba de un exemplar mai puțin reușit (cum par s-o indice cîteva detalii ale piesei), l-a reținut pentru sine.

Ipoieza nu lămurește însă împrejurările politice care au determinat pe voievodul Moldovei din acea perioadă să comande asemenea piese. Explicația o găsim, credem, dacă avem în vedere că locuința a existat în prima jumătate a sec. XV, deci aproximativ în timpul domniei lui Alexandru cel Bun, care a întreținut strîns legături cu Mircea cel Bătrîn. Nu este exclus ca, sub influența vecinului și prietenului său, să fi adoptat acest semn heraldic.

Ar mai fi posibilă însă și o altă ipoteză. În *Descrierea Moldovei*, Dimitrie Cantemir ne transmite informația că „apărînd stăruitor ortodoxia [Alexandru] a meritat de la Ioan Paleologul [Împăratul bizantin] nu numai numele de despot, dar și coroana regească”. Neînd confirmată, pînă acum, de alte izvoare, știrea nu a fost luată însă în considerație de către istorici. Iată cum că informația capătă un anume suport.

Oricum însă descoperirea rămîne una dintre cele mai interesante rezultate ale cercetărilor arheologice din Moldova și este de nădăjduit că alte mărturii vor ajuta la stabilirea semnificației ei reale.

M.D.M.

bolțile încăperilor de locuit, s-au amenajat stîlpii de cărămidă pe care se sprijinea foisorul de lemn al etajului, foisor ce înconjură curtea interioară.

Curtea domnească din oraș — cum atestă cercetările arheologice — a fost, de asemenea, refăcută, utilizîndu-se pe scară largă cărămida, în timp ce, pînă în sec.XVI, principalul material de construcții fusese piatra. Încăperile au fost înzestrate cu sobe lucrate din cable splendid ornate.

Peste numai două decenii de la sfîrșitul tragic al domniei lui Vasile Lupu, Dumitrașcu Cantacuzino (1673-1675) a dat curs poruncii Porții de distrugere a cetăților țării. Și cum zidurile cetății Sucevei nu au putut fi aruncate în aer cu ajutorul pulberii, „au umplut-o de lemne și de paie, apoi le-au dat foc, de au ars-o. Și așa, slăbindu-i zidul, s-au răsipit”. La aceasta s-a adăugat un puternic cutremur — în timpul celei de-a treia domnii a lui Duca vodă (1678-1684) — care a ruinat și mai mult zidurile, atunci prăbușindu-se și turnul cel mare „ce-i ziceau oamenii turnul Nebuisăi, adică nu te teme”. Era vorba, probabil, de turnul de pe latura de Sud.

Peste numai cîteva decenii, oamenii aveau să vină la Suceava, atrași doar de mirajul glorioaselor vestigii, așa cum avea s-o facă eruditul Dimitrie Cantemir, care în *Descrierea Moldovei* relatează: „Suceava are în zi-

durile ei o piatră mare, în care sînt șapte șapte turnuri acoperite cu o coroană imperială, pe care o țin doi lei. Alături de aceasta se mai vede, în temelia turnurilor, o piatră în care sînt doi pești solzoși, cu capetele în jos și coadele în sus; chiar sub dinșii capul unui bour, iar în coarnele acestuia o stea cu șase raze”.

Martoră la eroice momente ale istoriei noastre la începuturile consolidării statului medieval centralizat moldovean, la glorioasa epopăe antiotomană a lui Ștefan cel Mare, la triumfală unire realizată de Mihai Viteazul, vechea cetate de scaun a Moldovei vede înflorind azi orașul industrial Suceava — un municipiu în plină dezvoltare, în anii socialismului biruitor. „La cetatea de scaun — remarca secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — nu s-a vorbit despre distrugerile care au avut loc și despre preocuparea de a păstra și restaura acest monument istoric, pentru a înșăfișa oamenilor muncii trecutul minunat de luptă al poporului. Astăzi nu mai ridicăm asemenea cetăți. Ridicăm însă noi cetăți care nu vor mai putea fi distruse de nimeni. Cetățile noastre sînt industria, agricultura, știința și cultura. Un popor care are o industrie puternică, o agricultură puternică, o știință și o cultură înaintată va dăinui peste veacuri și nu va putea fi niciodată înfrînt”.

2050 de ani de la crearea
primului stat dac centralizat
și independent

SĂRBĂTOAREA ANULUI NOU ÎN TRADIȚIA POPULARĂ

Prof. dr. docent MIHAI POP



Spre deosebire de culturile moderne raționaliste, în care marchează doar o tăietură, o dată calendaristică, în ansamblul sărbătorilor comunităților cu cultură tradițională de factură orală¹, Anul nou își păstrează semnificația primordială. În culturile tradiționale, Anul nou este cea mai mare sărbătoare, un prag cu multiple implicații. Un prag peste care se trece din ceea ce oamenii au trăit în ceea ce vor trăi, din ceea ce cunosc în necunoscut, din ceea ce a fost în ceea ce va fi, din trecut în viitor.

Această multitudine de sensuri, pe care oamenii culturilor tradiționale le-au dat sărbătorii Anului nou, explică durata ei ceremonială (12 zile — Duodicesima), amploarea, numărul mare de acte rituale pe care le implică, precum și adinca lor semnificație obștească.

La originea Duodicesimei

Dacă cele 12 zile consacrate sărbătorii (rămase în tradiție) se explică prin dificultatea resimțită de oamenii antichității în lămurirea diferenței dintre calendarul lunar (354 zile) și cel solar (365-366 zile), studii mai noi tind să lămurească nu numai sensul obiceiurilor legate de schimbarea anului, ci și originea și devenirea în timp, semnificația particulară a diferitelor momente. Aceste studii pornesc de la modul în care s-a sărbătorit din antichitate, la diferite popoare, trecerea de la anul vechi la cel nou, data la

care se sărbătorea această trecere și calculele prin care s-a ajuns la stabilirea datei respective. Se știe, de pildă, că diferite popoare au separat timpul în funcție de schimbările anotimpurilor și trecerea de la o perioadă de vegetație, la alta — deci, direct în legătură cu practicile agricole. Așa, de exemplu, babilonienii sărbătoreau Anul nou și primăvara și toamna, egiptenii îl puneau în legătură cu revărsările periodice ale Nilului; în sfârșit, romanii sărbătoreau inițial Anul nou la 1 martie, deci odată cu începerea lucrărilor agricole. O analiză mai atentă a modului în care diferite popoare au ajuns la sărbăto-

¹ Pe larg, despre caracterul culturilor populare orale în *Magazin Istorie*, nr. 9/1978.



La români, ca, dealtfel, la numeroase alte popoare, sărbătoarea Anului nou prilejuiește punerea în valoare a unui bogat reperoriu de costume și vechi creații muzicale

În p. 28: *Plugușorul celor mici*

rirea noului an este revelatoare atît pentru permanentele lor legături, cit și pentru dănuirea, peste vremi, a unor practici din cele mai îndepărtate timpuri.

Primii care au elaborat un calendar, potrivit socoteala timpului după mersul soarelui și al lunii, au fost babilonienii. După calendarul lunar, ei împărțeau anul în douăsprezece părți, fiecare parte cuprinzînd răs-timpul de la o lună nouă, la altă lună nouă. (Se știe că ciclul lunar este: lună nouă, primul pătrar, lună plină, al doilea pătrar și din nou, lună plină). Între ultima fază a lunii (al doilea pătrar) și apariția lunii noi exista o perioadă de trei zile de întineric. Era firesc ca aceste zile să trezească, în conștiința oamenilor acelei vremi, un sentiment izvorît din viziunea lor despre lume și fenomenele înconjurătoare, privity ca nefaste sau binefăcătoare. De asemenea, babilonienii au observat o neconcordanță între calendarul lunar (care, avînd intervalul de la o lună la alta de 29 zile, conducea la un an de 350 zile) și cel solar, a cărui durată era de 365 zile. Sistemul calendarului lunar-solar a fost împrumutat, în cadrul fireștilor schimburi culturale, și de alte popoare. Odată cu el și diferența de zile, care, chiar dacă calculele matematice s-au perfecționat, s-a menținut la 12 zile (354 zile calendarul lunar; 365-366 cel solar). Aceste zile numite de romani **Duodicesima** alcătuiesc ciclul sărbătorilor de Anul nou. Oamenii antichității credeau că în aceste perioade de limită, forțele tainice ale naturii, întrupările lor mitologice deveneau deosebit de active. De aceea, pentru a le împiedica să fie nocive omului, ele trebuiau conjurate prin acte și practici, din care — prin cristalizare și repetare continuă — s-au născut riturile.

Obiceiul sărbătoririi Anului nou este de dată foarte veche. Din cele 12 tăbîle de lut ars ale eposului lui Ghilgameș¹, știm, de pildă, că încă din anul 2400 î.e.n. babilonienii sărbătoreau aceste perioade de limită prin mese opulente, la care oamenii beau must și bere,

sărbătoarea fiind însoțită de acte rituale și de sacrificii aduse zeilor.

La romani, după rînduiala calendarului vechi, Anul nou începea la 1 martie și se termina la 23 februarie care era și ultima zi a acestei luni. Tot An nou se socotea însă și intrarea în funcțiune a noilor consuli², eveniment ce se petrecea la 1 ianuarie. Și cum la romani, puterea politică a avut o pondere deosebită, din anul 153 î.e.n., această dată s-a generalizat nu numai în întreg imperiul, ci și în zonele de influență romană.

Ciclul prin care romanii marcau trecerea de la anul vechi la Anul nou cuprindea, pe lîngă actul politic al intrării noilor consuli în funcțiune, mai multe momente cu semnificații particulare. Între 17-20 decembrie erau **Saturnaliile**, sărbătorile închinete lui Saturn — zile de mare veselie și libertate — în care se ștergeau, la nivel ritual, diferențele sociale, se inversau, tot la nivel ritual, rolurile, oamenii se liberau de constrîngerile convingerilor sociale obișnuite. La 24 decembrie era sărbătoarea **Brumaria**, iar la 1 ianuarie, sărbătoarea lui Ianus, **Calendae Ianuarii**.

Anul nou se sărbătorea prin urări, schimburi de daruri, sacrificii închinete zeilor, mese festive, jocuri și întreceri de cai și, fără îndoială, la diferite nivele, mai cu seamă la nivelele populare, prin rituri augurale și prin acte propitiatorii, adică prin acte menite să aducă celor ce le practicau sau pentru care erau practicate, viață bună și belșug în anul ce urma. Acest mod de sărbătorire a Anului nou și-a pus mai tirziu amprenta pe sărbătoarea tuturor popoarelor europene. Această amprentă, ca și tradițiile legate de străvechi praznice ce veneau din substratul popular s-au păstrat chiar și atunci cînd mitologia creștină a suprasupă vechilor sărbătorilor (Brumaria, Calendae Ianuarii etc.) propriul ei sistem de comemorări (între care și fixarea nașterii mitologice a lui Iisus Christos la 25 decembrie³).

¹ Erou legendar, conducător al orașului Uruk, din Sudul Mesopotamiei. Epopoea sa păstrată pe 12 tăbîle de lut ars este unul din cele mai vechi poeme ajunse pînă în zilele noastre.

² Consuli erau doi înalți magistrați romani, aleși anual, timp în care exercitau puterea supremă în stat, alături de Senat.

³ *Magazin Istorie*, nr. 12/1975.



Străvechi datini daco-latine...

Prezența acestei amprente străvechi și în tradiția noastră culturală ca marcă a apartenenței ei la sfera de cultură a Europei romane este atestată de mai multe elemente deosebit de semnificative din ciclul obiceiurilor noastre de Anul nou.

O atestă întâi unele elemente de limbă private în contextul cultural. Prin însuși caracterul său de limbă romanică, româna a păstrat cuvinte de origine latină pentru a denumi astrele, anul, luna, ziua și chiar zilele săptămânii, după cum denumirea a două elemente esențiale ale sărbătoririi Anului nou, Crăciun și Colindă (cu derivatele ei — colindat — a colinda) sînt tot de origine latină. Nu numai că a păstrat aceste cuvinte ce marchează apartenența la sfera culturală a Europei romane, dar le-a și transmis popoarelor slave ce au coborît peste Carpați spre Sud și maghiarilor, care, migrînd din Asia, s-au așezat în Europa Centrală. Fenomenul este explicabil, fiindcă la așezarea acestor popoare în locurile în care trăiesc astăzi, ele au întîlnit culturile mai evoluate, romano-traco-ilirice sau romano-panonice, și-au asimilat aceste culturi, prelînd termenii (nu însă și sensul lor integral), care denumeau anumite practici. Astfel cuvîntul Crăciun în forma maghiară *Karácsony* denumește în ansamblul culturii maghiare mai mult sărbătoarea creștină, în vreme ce la noi denumește nu numai sărbătoarea și pe Moș Crăciun al mediilor urbane, ci și un personaj mitologic primordial „Bătrînul Crăciun”. La fel, cuvîntul „colindă” apare în limbile slave sub forma *Koleda*, *Kolenda* numai pentru a denumi cîntecele de Crăciun. La noi însă legăturile dintre cuvînt și actul ceremonial al colindatului au dăinuit pînă azi în forme apropiate primelor secole ale erei noastre.

Într-o colindă care este metatextul unui străvechi rit de obștească prosperitate, foarte rar practicat astăzi (reprodus de Al. Viciu: *Colinde din Ardeal*, București, 1914, pp. 35-36), Bătrînul Crăciun apare, în forma unei metafore de mare frumusețe poetică, în toată

măreția lui mitologică, fiind, totodată, un bătrîn obișnuit al satelor, cu preocupările cotidiene ale gospodărilor. Nimic în acest colind nu poate fi integrat personajului care-l redă pe Moș Crăciun din colindele bisericesti, fiind, astfel, semnificativ pentru latura laică a acestor sărbători.

După cum a arătat Al. Rosetti (*Colindele religioase la români*, București, 1920, p. 18) cuvîntul colind vine de la *Calendae* romane. Dar *Calendae* au la bază verbul latin *calo*, *calare* = a vesti. La Roma a existat chiar un colegiu al vestitorilor — *Calatores*. În obiceiul românesc de Anul nou, colindarea caselor începe printr-o colindă ce vestește sărbătoarea. Cum se vede sensul de a vesti al cuvîntului s-a păstrat în actul ceremonial ca atare.

Colinda despre Bătrînul Crăciun este probabil una dintre cele mai vechi care ne vorbesc pînă astăzi despre acest act al vestirii sărbătorii.

Tot ca un element de legătură între obiceiurile noastre de Anul nou și cele romane trebuie socotit și colindatul copiilor care amintesc *strenele* romane (urările obișnuite la Anul nou). În cazul colindelor la pitarii din Transilvania, textul acestor urări seamănă pînă la identitate cu textele latine vulgare citate de Du Cange (*Glossarium mediae et infimae latinitatis*, Paris, 1844, IV, p. 962).

...și permanența lor

Dincolo de aceste evidente atestări de romanitate, obiceiurile noastre populare de Anul nou păstrează, fără îndoială, elemente de substrat ce pot deveni grăitoare în urma unor cercetări minuțioase și profunde.

Vorbînd despre religia tracilor și notînd puținătatea atestărilor antice și dificultatea folosirii rezultatelor săpăturilor arheologice pentru desprinderea elementelor de cultură spirituală, Mircea Eliade arată că moștenirea culturală a tracilor s-a păstrat, cu inevitabile alterări, în obiceiurile populare și în folclorul popoarelor balcanice și al românilor (*Histoire des croyances et des idées religieuses*, Paris, 1978, p. 168).

Gîndind în același sens, putem presupune



Personaje pitoresc costumate
fac parte
din grupele de colindători

că unele rituri din ciclul **duodicesimei**, mai cu seamă colindatul, și, probabil, unele texte de colinde, păstrează dovezi încă nepuse în valoare ale culturii spirituale dacice. Acest lucru a fost presupus, dealtfel, cu decenii în urmă de Petre Caraman într-o remarcabilă lucrare asupra colindului.

Poezia colindelor noastre păstrează, ca funcționalitate rituală, dar, probabil, și ca structurare în timp, mai multe straturi. Unul, care vorbește despre desfășurarea ritului și vestește sărbătoarea. Altul, care incită în fruntea colindelor amintirea unor rituri de mult dispărute, și altul care vorbește în minunate alegorii despre viața de altădată a poporului nostru, despre civilizația străveche și despre devenirea ei, pînă la civilizația românească medievală.

Ca realizare verbală, colindele — care poartă în ele straturi mai vechi de cultură și civilizație — apar odată cu limba română și se dezvoltă treptat, pînă la acea minunată poezie a lor, pe care o păstrează și astăzi. Sub această formă, ele sînt fără îndoială realizări de mare frumusețe ale poeziei medievale românești, create înainte să fi apărut literatura română scrisă și păstrate pînă astăzi sub formă orală. Pentru că este de neconceput ca un popor care avea organizație de stat proprie, care a construit minunate monumente de arhitectură, să nu fi creat poezie în limba română, decît începînd cu sec. XVI, mai bine zis cu sec. XVII, cînd se plasează începuturile literaturii scrise în limba română.

Unele din colindele cele mai vechi vorbesc despre rituri de inițiere sau de confirmare a tinerilor într-un nou statut, cel de nubil, pentru că însăși intrarea în ceata colindătorilor era o astfel de confirmare. Altele vorbesc, în forme alegorice, despre constituirea de noi gospodării, ca aceea colindă despre vinarea cerbului trestior, sau despre alaiuri nuptiale minunate și despre viața fericită a familiei, ori despre vechiul obicei al întrecerii tinerilor în încercarea cailor, în trasul cu arcul etc. Dar vorbesc și despre construirea de cetăți, așa cum ne stă mărturie colindul din Țara Loviștei, în care ni se spune de cei doi tineri care se întorc de la Curte, de la domnul țării, cu porunca de a construi o cetate. Se poate, deci, presupune că forma cea mai veche a

temei pe care o regăsim mai tîrziu în cîntecul epic despre construirea Mănăstirii de la Curtea de Argeș este cea păstrată în colindele din Nordul Transilvaniei. După cum cred că se poate afirma că și formele cele mai vechi ale **Miorișei** sînt cele ce se păstrează pînă astăzi în Transilvania tot sub forma de colindă.

O sărbătoare a muncii și a belșugului

Presupunerea este firească dacă credem în existența unei poezii românești medievale care a decantat metatextele vechilor rituri, formele de civilizație și modul de viață din străvechiul substrat, încă din epoca dacică, apoi daco-romană, pînă în evul mediu pe care le-a transmis nu ca mituri, ci ca metafore. Că în această poezie au pătruns, în lunga lor devenire, elemente de mitologie creștină este tot atît de firesc ca și faptul că arhitectura și pictura noastră medievală sînt arhitectură și pictură de biserici și mănăstiri. Aceste elemente au fost asimilate în cultura mediilor cu tradiție de factură orală dar reies în evidență în acele colinde în care diferitele personaje mitologice creștine au fost umanizate și lăsate să umble printre oameni, să judece, ca și bătrîni comunităților rurale de obște, sau să ia parte și să petreacă la mesele gospodărilor pentru a le da mai multă strălucire, a le conferi un caracter augural. Abia mai tîrziu au apărut colindele cu vădite teme mitologice creștine: cîntecele de Stea, create în mediile mănăstirești sau de către oamenii bisericii.

De aceea, terminologia încetățenită pentru a deosebi două categorii — colinde laice și cele religioase — este, cred, neadecvată. Avem o poezie de Crăciun și de Anul nou seculară ce aduce pînă la noi vechi tradiții, vechi documente de cultură și civilizație antică și medievală. Și avem, de dată mai recentă, colindele bisericesti și cîntecele de Stea, puține la număr față de imensul repertoriu al celor seculare. Scotesc deci că este bine să vorbim despre **colinde seculare** și **colinde bisericesti**.

Marcă a trecerii peste pragul dintre ani, Anul nou este, totodată, sau poate, înainte

Mască din jocurile vesele
ce încheie ciclul sărbătoresc



de toate ceea ce romanii numeau un **Festum incipium** (sărbătoare de început) „o zi la anul” cum i se spune la noi în popor. De aceea, toate actele pe care le implică, toate manifestările ce au loc în timpul celor aproape douăsprezece zile sînt conotate augural sau ominal (de ghicire a soartei). Pentru a afla cum va fi vremea în anul ce vine, plugarii fac ceea ce ei numesc **Calendarul de ceapă**, în care pun douăsprezece foi de ceapă cu sare, în fereastră, de Anul nou. Acele foi care vor fi mai umede, indică, în concepția populară, lunile mai ploioase din timpul anului. Fapt important de știut cînd în viața agropastorală a satelor noastre ploaia, vîntul și soarele jucau un rol atît de mare.

Tot în noaptea de Anul nou, fetele fac o serie de jocuri și acte rituale pentru a-și ghici ursea, data cînd se vor mărita, direcția în care vor pleca de la casa părinților, caracterul, și uneori numele viitorului soț. Ele fac și anumite acte rituale pentru a provoca soarta, pentru a-și chema iubiții. Asemenea acte se fac de obicei noaptea, pentru că în concepția despre timp a comunităților cu cultură de factură orală, acesta este răstimpul în care se poate comunica cu forțele atotștiutoare ale naturii. Dar și pentru faptul că în viziunea acestor comunități, ca și în imaginea antichității și evului mediu, zilele marcate începeau întotdeauna în ajun, nu la miezul nopții ca în calculele moderne și nici dimineața ca în viața cotidiană.

Numărul actelor augurale este foarte mare în ansamblul celor 12 zile ce formează ciclul Anului Nou. De fapt, tot ce se petrece în aceste zile trebuie să fie vestitor de bine. Mai bine-zis, tot ce — în virtutea lucrurilor bine rînduite ale comunităților cu cultura de factură orală — se prevede a se petrece în anul cel nou trebuie citate sub o formă sau alta în actele sărbătorilor Anului nou. Sub forma metaforică a colindelor sau a altor acte alegorice, sub forma mult mai directă, mai sobră a **urării la colac** ce se face în Transilvania de către junii ce joacă turca și care este forma mai veche a **Plugușorului** moldovenesc, plin de hiperbole și de părți menite a stîrni veselie. Toate aceste acte urează, prevestind.

totodată, ritual — viața fericită de familie, bunăstare, belșug în holde și spor în vite pentru anul ce vine. Ritualurile de Anul nou se înscriu astfel, în egală măsură, ca sărbători ale muncii, ale producerii de bunuri materiale, de către o populație agropastorală, așa cum au fost strămoșii noștri.

De bun augur este și bărbatul frumos și voinic, îmbrăcat în haine de sărbătoare, ce intră primul în casă, în dimineața zilei de Anul nou. De bun augur sînt sorcovitul și aruncatul de boabe de grîu. Și tot de bun augur sînt mîncarea și băutura, întreaga veselie ce trebuie să caracterizeze modul în care omul își petrece cele douăsprezece zile. Aceasta explică de ce ciclul sărbătoresc (în care între timp au pătruns și elemente eterogene: viciei-mul, teatrul haiducesc, căiuțul etc.) se încheie cu jocurile cu măști, adică cu acele manifestări în care ierarhiile sînt răsturnate, în care omul ascuns în dosul măștii poate să se considere eliberat de toate contingentele cotidianului, intrînd vesel și bucuros în anul ce vine. Eliberarea ca act esențial al bunului augur devine astfel, prin însăși răsturnarea lucrurilor, un act de înnoire.

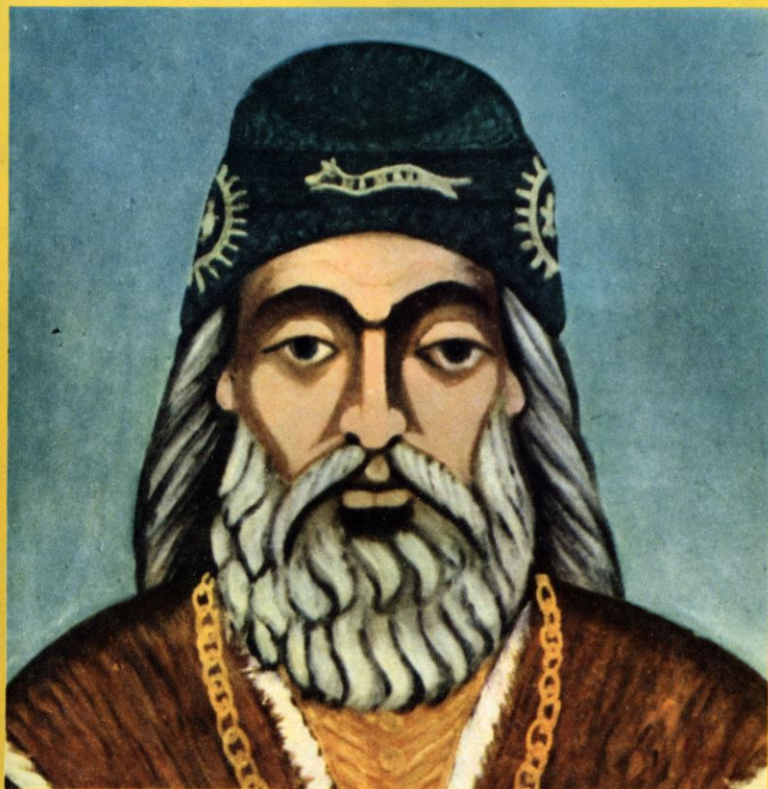
În acte, în metatexte, în metafore, omul și-a reamintit din experiența sa tot ce ar putea să se întîmple în anul cel nou. Și-a reamintit pentru ca prin reiterare — să fie conștient de toate cu care ar putea fi confruntat și, prin eliberare, să se simtă înnoit pentru a le face față. Omul, ca element esențial, dar odată cu el întreaga casă — familia și gospodăria — toate categoriile statutare care formează neamul și tot ce îi asigură existența în țărîni, livezi și turme.

Astfel, sărbătoarea Anului nou se dovedește o mare repetiție pentru a intra pregătit în ceea ce va fi, o sărbătoare totală, de mare interferență nu numai în modul în care se preformează actele rituale și ceremoniale, ci și în conceptele fundamentale pe care le implică, în viziunea globală despre om și îndatoririle lui, despre normele ideale ale relațiilor dintre oameni și dintre om și natură, pentru asigurarea unei vieți bune, tihnite și îmbelșugate.

2050 de ani de la crearea
primului stat dac centralizat
și independent

REGI ȘI CĂPETENII GETO-DACICE

Burebista

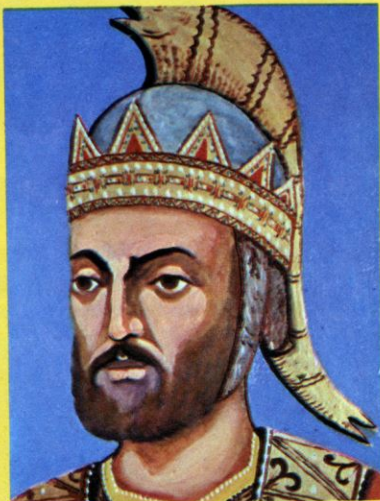




Constituirea statului dac centralizat sub conducerea lui Burebista, în jurul anului 70 î.e.n., a fost rezultatul dezvoltării vieții materiale și spirituale pe teritoriile locuite de geto-daci, care făceau parte din numeroasa populație a tracilor, cu adânci rădăcini în întreg spațiul car-pato-danubian-pontic. Statul dac a cunoscut o puternică înflorire economico-socială în secolul I î.e.n., sub conducerea lui Decebal.

Hotărîrea Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 26-27 octombrie 1977, cu privire la aniversarea a 2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent.

Charnabon



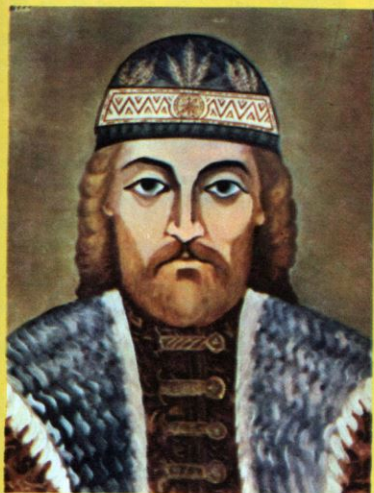
Rex histrianorum



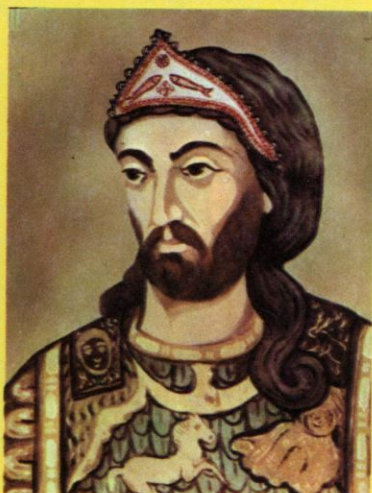
Dromichete



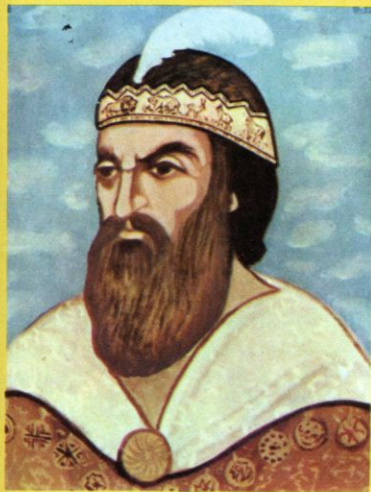
Moskon



Zalmodegikos



Rhemaxos



Oroles



Rubobostes



Deceneu



În decursul anilor, Magazin istoric a publicat numeroase articole consacrate istoriei geto-dacilor, inclusiv marilor lor personalități. Ne-am propus acum să înfățișăm cititorilor, în două numere ale revistei, pe regii și căpeteniile geto-dacice așa cum sînt ei menționați în izvoarele istorice.

Textele sînt însoțite de tablouri realizate de pictorul amator Simion Tatu.

Deschidem suita de imagini cu tabloul lui Burebista, personalitatea cea mai măreață din istoria tuturor tracilor, conducătorul primului stat dac centralizat și independent, și continuăm, în succesiune cronologică, pînă la Decebal, gloriosul rege ce s-a opus eroic ofensivei romanilor, despre care vorbesc scrierile autorilor antici, izvoarele numismatice sau unele documente epigrafice.

Desigur, portretele realizate de S. Tatu, sînt doar încercări de reconstituire ale chipurilor personalităților geto-dacice, rod al imaginației sale artistice. Ca și alte reproduceri ale creației artiștilor amatori sau consacrați, dedicate istoriei și pe care revista noastră le-a adăpostit în paginile sale, ele sînt — într-un fel — o invitație, pentru ca odată cu apropierea aniversării sărbătoririi a 2 050 ani de la constituirea statului dac centralizat și independent, artiștii plastici să illustreze prin opere pe măsura capacității lor creatoare, mărețul și eroicul trecut istoric al patriei.

Charnabon

Marele dramaturg al antichității, Sofocle (497-404 î.e.n.) menționează, într-una din primele sale tragedii, *Triptolemas* (din care nu s-au păstrat decît cîteva fragmente), existența unei căpetenii, Charnabon, „care domnește peste geți”. Este pentru întia oară cînd numele unui conducător al geților apare într-o operă literară.

Rex histrianorum

Conducător al geto-dacilor de la Dunărea de Jos sau din preajma Histriei. Nu poate fi vorba de un conducător al cetății grecești Histria, deoarece aceasta, ca republică, nu avea cum să fie cîrmuită de un rege. În anul 339 î.e.n., a opus o dirză rezistență sciților, condușii de regele lor, Ateas. Potrivit informa-

țiilor transmise de istoricul latin de la începutul erei noastre Trogus Pompeius (în rezumatul pe care alt istoric latin, din sec. III, Iustinus îl face operei acestuia), Ateas a chemat în ajutor pe Filip II, regele Macedoniei. Moartea acestui „rex histrianorum” l-a determinat pe Ateas să nu mai plătească pe oștenii lui Filip. În consecință, regele macedonean a pornit împotriva lui Ateas, învingându-l și luând numeroși prizonieri.

Dromichete

Către sfârșitul sec. IV. î.e.n., Cîmpia munteană și teritoriul de la Est de Dunăre erau stăpînite de regele Dromichete, care a intrat în conflict cu Lisimach (regele Traciei elenistice din 306 î.e.n.), deoarece acesta din urmă cîmpia teritoriile dobrogene ale geto-dacilor. Prima luptă, desfășurată în anul 300 î.e.n. s-a încheiat cu victoria lui Dromichete, care, potrivit relatării lui Diodor din Sicilia (Diodor Siculus), l-a luat prizonier pe fiul lui Lisimach, Agathocle. În 292 î.e.n., Lisimach a întreprins o nouă expediție, în care a căzut el însuși prizonier, fiind dus în orașul de reședință al getilor, Helis. Relatînd evenimentul, autorii antici (Pausanias, Diodor din Sicilia, Plutarh, Cassius Dio) insistă asupra înțelepciunii politice a regelui geto-dac, care i-a convins pe oștenii săi că e mai bine să cruțe viața lui Lisimach și să-și facă, astfel, din el un aliat. Pe larg este povestit și ospățul celor două oștiri, în care macedonenilor li se oferă o masă încărcată cu mîncăruri alese, în contrast cu simplitatea ospățului geto-dacilor. Pus să compare cele două mese, Lisimach — se spune în vechile scrieri — ar fi declarat că îi pare rău pentru nesocotința sa, dar că, recunoscător pentru bunăvoința sa, care a fost tratat, va rămîne întotdeauna prietenul getilor. Pacea s-a încheiat, într-un cadru solemn, alianța celor doi regi fiind consacrată și prin căsătorii dintre Dromichete și fiica lui Lisimach.

Moskon

În părțile Tulcei au fost descoperite o seamă de monede de argint avînd pe avers un călăreț și inscripția *Basileos Moskonos*. Acest tip de monede pare să fi fost emis în sec. III î.e.n. de un conducător geto-dac ce avea strînse legături cu orașul Histria, și își întindea stă-

pîirea în Nordul Dobrogei. După cum rezultă din mărturiile numismatice menționate este vorba de regele geto-dac Moskon.

Zalmodegikos

Căpetenie geto-dacă din sec. III î.e.n. de pe malul stîng al Dunării de Jos. Existența acestuia este atestată de o inscripție descoperită la Histria, care amintește despre o solie alcătuită din trei cetățeni de frunte ai orașului (Diodores, Procritos și Clearchos) trimisă la acest rege. Solia cerea lui Zalmodegikos restituirea ostatecilor, în număr de 60, precum și a veniturilor cetății, care fuseseră desigur capturate de către regele get de la histrieni. Cei trei soli au cîștigat bunăvoința regelui și histrienii au hotărît „să fie încununăți, ei și urmașii lor, cu cunună de aur la toate spectacolele de teatru pentru bărbăția și rîvna lor față de popor, pentru ca și ceilalți cetățeni, cunoscînd că poporul cinstește pe bărbății vrednici, să se îndemne a sluji cetatea. Decretul să fie săpat pe două lespezi, din care una să se așeze în Agora (piața publică), în fața porticului, iar cealaltă în preajma altarului lui Zeus Polieus”.

Din textul inscripției se poate deduce că Zalmodegikos era unul din regii daci din Dobrogea, care într-o confruntare cu Histria, capturase prizonieri și importante venituri ale cetății.

Rhemaxos

Rege geto-dac ce stăpînea, la sfîrșitul sec. III — începutul sec. II î.e.n. teritoriul de la Nord-Vest de Dunăre, întinzîndu-și autoritatea și asupra cetăților din Dobrogea care îi plăteau tribut, în schimbul protecției militare. Existența sa ne este dovedită tot de un decret histrian, de astă dată acordat în cinstea lui Agathocle, sol al cetății la regele geto-dac Rhemaxos, pentru a solicita ajutor împotriva repetatelor atacuri ale tracilor conduși de regele Zoltes.

Rhemaxos a oferit histrienilor un ajutor de 700 călăreți, cu care aceștia au înfrînt oastea vrăjmașilor: „Călcînd tracii [lui Zoltes] jurămîntul și învoiala — se spune în decret — și tot dînd năvală, [Agathocle], ales de popor comandant cu depline puteri, a păzit ogoarele și turmele și grînele pînă la trecerea [venirea] regelui Rhemaxos. Iar după ce regele a trecut pe malul din față, [Agathocle] l-a convins să dea spre paza cetății călăreți o sută;

iar când tracii au căzut în număr mare asupra străjerilor... [a fost] trimis sol la feciorul regelui, Phra[mond], l-a convins pe acesta să dea strajă cetății călăreți șase sute, care, întrecând oastea vrăjmașilor, au înfrânt pe căpetenia acestora, Zoltes“.

Oroles

Tot din preajma anului 200 î.e.n. avem știri istorice limpezi și despre geto-dacii din interiorul arcului carpatic. Este vorba de o relatare a lui Pompeius Trogus (păstrată sub formă de rezumat la Iustinus), în care se spune: „Și dacii sînt din neamul geților. Ei, în timpul regelui Oroles, fiindcă nu s-au purtat bine împotriva bastarnilor“, au fost pedepsiți de rege. „Și nici nu s-a schimbat această rînduială pînă cînd nu și-au spălat, prin curaj, rușinea suferită în războaie“. Două elemente deosebit de importante sînt de reținut în aceste pasaje. Mai întîi acela că Pompeius Trogus îi numește pe autohtoni daci, subliniind că sînt de un neam cu geții (*suboles getarum* = vîrstare ale geților), identitate remarcată și de alți numeroși autori; apoi, pedeapsa pe care Oroles o aplică ostașilor lui ne demonstrează o creștere a autorității regelui. Informațiile despre faptul că regele Oroles a purtat lupta împotriva bastarnilor îngăduie istoricilor să plaseze uniunea de triburi în Estul Transilvaniei, poate și dincolo de munți, în Moldova.

Rubobostes

Tot Pompeius Trogus amintește în același text de „creșterea [la începutul sec. II î.e.n.] a puterii dacilor sub regele Rubobostes“ (*Incrementa Dacorum per Rubobostem regem*). Referirea istoricului antic la Rubobostes, în textul în care este vorba și despre Oroles ne face să considerăm că este vorba tot de dacii din Transilvania, că Rubobostes stăpînea, eventual, chiar aceeași regiune, fiind, probabil, urmașul lui Oroles.

Burebista

Cea mai strălucită personalitate din istoria geto-dacilor a fost, fără îndoială, Burebista, care, în cursul sec. I î.e.n. a unit sub stăpîni-

rea sa toate triburile și uniunile geto-dacice în statul dac centralizat și independent. Începutul domniei sale se plasează — conform informațiilor transmise de Iordanes (*Getica*) — în anul 82 î.e.n., atunci cînd, la Roma, Sulla devenise dictator. Deși puține la număr, izvoarele istorice din vremea sa îngăduie reconstituirea personalității sale, dezvăluindu-ne, astfel, unul din cele mai strălucite genii politice și militare ale vremii. Caracterizîndu-l, Strabon, marele istoric și geograf al antichității, arată că „Burebista, bărbat get, luînd conducerea neamului său a ridicat pe oamenii acestuia... așa încît în cîțiva ani, a întemeiat o mare stăpînire“. După lupte purtate împotriva celților, care, la granița Nord-Vestică constituiau un permanent pericol pentru securitatea statului geto-dac, Burebista a luat sub ocrotirea sa și cetățile de pe malul de Vest al Pontului — fiind așa cum îl numește decretul în cinstea lui Acornion din Dionysopolis (Balcic) — „cel dintîi și cel mai mare dintre regii din Tracia și stăpînitor al tuturor ținuturilor de dincoace și dincolo de Dunăre“.

Marea întindere și forța a statului marelui rege Burebista se reflectă și în importantul număr de oșteni — 200 000 — pe care-i putea ridica la luptă, încît, cum spune tot Strabon „era temut și de romani“.

În anul 48 î.e.n., Burebista l-a trimis pe Acornion în solie la Pompei, oferindu-i alianță împotriva lui Cezar. Înfîngerea lui Pompei, la Pharsalos, a făcut ca alianța preconizată să nu se realizeze; în ultimii ani ai domniei, Cezar plănuia o expediție împotriva celui mai puternic adversar de atunci al Imperiului roman — regatul geto-dac al lui Burebista. Moartea ambilor conducători în același an (44 î.e.n.) a aminat izbucnirea conflictului dintre cele două forțe ale lumii antice.

Deceneu

După moartea lui Burebista, marele stat dac centralizat s-a împărțit în patru, apoi în cinci formațiuni, stăpînirea zonei care avea drept centru vechea capitală, Sarmizegetusa, revenindu-i lui Deceneu, mare preot încă de pe vremea regelui dac: „Pentru a-și convinge poporul — spune Strabon — și-a luat ca ajutor pe Deceneu“. Din informațiile date de Dion Chrysostomus, temple sacre ale dacilor s-ar fi aflat pe Muntele Cogaionon, și au fost identificate de unii cercetători cu sanctuarele de la Sarmizegetusa Regia (Grădiștea Muncelului de azi).

VIAȚA COTIDIANĂ ÎN IMPERIUL CAROLINGIAN

PIERRE RICHE



„Vă îndemnăm nu numai să nu neglijați studiile literare, ci... să vă întreceți în învățatură, pentru ca să puteți pătrunde mai bine tainele divinelor scrieri... Iar pentru îndeplinirea acestei meniri să fie aleși bărbați care sînt în posesia atît a voinței cît și a aptitudinilor (trebuincioase) învățaturii, precum și a dorinței de a învăța pe alții“. Astfel îi instruia regele Carol cel Mare pe profesorii de la Academia palatină, creată la Curtea sa și condusă de învățatul anglo-saxon Albinus Flaccus (Alcuin). Statul se înscria în buchetul de măsuri adoptate de suveran pentru dezvoltarea culturii — o cultură de esență feudală-bisericească. Dealtfel domnia lui Carol cel Mare (768-814) este considerată vîrsta renașterii statului franc (întemeiat la sfîrșitul sec. V), așa-numita „renaștere carolingiană“. De epoca lui Carol este legat și celebrul poem Cîntecul lui Roland, inspirat dintr-o relatare a cronicarului vremii, Eginhard; trecerea

Pirinellor de către oastea lui Carol cel Mare, în anul 778, a reprezentat faptul istoric care a stat la baza acestei epopei, de un autentic patriotism și un generos umanism.

Fondată în anul 751 de Pepin cel Scurt, dinastia Carolingienilor a dăinuit aproape două secole după stingerrea lui Carol (814) — de la care își luase și numele — dar acest monarh a rămas în istorie ca

cel mai strălucit reprezentant al ei. Un suveran energic, reformator al administrației, al justiției și bisericii, un protector al literelor, dar și un remarcabil talent militar al epocii. Purtînd războaie cu bavarezii, arabii, slavii, cu saxonii, longobarzii și avarii (ultimele trei populații au și fost supuse), Carol cel Mare a lărgit considerabil hotarele vastului său imperiu — care cuprindea imense teritorii din Franța, Germania și Italia de astăzi — înflințînd, pentru apărare, numeroase mărci de graniță, printre care: Altmarch — împotriva populației slave a venzilor, Ostmark (Austria)

— împotriva avarilor, marca Spaniei (la Sudul Pirineiilor) — împotriva arabilor. Aproape întreg teritoriul fostului Imperiu Roman de Apus, prăbușit cu peste trei secole în urmă, în 476, era astfel concentrat sub conducerea sa.

Papa și clericii au văzut în regele franc un principal sprijinitor al bisericii. La 25 decembrie 800, pe când Carol se afla la Roma, Leon III, urcat pe tronul pontifical cu cinci ani în urmă, îl încoronă imperator romanorum. În noua sa calitate, de împărat al Occidentului, Carol guverna un caleidoscop de populații, deosebite între ele prin limbă și prin gradul de dezvoltare social-economică și politică. Coeziunea statală se prezenta destul de șubredă. Pentru a o menține, erau necesare continue deplasări ale Curții imperiale în lungul și în latul vastelor teritorii supuse. În plus, o dată pe an, în Capitală, la Aachen (Aix-la-Chapelle), se întrunea Adunarea generală, la care luau parte toți înalții demnitari ai imperiului, clericii și conducătorii săi militari.

Încă sub domnia fiului lui Carol cel Mare, Ludovic I cel Pios (814-840), vlăguiala imperiului a început să se facă simțită. Autoritatea regală a slăbit continuu¹. În 843, cei trei nepoți ai lui Carol (copiii lui Ludovic) au încheiat Tratatul de la Verdun, împărțind imperiul între ei, în divizii care aveau să devină Franța de azi, Germania și Italia. Dinastia avea să supraviețuiască acestei dezintegrări, ultimul ei reprezentant, regele Ludovic V, domnind pînă în anul 987.

În cartea sa *La Vie quotidienne dans l'Empire carolingien*, publicată în 1973, medievistul parizian Pierre Riché, autor a numeroase lucrări de specialitate [Education et culture dans l'Occident barbare, 1962; De l'éducation antique à l'éducation chevaleresque, 1968; Grandes Invasions et Empires (IVe-Xe siècle), 1969], și-a propus să evoce viața de zi cu zi în uriașul stat al Carolingienilor, din vremea lui Carol și a urmașilor săi. O tentativă temerară și riscantă — după cum ne mărturisește în introducerea autorului — atîta timp cît cercetarea istorică dispune de o documentație rară și dispersată despre acea perioadă. Pînă acum, eforturile arheologilor s-au concentrat, mai ales,

pe epocile anterioare, de aceea, obiectele de metal sau ceramică și resturile de așezări din perioada carolingiană, care au rezistat veacurilor, n-au fost încă serios prospectate, inventariate, interpretate. Cît privește frescele și mozaicurile care decorau așezările epocii, ele au dispărut aproape în întregime, păstrîndu-se cîteva scene religioase convenționale. Cronicii timpului — un Eginhard (cca. 775-840), care a trăit la Curtea lui Carol cel Mare și a scris o carte despre viața monarhului, un Albiun Flaccus (735-804) sau Theodulf (cca. 750-821) — închiși la masa lor de lucru, priveau rar pe fereastră viața care îi înconjură. Numai redactorii Analelor notau riguros evenimentele contemporane, dar, din păcate, arid.

În ciuda dificultăților de informare, e ispititor să studiezi lumea carolingiană altfel decît prin descrierea războaielor, a actelor politice și religioase emise în epocă. Pierre Riché ne pune la îndemînă un volum din care luăm cunoștință de mediul geografic în care se mișca omul carolingian — de la prinț la șerb — aflăm date despre civilizația materială existentă în această vastă zonă a Europei, asistăm la curgerea vieții într-o familie aristocrată și într-una săracă, participăm la deplasările regilor și la stabilirea, cît tot fastul, a reședințelor lor itinerante, cunoaștem așezările călugărești și indeletnicirile sportive ale aristocrației laice, ne informăm cum se călătorea de la un capăt la celălalt al întinsului imperiu, cum se lucra pămîntul și cum rezistau Carolingienii calamităților naturale, atît de frecvente pe atunci. Autorul nu se apleacă deliberat asupra aspectului social al vieții, asupra profundelor contradicții sociale, care măcinau Imperiul carolingian. El încearcă doar să delimiteze noțiunile de „bogat” și „sărac”, fără a reuși să le dea contururi precise.

Din cartea profesorului Riché, am ales cîteva fragmente, care descriu viața la Curtea regală și dificultățile traiului în lumea carolingiană, fragmente pe care le prezentăm într-o formă condensată².

F. DOLGHIN

¹ Substituțiile și intervențiile în paranteze drept aparțin redacției.

Tezaurul — un instrumentum regni, iar arhivele — o altă comoară

Curtea era locul unde aristocrația laică și cea ecleziastică se aduna în jurul seniorilor. După nevoile momentului — vinătoare, sărbători liturgice, adunări generale — regele și ai săi își alegeau reședința de iarnă sau de vară, instalîndu-se pentru cîteva luni.

Cînd sosea suveranul, împreună cu familia, slugile, per-

sonalul, prelații și vasalii săi, palatul era deja pus la punct de *mansionari* [însărcinați cu instalarea Curții], care aveau grijă de rezervele pentru întreținerea monarhului și a suitei sale. Cei doi demnitari mai importanți ai Curții, *seneschalul* (*senescalus*, adică cel mai bătrîn dintre vaeți), care era „împuternicitul mesei regale”, și paharnicul răspundeau de bunul mers al Palatului. Conetabilul [prim ofițer al casei regale] și adjunctii lui, „mareșalii”, vegheau la întreținerea grajdurilor.

Prima grijă a regelui era să-și instaleze tezaurul în apar-

tamentele private. Răspunderea o purta camierul. Ca urmare, acesta era unul dintre cei mai puternici demnitari ai Curții. În „cameră” se îngrămădea tot ce provenea din resursele extraordinare sau ordinare: pe de o parte, prada de război, tributurile popoarelor „protejate”, darurile ambasadorilor, ofrandele bisericilor; pe de alta, banii din impozitele directe și, mai ales, indirecte (plătite de negustori pentru transportul și desfăcerea mărfurilor în armaroace), amenzile, daniile anuale ale mănăstirilor. Acolo se depozitau lingourile de metal

prețios, din care șefii de ateliere specializate puteau bate monede. Cuferele aflate în „cameră” conțineau bijuterii, coroane de aur, stofe de mătase și mărfuri de lux, aduse de neguțătorii acreditați pe lângă palat și chiar cărți de preț cu miniaturi, pe care scriul statului le comanda scribilor și pictorilor. Tezaurul constituia un *instrumentum regni* [instrument de guvernare]; suveranul își asigura devotamentul nobililor, atîta vreme cît îi făcea să speră că vor profita de bunurile din comora lui. Într-o altă parte a Palatului, se instalau ceea ce am putea numi, în termeni moderni, birourile monarhului. Administrația imperiului cerea ca ele să intre în activitate cît mai repede cu putință. Arhivele — altă comoră — păstrau copiile după corespondență, diplomele și rapoartele regale.

Clericii cunoșteau bine limba latină — limbă administrativă de pe vremea domniei lui Pepin — și lucrau sub autoritatea cancelarului, alături de notari, experți în scrierea cu note tironiene (stenografia evului mediu) și de scribi deprinși cu scrierea cursivă. Theodulf, unul dintre principalii reprezentanți ai renașterii carolingiene, ne-a lăsat silueta micului notar Erchambald, care „circula cu tabletele atîrnate de gît și recitea, fredonînd, literele ce-i fuseseră dictate”. Suveranul dispunea și de notari privați, care-l ajutau să-și pregătească discursurile, întrebările pe care avea să le pună, articolele de tratat cu episcopii, preoții și conții în Adunarea generală. În birouri și la cancelarie puteau fi folosiți numai clericii. Aceștia aveau și misiunea de a păstra relicvele care-l însoțeau pe rege și, bineînțeles, de a asigura capului statului și celor din jurul său oficiile religioase. Carol se ducea la capelă dimineața și seara și revenea noaptea, pentru a urmări slujbele. Cînta cu voce scăzută împreună cu preoții și — dacă e să dăm crezare unei cronici al vremii — indica el însuși fiecărui cleric momentul cînd să intoneze psalmii și răspunsurile. Capela avea datoria să fie model pentru toate celelalte biserici. Sub Ludovic

cel Pios, ea a devenit centrul Palatului. „Armata clerului palatin” — pentru a prelua o expresie a regelui — s-a îngroșat și a început să-și impună punctele de vedere.

Unele boli diplomatice

Împăratul [din anul 800 Carol a devenit împărat] se mai putea consulta și cu cei care fuseseră convocați pentru Adunarea generală anuală: conți, abați, episcopi sau vasali. Sub Carol cel Mare, Adunarea generală coincidea cu strîngerea de trupe (mai-iunie). Uneori, dacă împrejurările o cereau, suveranul reunea la Palat o a doua adunare. Acolo, se regrupau toți nobilii, atît clerici cît și laici, cei mai însemnați pentru a delibera și a lua hotărîri, cei mai mărunti pentru a-și da azeziunea, cum scrie cronicarul timpului Hincmar, despre o adunare din anul 880. Precum se vede, nu era deloc vorba despre o adunare populară, chiar dacă se aciuiau în palat, pentru cîteva zile (poate chiar săptămîni) sute de persoane. Regele putea împărți reuniunea în două grupe

În p. 35: *agricultura, o îndeletnicire principală. Detaliu de pe o ușa sculptată.*

Carol cel Mare — întemeietorul unui imperiu vast, dar puțin trainic



— de o parte laicii, de alta clericii — și centraliza rezultatele deliberărilor. Ele îi permitau să dispună redactarea unei serii de articole (*capitula*), ce alcătuiau capitulii (ordonanțe regale), aprobate de masa participantilor.

Prezența la Adunarea generală era obligatorie: convocarea se făcea prin scrisoare; era primejdios să nu te supui ordinelor monarhice. De asemenea, nu se putea părăsi Curtea fără permisiunea suveranului. Unii începuseră să se plîngă de un astfel de regim obositor. Loup de Ferrières, de pildă, scria unei cunoștințe că-și petrecea a patra lună la Curte, fără să-l fi părăsit pe rege măcar o zi; Frothaire de Toul, la rîndul său, stătea mai mult la Palat decît în episcopia lui, iar învîțatul Alcuin, îmbătrînd, invoca sănătatea precară pentru a-și scuza absența. La fel și Eginhard, în anul 830, pretexta dureri de rinichi, de splîină și o enterită violentă pentru a-și anula călătoria la Palatul Regal de la Compiègne. În realitate, era numai o boală diplomatică, Eginhard nevrînd să arbitreze într-un conflict ivit între Ludovic cel Pios și fiul său, Lothar.

Curtea constituia, de dimineață pînă seara, un stup de albine zgometos. Ușierii trebuiau să rețină pe solicitorii care asediau apartamentele monarhice; un cleric cerea o episcopie, un altul o abacie. Loup de Ferrières scria unui prieten: „Umblă zvonul printre noi că unii clerici ai Palatului își exprimă sus și tare dorința de a poseda diferite mănăstiri, fără alt scop decît a-și satisface lăcomia, așu-prind pe slujitorii lui Dumnezeu”, notează în cronică sa, Eginhard. Vasalii care n-aveau încă beneficii așteptau bunăvoința regelui. După Eginhard, suzeranul, abia trezit, trebuia să primească pe principași, introduși de contele Palatului.

Carol oferea cu dragă inimă ospetele călătorilor străini, ceea ce, adăugă biograful său, Eginhard, „constitua o sarcină grea nu numai pentru Palat, ci și pentru regat”. Printre ei trebuiau menționați ambasadorii și suitele lor, care, încă de pe vremea



Harpistul...

domniei lui Pepin, locuia la Curte, emisarii împăratului bizantin sau ai califului din Bagdad, trimișii emirilor arabi din Spania, ai regilor anglo-saxoni, căpeteniile saxone, scandinave sau bulgare. Cu darurile aduse, comoara împăratului creștea, aristocrații înnodau relații cu oameni de departe, iar cultura carolingiană se îmbogățea. Carol cel Mare, de pildă, a profitat de venirea clericilor răsăriteni, pentru a pune să se traducă în latinește imnuri cîntate în grecește și pentru a dispune construirea unei orgi, după modelul instrumentului adus de bizantini în bagajele lor.

Înot, vînătoare, ospete și lux

Chiar dacă părea puțin cam aspră emisarilor din Bagdad sau din Bizanț, viața la Curte nu era defel lipsită de distracții pentru trup și spirit. Sportul ocupa un loc important în petrecerea timpului. Carol cel Mare, excelent înotător, îi antrena pe palatinii lui în piscina de la Aix-la-Chapelle. „La baie, societatea

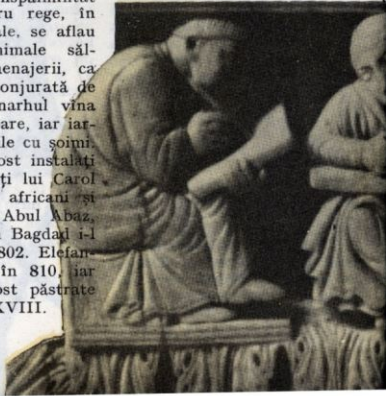
era numeroasă: în afară de fiii, nobilii și prietenii regelui, din timp în timp, era poftită să le împărtășească zbințuiala mulțimea gărzilor personale; se întimpla să fie în apă pînă la o sută de persoane, uneori chiar mai multe”, ne relatează Eginhard în *Vita Caroli*.

Vînătoria în pădurile Vosgilor, Ardenilor, ale Franco-niei [regiune muntoasă din Nord-Vestul Bavariei] ocupa o mare parte din toamnă și iarnă. Pentru a-i cinsti pe ambasadorii Bagdadului, Carol a organizat o vînătoare de zimbri, care i-a înspăimîntat pe asiatici. Pentru rege, în jurul reședinței sale, se aflau rezervații de animale sălbatice și chiar menajerii, ca cea de la Aix, înconjurată de ziduri solide. Monarhul vîna acolo cerbi, căprioare, iar iarna urmărea păsările cu șoimi. În acest loc au fost instalați leul și ursul oferii lui Carol de niște principii africani și renumitul elefant Abul Abaz, pe care califul din Bagdad i-l trimisese în anul 802. Elefantul a trăit pînă în 810, iar osemintele i-au fost păstrate pînă în secolul XVIII.

Mesele ocupau o bună parte din ziua seniorilor. Carol cel Mare era un cunoscut gurmând, simțindu-se deseori incomod de posturile impuse de biserică. Îi plăcea carnea pusă la frigare de vînători și nu lua în seamă sfaturile medicilor, care îi recomandau mîncăruri fierte. Carolingienii mîncau mult, chiar prea mult, după părerea moralistilor. Consecrînd unul dintre poemele sale sobrietății, Milon de Saint-Amand descrie cu umor bucătăriile Palatelor, „fumeșind zi și noapte”, și pe „bucătarii transpirați și înnegriți de fum”. Bucătarul-șef era un personaj important, iar paharnicul-șef avea o răspundere și mai mare, căci mesele erau stropite din belșug cu vin. Chiar dacă Carol cel Mare avea oroare de beție, el putea opri cu greu o pornire obișnuită a francilor: „Cupele cu vin curat circulau din mînă în mînă. A bea din cupa regelui era un privilegiu dorit”, notează cronicarul Ermold.

Regii Carolingieni știau să-și trateze foarte bine oaspeții. Luxul meselor, buna desfășurare a banchetelor făceau parte din politica lor. Biograful lui Hugues de Rouen, bastardul lui Carol, evocă opețele de la Curte, cu muzicanți care cîntau — la lire și țiteră — mult mai des cîntece profane decît sacre. Îi acompaniau mimi, care se străduiau să-i distreze pe convivi și pe soțiile lor.

...notarul...



„Împăratul ți-a dat libertate, nu și noblețe“

Aristocrația ocupa un loc privilegiat în imperiu. Îl datora originii, rolului pe care-l juca pe lângă rege și bogăției. Ea făcea în așa fel încît celelalte categorii sociale să simtă diferența care le despărțea. Există de acum un „spirit de castă“. Te nașteai nobil, liber sau șerb, fără a avea vreun merit, și nu trebuia să încerci să ieși din condiția ta. O stratificare exista chiar în sinul aristocrațiilor. Cei înrudiți îndeaproape cu familia regală sau cei proveniți dintr-un strămoș ilustru disprețuiau mica nobilime. La sfîrșitul sec. IX, aceștia îl acuzau pe Carol cel Simplu că arăta prea multă prietenie lui Haganon, „născut din părinți obscuroi“, și-l amenințau că vor părăsi consiliul dacă-și păstrează favoritul, care, dealtfel, provenea din mica nobilime. Pînă în veacul XI, regii aveau să guverneze cu ajutorul celor mai de seamă aristocrați.

Poporul era și mai disprețuit. Clericii din straturile de jos, pe care Carol cel Mare ținea să-i păstreze în anturajul lui, erau și ei prost văzuți. Ebbon, fratele de lapte al lui Ludovic cel Pios, fiul unei sclave eliberate, devenise, prin favoarea împăratului, arhiepiscop de Reims, dar nu-și putea ascunde originea de rob: „Împăratul ți-a dat libertate, nu și noblețe“, i-a amintit unul dintre prieteni, adău-



...și războinicul, prezența obșnuită la Curte

gînd: „căci este cu neputință“, ne relatează Alcuin. Referindu-se la episcopul de Constanț, abatele Waldon de Reichenau scria: „Nu voi recunoaște nicicînd un superior de o condiție inferioară mie, atîtă vreme cît îmi vor mai rămîne trei degete la mîna dreaptă“. Părerile claselor inferioare nu trebuia să conteze. Învățăutul Alcuin îi ataca direct pe cei care invocau adagiul: *vox populi, vox Dei*. Poporul trebuia condus, nu urmat. Chiar dacă un om din popor devenea preot, asta nu-i dădea drept la mai multă considerație. Cînd un mare senior avea nevoie de un capelan, se ducea la episcop și-i spunea: „Am acolo pe unul dintre sclavii mei, pe care l-am eliberat. Doresc să-l ungeți preot pentru serviciul meu religios“. De fapt, clericul devenea servitorul nobilului. Servea la masă, pregătea vinurile, gunea cîinii de vînatoare, ținea caii femeilor. Dacă avea o pală, stăpînîl îl făcea secretarul sau vechilul său. Dacă își îndeplinea prost funcțiile, putea fi biciuit ca orice altă slugă. În epoca carolingiană, sacerdotiul nu implica nicicînd o promovare socială.

Măreția imperiului, bogăția celor puternici și frumusețea ceremoniilor religioase nu

puteau șterge greutățile și mizeria vieții cotidiene. Erau numeroase și cataclismele, pe care le înregistrau și clericii în *Analele* lor; intrau aici capriciile climatei, inundațiile, epidemiile, epizootiile, cutremurele, foametea.

Împериul colcăia de cerșetori: stăteau postați la ușile bisericilor sau înghesuiți sub porțile, fiind mai numeroși în zilele de sărbătoare și de pelerinaj. Texte hagiografice evocă paralitici, schiopi, orbi ori pur și simplu sărăntoci, care așteptau cîtiva bănuți sau o bucată de pîine. Unii pătrundeau în biserică și se lăsau încuiați peste noapte, pentru a afla un adăpost.

Drumurile carolingiene erau puțin sigure. Pretutindeni bîntuia hoția. Ascunși în păduri, postați la ieșirea din defileuri, tîlharii prădau călătorii care aveau obiecte cît de cît de preț. Urmăreau armatele în campanie și așteptau momentul prielnic pentru a le jefui bagajele. Legile prevedeau pedepse severe împotriva tuturor formelor de jaf. În Italia, prima oară cînd era prins, hoțul din categoria șerbilor pierdea un ochi; a doua oară, i se tăia nasul, iar a treia oară — era omorît. Cei care-i ocroteau pe bandiți erau și ei osîndiți.



Aceste măsuri au fost înăsprite sub Carol cel Mare, care, nu o dată, a atras atenția asupra hoților și ucigașilor, ce mișunau în imperiu. Un capitular din 804 a fost consacrat special acestui flagel. Conții au primit ordin să-i urmărească pe tihlari. Dacă, sub Ludovic cel Pios, tihlăria era mai puțin înfrigorată, la mijlocul sec. IX, ea a renăscut. Profund de disensiune dintre frați, dintre cei trei nepoți ai lui Carol, bandiții puteau căuta refugiu într-un alt regat. Loup de Ferrières, scriind către 856 unui prieten, îi cerea să aleagă un drum sigur și „să caute tovarăși de drum al căror număr și curaj să le îngăduie să evite cetele de bandiți sau, dacă este necesar, să le respingă”. La aceași epocă, Carol consacra un capitular reprimării banditismului. În Italia — aceeași situație. Ludovic II cel Blăbit [877-879] declara că tihlăria bintuie pretutindeni, cu complicitatea conților și a ofițerilor regali. Aristocrații laici și ecleziastici, cei mai bogați proprietari funciari erau adesea de conveniță cu tihlarii pentru a împărți prada. La sfârșitul veacului, Carolman [879-884] a promulgat, la Compiègne, o lege împotriva jafului.

Ce era un „sărac”?

Pedesele erau deosebit de aspre. O lectură a legilor germanice ne oferă toate formele de chinuri fizice: urechi tăiate, provocând sau nu surzenia, pleoace smulse, ochi scoși, nas tăiat parțial sau total, limbă și bărbii smulse, dinți spărți, falange zdrobite, mâini și picioare spintecate. Chiar și clericii se dedau la tot felul de torturi împotriva semenilor lor; episcopul de Mans, nemulțumit de clericii lui, îi jugănea.

În a doua jumătate a sec. IX, Carolingienii au cunoscut ravagiile năvălirilor normanede. În anul 885, aceste ne-

muri germanice, venite din Peninsula Scandinavă și Iutlanda, au asediat cu multă sălbăticie Parisul, masacrându-i pe franci, care, la rândul lor, și-au „tratât” dușmanul „cu untdelemn, ceară și smoală încinsă”, după cum atestă cronicile vremii. Prin distrugerile provocate, invaziile normande au sărăcit și mai mult poporul.

În fața mizeriei și greutateilor din lumea carolingiană, autoritățile au simțit nevoia să îl aperse pe „sărac”. Dar ce semnifică acest cuvânt? Studii recente au arătat că sărac nu era numai „cel ce trăia în lacrimi și suferea de foame, în timp ce bogătaşul se îndopa cu mâncare”, ci și acela care se afla momentan într-o situație de neputință și de dependență. Sărac era cel oprimat: un colon victimă a agenților fiscali, un țăran strâns în chingi de cămătări. Carol cel Mare se plîngea că „mulți dintre oamenii liberi sînt aduși în sapă de lemn de nobili, că au fost forțați să se ducă în armată, unde sînt victime ale arbitrarului judecătorilor”. Sărac mai era și cel prea tîrziu ca să se aperse sau cel ajuns la bătrînețe, femeia care își pierduse bărbatul sau rudele, bolnavul sau infirmul. Tot sărac era și cel rupt de mediul său familial, pelerinul care își părăsise patria pentru a se duce să venerate un sanctuar. Străinul care venise să se așeze în imperiu era socotit și el „pauper”.

În sfîrșit, intrau în categoria săracilor toți refugiații. În anul 853, Carol cel Pleșuv cerea ofițerilor lui să nu hărțuiască pe cei care își părăsiseră țara, pentru a scăpa de asuprirea normanzilor. El indica să fie bine primiți, pînă cînd puteau să se întoarcă acasă. Cîțiva ani mai tîrziu, ordona conților să le înregistreze numele și să reglementeze cit mai bine căsătoriile pe care le-ar contracta în patria adoptivă. Adesea, dorind să găsească de lucru, acești nenorociți se angajau la moșieri. Dar stăpîinii, profitînd de nevoia lor, îi reduceau la sclavie sau îi dăruiau, pur și simplu, unui om înstărit.

Un nou concurs Magazin istoric, de această dată avînd drept subiect unirea românilor. Răspundem astfel dorinței exprimate de numeroșii cititori de a rememora, și pe această cale, momente din multiseculara luptă pentru unitate națională dusă de poporul nostru.

Concursul este format din trei serii a câte zece întrebări, care vor fi publicate în nr. 1, 2 și 3/1979. După cum am anunțat anterior, întrebările sînt formulate exclusiv pe baza articolelor apărute în nr. 11, 12/1978 și 1/1979 ale revistei noastre.

Ca și la celelalte ediții ale concursurilor Magazin istoric, cîteva precizări:

Răspunsurile, foarte concise, se vor limita la problemele ridicate de întrebări, fără nici un adaos (nume, date, citate etc.). Ele vor fi trimise toate odată, după publicarea ultimei serii de întrebări. Concurenții vor scrie foarte cîteț, pe o singură față a filei. Împreună cu cele trei taloane* respective, buletinele vor fi trimise pe adresa: redacția Magazin istoric, Căsuța poștală 1-702, București, codul 70 100, pînă cel mai tîrziu la 30 aprilie 1979 (data ștampilei poștale). Plicurile vor purta mențiunea Pentru concurs.

Nu se va lua în considerație nici o rectificare ulterioară a vrunuia dintre răspunsuri, singurele valabile fiind cele de pe buletinele expediate împreună cu taloanele respective. Dacă numărul scrisorilor cu răspunsuri exacte depășește pe cel al premiilor, cîștigătorii vor fi desemnați prin tragere la sorți. Numele celor care atingează două sau mai multe serii de taloane vor fi prezente de două sau mai multe ori în urnă.

Datele personale ale concurenților (numele, adresa și profesia) vor fi scrise cîteț, cu litere mari de tipar, imediat sub ultimul răspuns. Cu aceasta, urăm participanților mult succes!

* Talonul se află în p. 62

¹ De fapt, primul atac normand în Galla a avut loc în jurul anului 809. Din 834, invaziile au devenit anuale. Între 856 și 859, Orleansul și Parisul au căzut pradă jafului normand. Numeroasele expediții militare și comerciale ale normanzilor în Irlanda, Scoția, Germania, Anglia, Franța, Spania, Sicilia, Sudul Italiei și Rusia au durat patru secole (VIII-XII).

Traducere de
Ilica MELINESCU

TREPTELE UNIRII

Prima serie de întrebări

1. Relevind unitatea de origine a poporului român, fie că e vorba de munteni, de moldoveni, de ardeleni sau de maramureșeni, stolnicul Constantin Cantacuzino arată că „toți aceștia...”.

Vă amintiți cuvintele sfuse în continuare de marele cărturar?

2. „Io Mihail Voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Românești și al Ardealului și al Moldovei”.

Cînd și unde a fost dat documentul care sintetiza, în cuvintele de mai sus, realizarea unui vis de veacuri al românilor?

3. Despre cine scria geograful grec Strabon că „ajungînd în fruntea neamului său... l-a îndălțat atît de mult... încît în cîțiva ani a făurit un stat puternic... [și] a ajuns să fie temul și de romani?”

4. Cronica notarului anonim al regelui Bela III menționează existența, la venirea ungarilor (896), a trei voievoodate românești, care au opus o rezistență eroică cuceritorilor.

Vă amintiți numele conducătorilor acestor voievoodate?

5. 40 000 români transilvăneni întruniți la Marea Adunare Națională de la Blaj, în primăvara anului 1848, au rostit răspicat dorința lor unanimă transmisă din generație în generație.

Vă amintiți cele 7 cuvinte prin care a fost formulată această dorință?

6. Poporul și-a păstrat numele generic de români, chiar dacă, de-a lungul istoriei, a mai avut și altele, luate după denumiri politice, zone geografice, denumiri de ape și munți. Acest fapt a fost pregnant subliniat și de renumiți cărturari străini.

Citați trei dintre acești cărturari, care au relevat unitatea de nume a poporului român.

7. În 1479, dînd glas simțămintelor pe care toți locuitorii provinciilor românești le nutreau față de un mare voievod, simbol al luptei pentru neatințare, brașovenii ti scriau: „Cu mare dor și dragoste, te rugăm pe Măria Ta ca să faci bunătate, să te apropii de această țară, spre a o feri de turci... [și muntenii] așteaptă suspinînd din greu pe Măria Ta”.

Cărui voievod român ti erau adresate aceste cuvinte?

8. Cronicarul bizantin Laonicus Chalcocondylas și, respectiv, documente poloneze de epocă folosesc același termen, „Principe al Daciei”, pentru doi voievozi români care au domnit primul în Țara Românească, cel de-al doilea în Moldova.

Despre ce voievozi este vorba?

9. În Sala „Eforie”, din București, avea loc, la 1 septembrie 1912, prezentarea primului film istoric românesc.

Titlul filmului.

10. „Libertatea naționalităților nu poate veni de la curțile împărațești și din mila împilatorilor și despoților, ci numai dintr-o unire strînsă între toți românii și dintr-o ridicare a tuturor împreună și în solidaritate cu toate popoarele împilate”.

Cine și cînd a spus aceste cuvinte?

Premiile concursului nostru

- PREMIUL I** — 1 televizor SPORT
PREMIUL II — 1 casetofon MC 12
PREMIUL III — 2 aparate foto FED-4
PREMIUL IV — 2 aparate radio ROYAL
PREMIUL V — 4 serviete
PREMIUL VI — 5 stilouri
PREMIUL VII — 10 abonamente pe 1 an la Magazin istoric
PREMIUL VIII — 20 abonamente pe 6 luni la Magazin istoric

ARTA MOȘTENITĂ DE LA STRĂMOȘI

FRIEDRICH KOLLMANN

Viena

În urmă cu o sută de ani s-a născut la Viena pictorul Albert Kollmann, care și-a câștigat, de timpuriu, renumele de excelent peisagist. El a absolvit în mod strălucit Academia de Arte Frumoase din Viena, fiind prețuit și îndrumat mai apoi de profesorii Darnaut, Griepenkerl și Julius Schmid, pictori cunoscuți la începutul secolului nostru. Din anul 1911 până în 1923, Kollmann a funcționat ca profesor la Gîmnaziul de stat din Rădăuți, în Nordul Moldovei, regiune aflată pînă la sfîrșitul primului război mondial sub stăpînire austriacă.

Administrația străină condusă de mari latifundiați reprima orice manifestare a sentimentului național al populației românești. În primii ani la catedra sa de la Gîmnaziul din Rădăuți, Albert Kollmann, pe atunci în vîrstă de 35 ani, a avut inițiativa de a cere autorităților o reformă a predării desenului, prin care urmărea stimularea înclinației elevilor români în a-și însuși arta populară națională. Într-un articol publicat într-un ziar local la 22.VI.1913, Kollmann scria: „Cît de adînc este sădit, cu precădere la poporul român, simțămîntul artistic național, rezultă din faptul că populația țărănească crează, cu o virtuozitate uimitoare, minunate podoabe ornamentale, folosite în cele mai felurite chipuri. Covoarele, țesăturile de perete, veșmintele, obiectele casnice — toate lucrate cu deosebită artă, — atestă nevoia acestor oameni de a-și manifesta sentimentele estetice.

Mii de modele, în motive coloristice foarte diverse, pe care le-au primit pe calea tradiției de la strămoși, țărani români le transmit, la rîndul lor, mai departe, aceste produse ale hîrniceiei și îndemînării lor avînd o valoare culturală și istorică. Misiunea profesorului ar fi deci — continua pictorul — să pună în evidență motivele originale de artă populară ale școlărilor săi de alte naționalități decît cea germană, să le aperse de influențele nocive, pentru a păstra originalitatea și unitatea de stil a acestei arte. Acest gen de învățămînt cere din partea profesorului o cunoaștere profundă a personalității, o înțelegere deplină pentru simțămintele naționale ale acesteia”.

Kollmann a amenajat la Rădăuți, încă în același an, „o școală de desen cu intrare gratuită pentru întreaga populație” (model pentru cursurile universitare populare întemeiate mai tîrziu), unde funcționa în chip de sfătuitor artistic fără onorariu.

Creația artistică a pictorului s-a fost puternic influențată de peisajul și monumentele de artă din această parte a țării; în perioada dintre 1911 și 1923, ar cînd s-a reîntors în Austria, el a creat nu mai puțin de 2 000 lucrări peisagistice.

Comentîndu-i lucrările, criticul de artă dr. Vladimîr Zalozecky sublinia la 25.XI.1911: „Kollmann are un spirit artistic bine organizat. Chiar în tablourile de mai mică dimensiune, claritatea produce efecte de spațialitate. Ar trebui îndemnat să creeze lucrări care să înfățișeze monumentele istorice din Nordul Moldovei”.

Tablouri ale acestui neobosit pictor, îndrăgostit de România, care nu-și cruța osteneala pentru a ne înfățișa Mănăstirile Putna, Voroneț, Sucevița, Moldovița, biserica lui

Bogdan de la Rădăuți etc. se mai păstrează și azi în casele unor profesori, preoți și țărani din Nordul Moldovei. De asemenea, o reprezentare în acuarelă a Mănăstirii Dragomirna există și acum în sacristia bisericii acestui lăcaș.

Tablourilor li se adaugă un număr mare de desene în creion ori tuș și acuarele cu subiecte din viața poporului român: scene de la marelă tîrg din Rădăuți, din viața păstorilor, țărănilor și a pădurarilor, cîte și din viața fermierilor germani din satele acelei regiuni. Unii dintre aceștia, emigrînd în Austria, au luat cu ei și tablouri pictate de Kollmann. Autorul acestor rînduri a avut plăcuta surpriză de a găsi într-o căsuță țărănească din Austria de Jos, un peisaj din România al lui Kollmann, pe care săteauul îl păstra cu pietate drept amintire și simbol al „vechiului loc natal”.

La începutul deceniului al doilea, Kollmann a restaurat timpanul în formă de semicerc de deasupra intrării de la biserica lui Bogdan din Rădăuți.

Un veritabil tezaur al motivelor populare românești și al peisajelor din Nordul Moldovei l-a constituit un album, pe care pictorul l-a creat, în anul 1921, la cererea ofițerilor garnizoanei române din acea vreme de la Rădăuți.

În anul 1923, pictorul s-a hotărît să se reîntoarcă în Austria unde și-a găsit, la Eisenstadt (reședința landului Burgenland), un nou cămin. Cîrînd, el a folosit și aici răgazul pe care i-l permitea activitatea sa de profesor de desen, pentru a picta peisajul înconjurător. Artă lui s-a bucurat de un mare succes. La moartea pictorului, survenită la 7 ianuarie 1962, o gazetă din partea locului scria: „Cînd se plimba pe străzile Eisenstadtului — puțin aplecat și cu minile la spate — toată lumea îl saluta ca pe un cunoscut. Era trecut de 83 ani cînd moartea i-a smuls penelul din mînă și a tras cortina peste tabloul vieții sale. Un tablou ce cuprinde tinerețea lui la Viena, munca de profesor în România și, în sfîrșit, activitatea sa la Eisenstadt”.

Întîmplarea a făcut să fie vizitat, chiar în ziua morții, de un fost elev de la Rădăuți. Așa s-a făcut ca, printre numeroasele coroane de flori care i-au acoperit mormîntul, să se afle și una a cărei panglică purta-culorile naționale ale României.

La 9 noiembrie 1978, cu ocazia împlinirii a 100 ani de la nașterea pictorului, Magistratura și Muzeul orașului Eisenstadt-Burgenland au deschis o expoziție cuprînzînd peste 100 tablouri și litografii, între care și un mare număr dintre cele create în România.

În românește de
Radu BERCEANU



NUME DE COD: „POINTBLANK” (I)

ANTHONY CAVE BROWN

Englezul Anthony Cave Brown, autorul cărții *Bodyguard of Lies* (Platoșa minciunilor) — din care prezentăm pentru cititorii Magazinului istoric câteva fragmente — a fost în timpul celui de-al doilea război mondial corespondent de presă al ziarului britanic *Daily Mail*, pe *Frontul de Vest*, și al cotidienele *The Guardian* (englez) și *The Sydney Morning Herald* (australian). Lucrarea menționată își propune să-l introducă pe cititor în culisele „războiului secret”, dezvăluind tainele acțiunilor de „intoxicare” strategică — denumire specifică atribuită operațiilor militare, paramilitare, politice, propagandistice, ideologice — întreprinse de aliații din coaliția antihitleristă, cu scopul de a induce în eroare conducerea *Wehrmachtului* și, în ultimă instanță, a celui de-al III-lea Reich. Printre aceste acțiuni de mare anvergură sînt: pregătirea și executarea atentatului asupra lui Heydrich¹, descoperirea și utilizarea „cheii”

mașinii de codificat germane „Enigma”, „intoxicarea” strategică a germanilor în Balcani, în Europa de Nord-Vest etc.

În alcătuirea cărții, autorul a consultat lucrări de specialitate, a studiat documente de arhivă și a investigat numeroase personalități politice și militare. Unele dintre acțiunile descrise în lucrare, printre care și „Bodyguard” — denumirea codificată a operațiilor de „intoxicare” strategică menită să camufleze intențiile aliaților occidentali în Europa de Nord-Vest în 1944 — n-au putut fi cercetate de autor pe baza documentelor de arhivă engleze în momentul scrierii cărții. Brown a încercat să suplimenteze lipsa acestor informații realizînd 83 interviuri cu oficialități militare sau politice implicate, într-un fel sau altul, în operațiile menționate.

În vasta acțiune de „poluare” strategică „Bodyguard” s-a înscris — după opinia lui Brown — și raidul aviației britanice asupra Nürnberg-

¹ Magazin Istoric, nr. 10/1968.

gului, din noaptea de 30 spre 31 martie 1944, soldat cu grele pierderi în oameni și avioane pentru atacanți. Autorul emite ipoteza că secretul bombardamentului ar fi fost comunicat naziștilor de către un spion german care activa în Anglia sub ordinele britanicilor. Scopul? Întărirea credibilității acestui agent în fața serviciilor secrete hitleriste, pentru a face cu totul verosimile acțiunile aliate de diversiune menite să acopere debarcarea din Normandia¹, despre care același spion urma să transmită false informații.

Ipoteza lui Brown — pe care el și-o susține cu îndrăzneală și mărturie interesantă, menționând însă că acțiunea asupra Nürnbergului este departe de a fi elucidată — pare plauzibilă. Odată cu trecerea timpului, cercetarea istoriei celui de-al doilea război mondial demitizează anumite evenimente și acțiuni dezvăluind și operații care au însemnat mari erori militare, ca, de pildă, „Market Garden”², ori au necesitat sacrificii premeditate. Logica militară tragică a luării unor asemenea decizii a exprimat-o sintetic D.D. Eisenhower spunând că „una din obligațiile generalului este să hotărască cea mai bună investiție a vieților omenestii. Dacă socotește că sacrificarea a 10 000 vieți omenestii într-o bătălie obișnuită va salva 20 000 mai târziu, i se impune să o facă”. În cazul în care germanii au fost preveniți asupra raidului împotriva Nürnbergului, scrie Brown, rezultă că maiorul John C. Masterman (unul dintre cei care controlau activita-

tea spionilor germani capturați în Anglia) avea, din nefericire, dreptate când afirma că „cu cât este mai mare premiul, cu atât mai mare trebuie să fie și miza preliminară”.

Sfârșit de martie 1944. În primele trei luni ale acestui an, forțele armate ale coaliției antihitleriste continuaseră să dea lovitură tot mai nimicitoare trupelor Wehrmachtului. Pe frontul sovieto-german, armata sovietică își continua, victorioasă, ofensiva; în sectorul nordic, zdrobind rezistența naziștilor în zona Lenin-grad, ostașii sovietici înaintaseră cu 200 până la 300 km; în sectoarele central și sudic, fusese eliberată Ucraina de la Vest de Nipru și trupele germane trebuiau să se retragă peste 450 km. În această perioadă, în Vest, anglo-americanii pregăteau intens operația „Overlord”. Pentru asigurarea succesului debarcării și slăbirea capacității de rezistență a Germaniei fasciste, au fost declanșate zeci de raiduri aeriene de mare anvergură, fiind bombardate obiective militare și industriale, nodurile de cale ferată etc. Simultan, aceste atacuri urmăreau distrugerea aviației de vânătoare germane.

În rindul acestor acțiuni, care se întindeau tot mai mult pe măsura apropierii Zilei Z, se înscriseră — cum am mai menționat — și atacul aerian asupra Nürnbergului, a cărui desfășurare și consecințe le analizează A.C. Brown.

Titlul și subtitlurile aparțin redacției Magazin istoric.

Căpitan Mihail E. IONESCU

^{1,2} Magazin Istoric, nr. 9/1968, 5-6/1974; 1/1975.

De ce Nürnberg?

OKW-ul¹ avea mare încredere în loialitatea, seriozitatea și competența principalilor săi agenți din Anglia în perioada pregătirii operației „Neptune”². Informațiile obținute de la ei erau rareori puse sub semnul întrebării. De ce nu a bănuțit, oare, OKW-ul că măcar unii dintre ei, dacă nu chiar toți, s-ar putea afla sub controlul englezilor?

Motivetele au fost multiple: haosul din serviciile de informații germane; ingeniozitatea acțiunilor de diversiune aliate; faptul că agenții controlați transmiteau, în general, informații conforme propriilor convingeri ale OKW-

ului și logicii militare. De asemenea, o parte din informațiile comunicate de cei mai buni agenți, cunoscuți sub indicativele „Garbo” și „Brutus”, au putut fi și au fost verificate prin recunoașteri aeriene și cercetare radio. De altfel, principalii săi agenți din Anglia furnizaseră Reichului, într-o perioadă relativ îndelungată, informații ce se dovediseră a fi corecte. Aceasta deoarece comandamentul englez și ulterior Marele Cartier General aliat transmiteau, deseori, germanilor, prin agenții aflați sub control aliat, informații adevărate urmărind să stabilească și să mențină credibilitatea lor. Cum avea să scrie mai târziu Masterman, aceasta era „o condiție preliminară necesară inoculării dezinformării”.

Așa stind lucrurile, care era natura informațiilor reale pe care Aliații — și mai cu seamă englezii — erau dispuși să le dezvăluie pentru a asigura reușita operației „Fortitude”?³ Întrucât în război valoarea informațiilor se măsoară prin moarte și distrugere, erau oare Aliații dispuși să riște sau chiar să sacrifice viața oamenilor proprii pentru a pune în aplicare un plan de diversiune? După război, reflectând asupra acestor întrebări, Masterman a declarat: „N-am furnizat niciodată inamicului informații care să fi costat viețile Aliaților”. El a fost însă contrazis de „creierul” militar al operației „Neptune”.

¹ Oberkommando der Wehrmacht: înaltul comandament german.

² Numele codificat pentru faza inițială a debarcării aliate în Normandia.

³ Numele codificat al operațiilor de intoxicare strategică în pregătirea debarcării aliate în Normandia.

general Sir Francis de Guinand, șeful de stat major al lui Montgomery, comandantul Grupului 21 de armate, cel care a asigurat punerea de acord a divisiunii cu strategia și tactica. Înaltul comandament englez, a spus el, a făcut într-adevăr asemenea sacrificii. „Cel puțin o dată, cei înșărcinați cu înșelarea inamicului au fost autorizați să dezvăluie obiectivul unui important atac aerian asupra unui oraș din Germania, pentru a întări credibilitatea unui agent ce urma să fie folosit în scopul inducerii în eroare a înaltului comandament german în timpul operației „Neptunus”. După cite își amintea de Guinand, orașul în cauză ar fi fost Stuttgart, în martie 1944. Dar, a adăugat el, s-ar fi putut la fel de bine să fi fost vorba de Nürnberg, tot în luna martie.

Este, oare, corectă afirmația lui de Guinand? Dacă da, atunci motivele ce au determinat o astfel de acțiune trebuie căutate, dincolo de nevoia de a induce în eroare inamicul, în strategia aliată care urmărea intensificarea războiului aerian împotriva Germaniei. „Pointblank”, ofensiva aviației de bombardament interaliată ce a precedat debarcarea [în Normandia], urmarea, în principal, distrugerea sistematică a obiectivelor industriale-cheie germane, precum și nimicirea ori măcar dispersarea forțelor aeriene naziste obligându-le să-și îndrepte atenția spre apărarea unor teatre de luptă îndepărtate de Franța și Germania, pentru a nu putea acționa în Ziua Z. Potrivit prevederilor directivei „Pointblank”, distrugerea aviației germane deținea prioritate absolută.

În acest scop, Departamentul aviației militare a Statelor Unite din Washington i-a transmis lui Wallace Carroll, șeful direcției europene O.W.I.¹, să asmută împotriva Aliaților forțele Luftwaffe: „Fă tot ce-ți stă în putință spre a-i determina pe germani să părăsească solul și să lupte”. Conducerea forțelor aeriene

britanice, a spus mai târziu Carroll, fusese de acord cu această politică și își oferise colaborarea; scopul acțiunii, a continuat el, a fost de a „cruța vieți în perspectivă”. „Dacă obiectivul forțelor aeriene este atins, am spus cu prilejul unei întrevederi (la sediul O.W.I. din New York), sacrificiile pe care s-ar putea să le facem acum vor aduce după sine crutarea a mii, poate chiar a zeci de mii de vieți pe țărmurile europene în momentul debarcării armatelor aliate”. Înaltul comandament anglo-american nu a obiectat împotriva logicii tragice a acestei politici.

Potrivit instrucțiunilor primite și cu știrea și cooperarea englezilor, Carroll a lansat „Huguenot”, o operație de divisiune, având ca scop să determine forțele Luftwaffe să primească lupta. Ea a fost dusă la bun sfârșit, dar, așa cum avea să-și amintească Carroll, „nici o altă campanie nu ne-a produs atâtea pierderi”, aviația aliată întâmpinând, în cursul raidurilor sale, o rezistență mai mare decât cea așteptată. Fără îndoială, șefii aviației cunoșteau această strategie, căci, la 22 aprilie 1944, Butcher, cronicarul lui Eisenhower, nota: „Generalului Spaatz [comandantul aviației strategice americane în Europa] nu-i prea suride ideea, dar recunoaște că aviația strategică trebuie să atragă asupra sa șocul forțelor Luftwaffe deasupra Germaniei”. Spaatz însuși avea să spună că era pregătit să-și asume „riscuri mai mult decât obișnuite pentru a duce la bun sfârșit misiunea [de distrugere a aviației germane ca preludeu la „Neptunus”], inclusiv pe acela al unor pierderi excepționale”.

Deși era o strategie costisitoare — pierderile americanilor aveau să sporească — ea nu era mai dură decât alte mijloace de luptă folosite în general într-un război total. Totuși, americanii au putut să se apere mai eficient prin tactica de zbor adoptată. Bombardierile americane dispuneau de armament puternic și de blindaje masive, zburau în formații strînse, pentru a

masa puterea de foc asupra atacanților — avioanele B-17 erau pe bună dreptate denumite „Fortărețe zburătoare”, — și aveau o escortă de sute de avioane de vânătoare cu rază mare de acțiune, pe măsura celor mai multe, dacă nu a tuturor avioanelor de vânătoare din dotarea aviației germane. Superioritatea americanilor era atât de mare, încât — cum avea să afirme generalul Walter Grabmann, comandantul Diviziei 3 germane de vânătoare — în primăvara anului 1944 „americanii nu-și mai băteau capul să facă manevre speciale pentru a induce în eroare apărarea noastră”. Mai mult decât atât, în ajunul Zilei Z, după spusele aceluiași Grabmann, „supremația lor în domeniul aviației de vânătoare era atât de evidentă încât, mai cu seamă în condiții meteorologice normale, puteau trimite eșaloane masive de întîmpinare, care să-i zdrobească pe germani înainte ca aceștia să fi ocupat pozițiile de luptă”. În consecință, prevenindu-i pe germani în legătură cu obiectivul zilei respective, americanii nu aveau decât de câștigat; această avertizare era, practic, o garanție a faptului că, în aer, va exista un număr mare de avioane germane pasibile de a fi doborâte. Chiar și în aceste condiții, pierderile americanilor în cele trei luni ce au precedat Ziua Z au fost extrem de mari. Flota a 8-a aeriană a pierdut aproape 10000 oameni, 800 avioane de bombardament greu și peste 500 avioane de vânătoare cu rază mare de acțiune. Dacă acestora le adăugăm și pierderile suferite de restul aviației americane angajate în ampla acțiune de bombardament din Europa înainte de Ziua Z, cifra pierderilor aproape s-a dublat.

O misiune plină de dezavantaje

Aviația britanică a sprijinit operațiunea „Pointblank” — pe care, practic, o sugera-se — în toate obiectivele propuse. Tactica de zbor a englezilor era însă diferită de

¹ Operational War Intelligence: Agenția de informații militare operaționale.

cea americană. Avioanele de bombardament britanice renunțaseră la armamentul defensiv greu, în schimbul unei încărcături de bombe mai mari decât cea pe care o puteau transporta avioanele americane; pentru a evita pierderile grele, ele se bazau pe protecția întinericului, a norilor și pe inducerea în eroare a inamicului; acționau de regulă fără escortă de vânătoare, în flux și nu în formație, ceea ce însemna că, cel puțin în nopțile senine, erau extrem de vulnerabile în fața avioanelor de vânătoare cu instalații radar la bord. De aceea, englezii ar fi avut mai mult de pierdut prin prevenirea deliberată a inamicului în legătură cu obiectivul unui atac, menit să atragă în luptă aviația germană sau să întărească credibilitatea unui agent dublu. Și, totuși, cum a afirmat de Guingand, lucrurile așa s-au petrecut.

Dață afirmația lui de Guingand este corectă, raidul în care germanii au fost preveniți, trebuie să fi avut loc în martie 1944. În luna aceea, aviația britanică de bombardament a atacat, într-adevăr, Stuttgartul în nopțile de 1 spre 2 și 15 spre 16 martie, dar nici unul dintre raiduri nu a demonstrat că germanii ar fi știut ceva dinainte. În cursul unui alt atac, asupra Berlinului, din 24/25 martie, vânătoarea germană de noapte a doborât 72 din cele 811 avioane de bombardament participante la raid; aceste pierderi grele însă s-au datorat, probabil, altor factori decât unei eventuale prevenirii. Dintre toate bombardamentele întreprinse în această perioadă, singurul în care s-a constatat că germanii fuseseră avertizați, a fost atacul asupra Nürnbergului, executat de nouă escadrile ale Comandamentului aviației de bombardament, în noaptea de 30 spre 31 martie.

Împrejurările în care a avut loc acest raid au fost foarte ciudate, afirmându-se, atât atunci cât și ulterior, că acțiunea ar fi fost trădată. Referindu-se la acest atac, *Chronology of the Second World War* (Cronologia celui de-al doilea război mondial), alcă-

tuită de Institutul regal de relații internaționale, folosește cuvântul „ambuscadă” — cu tot ceea ce implică acest cuvânt, respectiv așteptare și cunoaștere anticipată. Căpitanul aviator Alfred Price, pe atunci ofițer activ în rândul forțelor aeriene britanice, autor al unei cărți intitulate *Instruments of Darkness* (Instrumente ale întinericului), un studiu asupra inducerii în eroare a inamicului cu mijloace electronice în cel de-al doilea război mondial, nu a fost împiedicat de Ministerul Apărării să noteze: „De la război încoace s-au făcut unele presupuneri în legătură cu faptul că germanii ar fi știut dinainte că Nürnbergul urma să constituie obiectivul acestei nopți, organizându-se apărarea în consecință”. Istoricii oficiali ai campaniei aeriene britanice, Sir Charles Webster, președintele Academiei Regale, și dr. Mable Frankland, director de studii la Institutul regal de relații internaționale, au constatat unele ciudățenii în legătură cu strategia folosită în cursul atacului. În lucrarea *Strategic Air Offensive Against Germany 1939-1945* (Ofensiva aeriană strategică împotriva Germaniei, 1939-1945), cei doi istorici englezi afirmă: „A fost fără îndoială o operație ciudată. Planul acțiunii a renunțat la majoritatea regulilor tactice ce stătuseră vreme îndelungată la baza operațiilor executate de comandamentul aviației de bombardament. În locul obișnuitelor șiretlicuri a existat, se pare, o declarație deschisă de intenție, ceea ce a oferit aviației germane de vânătoare o șansă unică”.

Ce s-a urmărit prin raidul de la Nürnberg? Pe la jumătatea lunii martie, atacurile executate de Aliați în timpul zilei asupra continentului produseseeră pierderi atât de mari inamicului, încât prin operațiile curente și prin acțiunea „Huguenot”, obținuseră în mare măsură superioritatea, în timpul zilei, deasupra teritoriilor Franței și Olandei. Mai mult decât atât, avioanele de vânătoare americane cu rază mare de acțiune realizaseră, în

mare măsură, supremația și în spațiul aerian al Germaniei, în ceea ce privea atacurile pe timpul zilei. Inamicul fusese obligat să-și concentreze eforturile mai mult asupra apărării Germaniei decât a țărilor situate la Marea Mîncii, diminuându-se astfel capacitatea germanilor de a apăra Normandia în Ziua Z. Nu fusese însă cucerită supremația aeriană pe timpul nopții și se aștepta ca majoritatea acțiunilor germane de contracarare a operației „Neptune” să fie executate de echipaje pregătite pentru lupta de noapte. În consecință, angajarea unei ample bătălii nocturne, în cursul căreia ele să fie distruse, devenise o chestiune vitală. Aceasta era, fără doar și poate, scopul principal al raidului.

Alegerea obiectivului — Nürnberg — nu poate decât să întărească această supoziție. Căci, în afară de faptul că orașul constituia un important obiectiv militar (acolo se produceau echipament și motoare pentru tancuri și avioane), bombardarea Nürnbergului mai avea și o semnificație politică și psihologică aparte. Aici, în 1934, Hitler declarase că „modul de viață german este definitiv pecetluit pentru următorii o mie de ani”; de atunci, în fiecare an, șefii naziști oficiau în această localitate un fastuos ceremonial teutonic. Reușita unui raid asupra acestui „sanctuar” nazist ar fi demonstrat slăbiciunea hitlerismului și iminenta distrugere a celui de-al treilea Reich; de aceea, era de presupus că aviația germană va apăra orașul cu înverșunare. Erau oare englezii dispuși să-și expună aviatorii unor pericole mai mari decât cele obișnuite doar ca să incite aviația germană? Și încă un lucru: pentru a întări credibilitatea unui agent dublu, își asumau ei riscul avertizării germanilor asupra eventualității unui asemenea bombardament? Acestea sînt principalele puncte neelucidate ale raidului împotriva Nürnbergului.

Pregătirea raidului a început din clipa în care mareșau-

lul Aerului, Arthur Harris, comandant suprem al aviației de bombardament, și-a început obișnuita ședință matinală în ziua de 30 martie 1944, la cartierul său general. Primul punct la ordinea de zi — buletinul meteo. Prezentînd prognoza, Magnus Spence, meteorologul comandamentului, deși a ezitat să dea un verdict categoric, a spus suficiente lucruri care să indice că, în noaptea următoare, condițiile atmosferice asupra Germaniei s-ar putea să nu fie în avantajul aviației de bombardament britanice. Se prevedea o noapte cu lună, iar curenții de înălțime ar fi putut dispersa fluxul avioanelor; nu exista certitudinea că vor apărea nori care să ascundă bombardierile engleze de aviația de vînătoare inamică. Cu alte cuvinte, condițiile meteorologice puteau să fie contrare celor în care comandamentul prefera să acționeze, respectiv nopți întunecoase cu nori, și fără vînt puternic.

În ciuda prognozei nefavorabile, Harris a trecut la anunțarea obiectivului pentru acea noapte: Nürnberg. Vestea a produs o oarecare surpriză, întrucît acest oraș nu se număra printre obiectivele care urmau să fie atacate. În plus, orașul era situat mult în interiorul Germaniei. Chiar dacă condițiile atmosferice erau favorabile, avioanele engleze trebuiau să rămînă atît de mult în spațiul aerian inamic, încît o bătălie de anvergură devenea aproape inevitabilă. Surpriza a fost însă și mai mare cînd Harris a anunțat ruta. Planul său era următorul: comandamentul va concentra efectivele sale deasupra promontoriului The Maze, aflat în Estul Angliei, de unde acestea se vor îndrepta către Belgia, vor trece litoralul în apropiere de Bruges și se vor îndrepta direct spre Charleroi. De acolo, bombardierile urmau să parcurgă aproximativ 265 mile (circa 430 km) în linie dreaptă pînă la Fulda, în vecinătatea orașului Frankfurt; de la Fulda se schimba din nou direcția de zbor, avioanele engleze îndreptîndu-se direct spre Nürnberg.

Raidul nu este contramandat

Această rută — și mai cu seamă „pasul lung” de la Charleroi la Fulda — i-au trezit marelui Aerului, Sir Robert Sandly, locțiitorul comandantului suprem al aviației de bombardament, o anumită rezervă în legătură cu raidul. Datorită pierderilor grele suferite în cursul raidurilor executate deasupra orașelor Leipzig și Berlin la începutul acelei luni, chiar Harris ordonase ca, în viitor, bombardierile să se apropie de țintă din direcții diferite, pentru a deruta și dispersa vînătoarea de noapte inamică. Și iată că, acum, Harris propunea ca Nürnbergul să fie atacat de un singur flux. Mai mult, ruta avioanelor engleze trecea aproape de zona în care se găseau concentrate numeroase baze germane ale aviației de noapte, împrejurimile Ruhrului — și exact pe direcția semnalizatoarelor radio pentru adunarea formațiilor de vînătoare de la Aachen (denumirea codificată „Ida” și Frankfurt („Otto”). Toate aceste elemente păreau să confirme faptul că principalul scop al raidului era acela de a atrage aviația germană în luptă. Sandly era, deci, îngrijorat de pericolele extraordinare pe care le implica ruta, îngrijorare pe care i-a împărtășit-o lui Harris la sfîrșitul ședinței.

Înainte de a trece la planificarea detaliată a atacului, Sandly i-a comunicat telefonic ruta ordonată lui D.C.T. Bennett — viceamiral al Aerului, comandantul Grupului Pathfinder¹, alcătuit din echipaje de elită, care conduceau fluxul de bombardiere pînă la Nürnberg și apoi marceau ținta cu rachete luminoase. Bennett i-a spus lui Sandly că „pasul lung” va atrage după sine un dezastru, menționînd că va pregăti și el o rută, mai puțin primejdioasă.

Informat mai tîrziu asupra faptului că propunerea sa fusese respinsă, Bennett a fost auzit spunînd: „Al lor să fie păcatul”.

¹ Grup de avioane care deschideau drumul.

Către prînz, Sandly, împreună cu statul său major, terminaseră planul detaliat al raidului, inclusiv acțiunile de inducere în eroare a inamicului. Pentru a abate atenția germanilor de la fluxul de bombardiere și pentru a imobiliza Divizia 1 vînătoare germană în Nordul Germaniei, 50 avioane Halifax urmau să traverseze Marea Nordului, simulînd apropierea unei forțe mult mai mari, în drum spre Hamburg sau Berlin. Zborul lor urma să fie astfel programat, încît să se apropie de litoralul german în același timp cu forța principală ce se îndrepta spre litoralul belgian, aflat la 300 mile (circa 480 km) mai la Nord-Est. În plus, în timp ce grupul care urma să atace Nürnbergul va trece pe deasupra litoralului belgian, avioane Mosquito vor simula și ele existența unor forțe mult mai puternice care, chipurile, ar amenința orașele Aachen, Köln și Kassel. Planul mai prevedea ca aproximativ 70-80 aparate de vînătoare de noapte Mosquito, cu rază mare de acțiune, să însoțească forța principală și să angajeze aparatele inamice în timp ce decolau de la baze sau în momentul în care ar fi încercat să spargă fluxul de bombardiere.

Previiziunile lui Spence au fost confirmate de zborurile de cercetare meteorologică din cursul după-amiezii. Deasupra Germaniei nu se anunțau nori de mare înălțime, iar în condițiile atmosferice existente, fluxul de bombardiere avea să lase acele dîre de condensare trădătoare care localizau poziția fiecărui bombardier în parte. Cu alte cuvinte, vremea era în avantajul apărării.

Raidul nu a fost amînat. Cu prilejul comunicării misiunii de luptă, între orele 17-18, la care au participat toți aviatorii ce aveau să decoleze în noaptea aceea, trasarea rutei a produs nu numai surpriză generală, ci chiar consternarea. Poate fiindcă au anticipat o asemenea reacție, sau poate pentru că ei înșiși fuseseră dezinformați de comandament, ofițerii însărcinați cu expunerea misiunii de luptă au indus în eroare echipajele bombardierelor în legătură cu perico-

ale rutei. Motivându-se din ce cauză fluxul de bombardiere urma să treacă prin Flak Valley (Valea Antiaeriană)¹, o zonă periculoasă în vecinătatea oraşului Köln, împinzită de o apărare antiaeriană foarte eficientă, echipajelor de la baza Cumingsby li s-a spus (potrivit relatării lui Martin Middlebrook, istoric al raidului de la Nürnberg) că „germanii își deplasaseră aviația de vânătoare pe litoral, în așteptarea raidurilor din ce în ce mai scurte datorate nopților de primăvară mai puțin întunecoase, neașteptându-se la o penetrație în adâncime”.

Numeroase echipaje de bombardiere au fost dezinformate și în legătură cu vremea. Middlebrook avea să scrie: „La nivelul bazei, se făceau mari eforturi pentru ca echipajele să nu afle că urmau să zboare, fără escală, o distanță de 265 mile, printr-o zonă bine apărată a Germaniei, pe o noapte cu lună și cu puține șanse de a fi înțeliți nori care să le asigure acoperirea. La cel puțin 11 baze, echipajelor li s-au comunicat buletine meteorologice false, care indicau prezența norilor la înălțimea de zbor în cursul acestui lung raid”.

Dezinformarea echipajelor de pe bombardiere ar fi putut fi dictată doar de un singur motiv: dacă li s-ar fi spus adevărul — date fiind pierderile grele pe care acestea le suferiseră cu prilejul operațiilor anterioare — foarte mulți ar fi refuzat să zboare. Pe cînd așa, protestele legate de rută au continuat, dar au fost lipsite de forță. Se pare că Harris era hotărît să execute raidul, indiferent de cît de vulnerabil ar fi fost fluxul de bombardiere datorită rutei și condițiilor atmosferice. Evident, orice tentativă de distrugere a aviației de vânătoare de noapte germane îndreptăța anumite riscuri. Dar mai justifică ea, oare, un risc în plus: acela pe care îl comporta prevenirea deliberată a germanilor în legătură cu atacul?

¹ Denumire convențională atribuită de anglo-americani zonei în care erau concentrate puternice unități de artilerie antiaeriană germană.

**În românește de
Rodica SCAFES**



Prof. dr. ANTONIO RUBERTI
rectorul Universității din Roma

La a 60-a aniversare a statului național unitar român

În zilele de 27-29-30 noiembrie 1978 s-a desfășurat în capitala Italiei Colegiul român-italian 60 de ani de la formarea statului național unitar român, organizat sub auspiciile Universității din Roma și Academiei de România. Colegiul a fost onorat de prezența unor personalități ale vieții politice și științifice italiene — vicepreședintele Senatului Italiei, doamna Tullia Caretonni Romagnoli, președintele și vicepreședintele Institutului de istorie „Risorgimento”, prof. dr. Alberto Ghisalbetti și prof. Emilia Morelli, acad. Ettore Paratore, prof. Luigi de Nardis, decanul Facultății de litere și filozofie, prof. Angelo Tamborra, prof. Franco Gatta, prof. Rosa del Conte, acad. Giuseppe Michele Italiane, prof. N. Serbănescu. La Colegiu au rostit alocuțiuni Ion Mărgineanu, ambasadorul Republicii Socialiste România în Italia, prof. dr. Antonio Ruberti, rectorul Universității din Roma, prof. dr. Ștefan Ștefănescu, decanul Facultății de istorie-filozofie din București. În cele trei zile ale Colegiului au fost prezentate următoarele comunicări: prof. Ștefan Ștefănescu — Ideea unității poporului român, fundamentul unității sale politice; prof. Domenico Caccamo — Reconșterea independenței României de către Italia și constituirea statului național unitar român; Paul Oprescu — Formarea statului național unitar român; prof. Francesco Guida — Ecourile constituirii statului național unitar român în presă și în debaterile Parlamentului italian; dr. Cristian Popișteanu — 1918-1978. Procese istorice ale transformării societății românești.

Publicăm cuvîntul de deschidere a Colegiului rostit de prof. dr. Antonio Ruberti:

Sînt fericit să aduc participanților și referenților la Colegiuul salut cordial al Universității din Roma. Colaborarea noastră în organizarea Colegiului vrea să fie, în primul rînd, o măturie de prietenie față de poporul român și în al doilea rînd o expresie a dorinței de a intensifica raporturile de cooperare culturală și științifică.

Sîntem bucuroși să participăm la sărbătorirea celei de-a 60-a aniversări de la constituirea statului național unitar, moment ce a reprezentat o închinare a aspirațiilor poporului român de unitate națională. Fie din motive generale, fie din motive particulare reafirmarea rolului națiunii în dezvoltarea societății contemporane este, de fapt, deosebit de important, iar constituirea unității naționale reprezintă, întotdeauna un moment crucial în istoria unui popor, ea crează un cadru favorabil dezvoltării sale culturale, economice, sociale.

Aceasta este, dealtfel, profunda convingere a președintelui dv., Nicolae Ceaușescu, a căru poziție, pe care o apreciem în mod deosebit, este în favoarea afirmării libere și independente a oricărei națiuni, a deplinei egalități în drepturi a tuturor națiunilor, a respectului legitîmilor lor aspirații spre progres și bunăstare, a dreptului de a-și hotărî singure propriul destin.

Sentimentele cu care participăm la sărbătoarea dv. sînt sentimente de o deosebită prietenie, prietenie care are rădăcini în istorie. Păstrarea etel de libertate și independență a dăclor, a voinței lor de a nu se supune dominației străine, a capacității de gîndire logică și rațională a romanilor, a pasiunii lor creatoare, au permis poporului român, în decursul unei istorii frîmate și complexe de 2 000 ani, să se dezvolte și să se afirme. Deci profunde afinități

ne unesc, constituind o bază solidă pentru dezvoltarea prieteniei între popoarele noastre.

Momentul istoric prin care trecem este complex și dificil; potențialul de dezvoltare și pericolele de criză frîmțită diferite națiuni. O contribuție pozitivă pentru un viitor sigur poate fi adusă — și noi trebuie s-o aducem — prin dezvoltarea legăturilor din ce în ce mai strîns între popoare, prin schimburile culturale. Noi, universitari, sîntem profund convinși de necesitatea îndeplinirii acestui rol și li consacram efortul nostru, acționînd din toate puterile în această direcție. Intensificarea schimburilor culturale și întîlnirile între oameni de cultură și de știință al diferitelor națiuni sînt factori de pace. Aceasta corespunde chiar unei nevoi intrinseci a culturii, nevoi de a ne înțîli, de a comunica, de a ne dezvolta cunoștințele. Ea formează, de altfel, premisa colaborării tehnice și economice.

Universitatea din Roma a hotărît, pentru anul universitar 1978-1979, să susțină, pe lîngă acțiunile prevăzute în acordurile culturale, o politică de creștere a relațiilor de schimb cu celelalte țări. Este un act de încredere în cadrul sistemului nostru universitar, un sistem care, în ciuda crizei adînci în care trăiește, are în sine, și, sînt pe deplin convins, încă mari posibilități. Acestea pot să se multiplice și să se concretizeze, dacă noi vom crea, de asemenea, condiții optime pentru realizarea lor. Dorim ca, împreună cu poporul prieten român, cu Universitatea dv. și cu oamenii dv. de știință, să putem îmbunătăți contactele, inclusiv pentru a dezvolta împreună programe de studii și de cercetări.

**În românește de
Carmen ROMAN**

Emblema lumii noi

A doua jumătate a anului 1918 este marcată, și pentru locuitorii Banatului, de intensificarea acțiunilor în sprijinul realizării idealului de veacuri al românilor subjugati din monarhia austro-ungară: unirea lor cu frații din România.

Printre publicațiile apărute în Banat în această perioadă și care militau pentru împlinirea dreptului sacru al românilor de a se uni cu patria mamă, s-a aflat și gazeta Opincea, scoasă de învățătorii Patrichie Rămneanu și Petru Bizerea, din com. Coșteiu, și tipărită în Oravița, la Tipografia Banatului. Publicația se declara, prin articolul-program din primul număr, apărut la 11 noiembrie 1918, drept „o foaie scrisă pentru popor” susținătoare a drepturilor celor mulți, cărora li se adresa: „În țara viitoare... noi vom căuta ca voi să puteți vorbi, să puteți cere ca să însămnați și voi ceva: cerem partea voastră de a vă amesteca în administrația obștească, care înainte de toate este lucrul vostru; cerem ca ușile unde se sfătuiește asupra voastră, asupra nevoilor voastre... casa țării, să fie larg deschisă acelor pe care îi veți alege voi înșivă, cu deplină libertate” (sublinierile din text sînt ale originalului — F.B.).

În preajma Adunării naționale de la Alba Iulia, gazeta publică relații despre alegerile de delegați, apeluri și convocări la marea întrunire a românilor din cetatea lui Mihai Viteazul.

Referindu-se la dreptul popoarelor la autodeterminare, gazeta sublinia că, în condițiile destrămării imperiilor asupritoare, națiunile trebuie să-și hotărască singure destinele: „Dreptatea nu permite cuceriri și imperialism. Dreptul de liberă dispunere al popoarelor trebuie să iasă la iveală. Dreptatea oprește schimbul de provincii între state, fiindcă popoarele nu sînt obiecte, nici figuri de șah. Nu diplomații, ci popoarele vor alcătui harta lumii”.

Gazeta subliniază, de asemenea, caracterul perimat al regimurilor monarhice autocratice, arătând că „cea mai desăvîrșită formă de organizare”, a statelor o constituie „republica democratică, în care tot poporul (nu numai cei puternici) are dreptul a-și alege din toate păturile societății adunarea de bărbăți care să conducă afacerile statului”. Afirmînd dreptul maselor largi populare de a-și hotărî singure soarta, gazeta arăta că, „emblema lumii noi e bratul muncitor”.

În numeroase articole, gazeta proslăvea munca, condamna exploatarea și înfrîdăvia. Arătînd că munca reprezintă adevăratul factor de propășire a societății, gazeta evidențiază faptul că, dintre toate concepțiile despre lume, socialismul singur asigură clasei muncitoare o viață liberă și demnă: „Socialismul are ca scop îmbunătățirea sorții muncitorilor, prin o bună creștere [dezvoltare — Fl. B.] spirituală, morală și materială”.

Gazeta și-a încetat apariția la începutul lunii martie 1919. A contribuit, cu modestia mijloacelor de care dispunea, la popularizarea în rîndul locuitorilor satelor bănățene a ideilor generoase de libertate, egalitate și democrație.

Flaviu BIZEREA

Carti sosite la redactie

SOCIETATEA DE LECTURĂ DIN ORADEA

VIORTEL FAUR

Dr. I. Ioniță

P.C.R. și masele populare

● Gh. I. Ioniță — **P.C.R. ȘI MASELE POPULARE 1934-1938** (ediția a II-a revăzută și adăugită).

Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, 376 pp., 18 lei: pe baza unei bogate bibliografii și documentări în arhive, lucrarea evidențiază rolul Partidului Comunist Român de inițiator, conducător și dinamizator al mișcării democratice, antifasciste din România, în perioada 1934-februarie 1938.

● Acad. V. Malinski — **DIN TRECUTUL ÎNVĂȚĂMÎNTULUI ECONOMIC**

● Editura Academiei, București, 1978, 300 pp., 16 lei: etapele, structura și conținutul acestui important sector al învățămîntului românesc în perioada 1800-1944.

● Emilia Sonea, Gavrilă Sonea — **VIATA ECONOMICA ȘI POLITICA A ROMÂNIEI. 1933-1938**

Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, 332 pp., 15,50 lei: sinteză a celei mai dinamice perioade din anii interbelici.

● Aurel Decel — **ISTORIA IMPERIULUI OTOMAN**

Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, 414 pp., 27 lei: cuprinzătoare sinteză privind evoluția fenomenului otoman de la origini și pînă în anul 1656.

● Guido A. Mansuetti — **CIVILIZAȚIILE EUROPEI VECHE** (traducere: Alexandra Slăvu; prefață și control științific: Radu Florescu).

Editura Meridiane, București, 1978, vol. I, 342 pp., vol. II, 384 pp., 40 lei: marile epoci și culturi care au marcat istoria continentului, din preistorie și pînă în evul mediu.

● Viorel Faur — **SOCIETATEA DE LECTURĂ DIN ORADEA. 1852-1875** (sub egida Muzeului Țării Crișurilor).

Oradea, 1978, 336 pp., studiu monografic despre o importantă instituție culturală transilvăneană.

● Clio anunță ● Clio anunță ● Clio anunță

Profesorul VALERIU BIRLAN de la Școala generală nr. 1 Budești, jud. Ilfov, ne semnalează că a descoperit pe un teren din apropierea comunei numeroase fragmente de ceramică, unelte din silex și chirpici ce fuseseră folosiți la construirea locuințelor.

Specialiștii de la Muzeul de Istorie al R.S.R. consideră că obiectele respective provin dintr-o mare așezare aparținînd culturii Gumelnița, din epoca neolitică (circa 3000 ani î.e.n.). Urmează ca viitoare cercetări să aducă precizări mai cuprinzătoare în legătură cu această nouă localitate de interes deosebit arheologic de pe harta țării.

Completări la o biografie:

C. DAVILA

Carol Davila, fiul lui Franz Liszt?, așa se intitulă un articol apărut în nr. 1/1972, al revistei noastre, la rubrica Opinii, în care autorul argumenta că părintii cunoscutului organizator al medicinei românești au fost scriitoarea Maria d'Agout și marele compozitor și pianist Franz Liszt. În articol se menționa, de asemenea, că anul nașterii lui Carol Davila ar fi fost 1832.

Academicianul Ion Făgărășanu, în conferința organizată cu prilejul împlinirii a 150 ani de la nașterea doctorului Carol Davila, care

a avut loc sub auspiciile Academiei Republicii Socialiste România și Academiei de Științe Medicale, la 14 aprilie 1978, aduce date noi la biografia marelui medic, deschizător de drum și școală în știința medicală românească.

Facsimilul certificatului de căsătorie inedit, pe care-l adăugăm acestor pagini, precizează clar data nașterii lui Carol Davila: 1828.

Pe baza acestui certificat și a noilor date comunicate, sugerăm ca istoriografil noștri să adopte anul 1828 ca anul nașterii doctorului Carol Davila.

Taina originii sale a rămas un mister încă nedezlegat pînă în zilele noastre. Davila nu a vorbit niciodată de originea sa nici chiar copiilor săi.

În ultimul timp însă documente inedite descoperite în arhiva doctorului radical-socialist Ange Guépin, din Nantes, (1805-1873)¹, care fusese tutorele lui Davila, și reproduse într-o teză de doctorat de către Guy Frambourg intitulată, *Doctorul Guépin, un nantes filantrop și democrat. Studiul acestuia și a concepției unui om de la 1848*, ne pune la dispoziție date noi despre originea și data nașterii lui Carol Davila.

Din însemnările sale aflăm că, Davila, sau — cum este menționat în documente Carlos Antonio Francesco d'Avila a fost un copil orfan, găsit în orașul Limoges de cumnatul lui Guépin, René Rabusseau, pe atunci rectorul Academiei din acel oraș. Copilul, în vîrstă de 14 ani, mergea pe jos, venind din Germania și se îndrepta spre Spania, pentru a-și regăsi familia din partea tatălui său, care murise la Hamburg, la cîteva zile după incendiul care avusese loc în 1842 în acest oraș; în incendiu tatăl și-a pierdut toate documentele și averea. Din ancheta sa personală și din spusele copilului, doctorul Guépin a reușit să afle că părintele acestuia

era un nobil pe nume Antonio, conte d'Avila, iar mama sa aparținea uneia dintre cele mai însemnate familii din Austria. Răpită de soțul său în momentul cînd familia voia să o mărite cu un alt bărbat, a murit în Elveția, la cîteva ani după această răpire. Moștenitorii din partea tatălui cit și ai mamei au refuzat să-l recunoască drept fiu legitim, lucru care se explică prin faptul că erau în joc averi respectabile, la a căror moștenire ei se substituiseră copilului.

Din memoriile fiicei lui Davila, Elena Perticari-Davila, rezultă că tatăl ei a fost crescut pînă la vîrstă de 4 ani în Bretonia, apoi la Frankfurt pe Main și la Hamburg. În Germania a fost încredințat unui preceptor, poetul și literatul Moritz Hartmann, om cu o vastă cultură, care a influențat mult dezvoltarea intelectuală a tinărului Davila. Din documentele provenite din arhiva dr. Guépin rezultă clar că nu contesa Marie d'Agout a încredințat copilul doctorului Guépin, pe care de altfel nu l-a cunoscut decît în 1850, iar pe Davila doar în 1851, cînd acesta a venit la Paris ca să-și continue studiile medicale și să-și treacă doctoratul și teza. În felul acesta versiunea că Davila ar fi fost fiul natural al contesei d'Agout, cade. Înainte de căsătoria cu contele d'Agout numele contesei era Marie de Flavigny. Ea nu era alta decît scriitoarea franceză

care semna cu pseudonimul Daniel Stern și care, cu idei liberale și chiar radical-socialiste, scrisese o istorie a revoluției de la 1848, în trei volume, pe lîngă alte multe scrieri cu subiect istoric sau filozofic. De bună seamă că aceste idei și preocupări o apropiaseră de doctorul A. Guépin — un radical socialist — care luase parte la revoluția din 1848.

Total neverosimilă și nefondată apare ipoteza iubirii dintre contesa d'Agout și Franz Liszt înainte de nașterea lui Davila. Conoscîndu-se abia după ce Carol Davila se născuse, contesa și Liszt au avut un copil, o fată numită Cosima, care a devenit în a doua sa căsătorie soția marelui compozitor german Wagner.

Din documentele care ne stau la dispoziție, aflăm că primele clase de liceu, Carol Davila le-a făcut la Limoges. Apoi a plecat la Nantes, unde a urmat ca stagiar în farmacia lui Leon le Soul (1 iulie 1843-1 aprilie 1845). Odată cu stagiul în farmacie, el a trecut și clasele superioare de liceu, iar în 1847 și-a luat examenul de bacalaureat și s-a înscris la Școala preparatoare de medicină și farmacie din Angers. Între 1848 și 1851 a fost preparator al cursului public și gratuit de chimie aplicată și al catedrei de chimie de la Școala de medicină din Angers, obținînd certificate pline de elogi de la maestrul lui, profesorii Trouessart și Davier.

¹ Despre documentele din arhiva dr. Guépin, vezi articolul dr. Gh. Brătescu, *Enigma otrăvirei lui Davila*, publicat în *Muncitorul sanitar*, 4 mai 1972 — n. acad. I.F.

În același timp a obținut prin concurs funcțiile de extern, apoi de intern la Spitalul „Hôtel Dieu” din Angers, și, ulterior, de prosector de anatomie¹ al Școlii pregătitoare de medicină, post în care a rămas timp de trei ani, studiind totodată chirurgia.

În 1849, izbucnind în Franța o epidemie de holeră, Davila a fost trimis cu primele echipe de medici și studenți în medicină să participe la combaterea flagelului. Avind o pregătire clinică și farmacologică deosebită, a elaborat celebrele sale „picături antiholerice” care-i poartă numele, precum și un aparat pentru încălzirea bolnavilor căzuți în colaps algid².

Pentru continuarea studiilor și obținerea titlului de doctor în medicină, trebuia să se mute la Paris, dar mijloacele materiale îi lipseau, iar cerea de bursă și scutire de taxe i-a fost refuzată. Până la urmă a reușit să facă față singur greutăților ivite. Fără ajutor material de la alții, ci trudindu-mă învățând, luptând cu greutățile vieții încă de copil, arăta el într-o scrisoare către un prieten, activ și curajos, am reușit să-mi rămână cinstea de a-mi face drum prin viață și de a-mi crea un nume³. Este cea mai bună dovadă că în tot acest timp nu a primit nici un sprijin de la protecția sa de mai târziu, bogata contesă d'Agoult.

O dovadă în sprijinul faptului că data sa de naștere este cea menționată în diplomele sale, adică la 8 aprilie 1828 în apropiere de Parma și nu 1832, cum bănuiește Elena Peticariu, este și faptul că și-a făcut serviciul militar în 1848 — adică la vârsta de 20 ani (altfel ar fi însemnat să fi fost încorporat la 16 ani!).

După doi ani de studii în clinicile din Paris, Davila și-a trecut teza de doctorat în februarie 1853 cu un subiect de medicină socială. La mai puțin de o lună după acest eveniment s-a îndreptat spre noul lui destin: Țările române, unde îl așteptau mari împliniri.

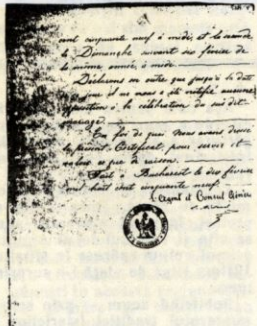
¹ Persoană specializată în efectuarea disecțiilor și prepararea pieselor anatomice pentru studenții în medicină.

² Insuficiență circulatorie periferică, caracterizată prin stare de prostrație, cu scădere bruscă a tensiunii arteriale, puls rapid și slab.

Data nașterii lui Carol Davila

Monseiorul Francisc Augustin, conducătorul Arhiepiscopiei romano-catolice București, ne trimite o copie după certificatul de căsătorie al lui Davila, cu referire în articolul Carol Davila fiul lui Franz Liszt, publicat în revista noastră nr. 1/1972.

În document găsim data nașterii lui Davila, consemnată, probabil, după declarația acestuia. Iată (în facsimil) certificatul și traducerea textului în limba română.



București, 10 februarie 1859

Agencia și Consulatul General al Franței în Principatele Valahiei și Moldovei nr. 69 Duplicantă.

CERTIFICAT

Noi, Agent și Consul General al Franței la București, certificăm că anunțurile proiectatele căsătorii între

Dr. Davila (Carol), medic șef al miliției și al spitalelor militare din Valahia, director al Școlii de medicină, cavalier al Legiunii de Onoare, născut în Parma (Italia) din părinți francezi, la 8 aprilie 1828, cu domnișoara Marsille (Maria), valahă, născută la București la 14 martie 1836,

Au fost afișate conform legii la Cancelaria Consulatului nostru General, și anume, prima oară duminică 30 Ianuarie 1859, la prânz, a doua oară duminică următoare, șase februarie, același an, la prânz

Declaram, de asemenea, că până în ziua de azi nu ne-a fost notificată nici o obiecție la celebrarea susamintitei căsătorii

Drept care am eliberat prezentul certificat pentru a servi în mod corespunzător.

Dat în București în zece februarie 1859.

Agent și Consul General
L[ouis] BÉCLARD.



PE FIRUL AMINTIRILOR

CONSTANTIN C. GIURESCU

Așa cum pentru marii actori sfârșitul ideal este de a muri pe scenă, pentru un adevărat cărturar a se despărți de viață, în plin efort intelectual, apare drept un cumplit, dar onorant privilegiu.

Constantin C. Giurescu avea încă foarte multe de făcut. Între atâtea alte lucrări în proiect, în plină elaborare sau „în pagină” se afla și volumul doi al Amintirilor, din care primul volum apăruse la sfârșitul anului 1976. Ultima clipă de viață l-a surprins la masa de lucru.

Publicind acum — prin sollicitudinea continuatorului tradiției istoricilor Giurescu, profesorul Dinu C. Giurescu — câteva inedite pagini din volumul doi al Amintirilor, rămas neîncheiat, revista noastră își face o omagială datorie față de cel ce a fost colaborator fidel al Magazinului istoric.

Perioada la care se referă acest al doilea volum este cuprinsă între anii 1938-1947. „Am fost nu numai martor la întreg acest răstimp — scria Constantin C. Giurescu — dar am și participat, în anii 1938-1940, la desfășurarea vieții noastre publice. Fiind parte, e greu să fiu și judecător. Mă voi mărgini deci să înfățișez o seamă de fapte, să descriu o seamă de oameni și de împrejurări. Pentru unele din aceste fapte și pentru unii din acești oameni, aprecierile sau judecățile de valoare vor rezulta de la sine; pentru rest trebuie să așteptăm judecata viitorului.

Cu speranța că amintirile de față vor contribui la această judecată, doresc cititorilor mei răgazul și liniștea sufletească necesare spre a lua cunoștință de o lume dispărută”.

Constantin C. Giurescu a fost preocupat mai presus de orice de destinul poporului român, căruia i-a consacrat cele peste 10 000 pagini de istorie scrisă. Firesc, deci, ca în Amintiri să se refere la evenimentele de răscruce ale istoriei interbelice. Iată, de pildă, câteva rânduri despre atitudinea țării noastre față de agresiunile hitleriste contra Cehoslovaciei,

Poloniei și Iugoslaviei: „În toamnă [1938] are loc, la Galați, pe iahtul regal, o întâlnire a regelui Carol II, însoțit de Armand Călinescu, cu Beck, ministrul de Externe al Poloniei. Acesta formulează revendicări asupra unui ținut din Cehoslovacia și, simțind că se va pune problema sudeților care erau revendicați de către Germania hitleristă, venise să îndemne și pe românii să ridice și ei pretenții. Atît regele, cît și Călinescu au fost foarte surprinși de propunerea lui Beck; răspunsul — după cum am aflat — n-a fost mai puțin categoric: noi sintem aliați și prieteni cu Cehoslovacia; cum am putea să facem un asemenea gest? Aceeași atitudine am avut și mai tirziu, după atacarea Iugoslaviei de către hitleriștii, cînd horthyștii au ocupat o parte din Backa; atunci ni s-a sugerat, atît din partea hitleriștilor, cît și a guvernului horthyist, beneficiar al «dictatului» de la Viena, să facem un gest similar. Răspunsul a fost identic celui dat lui Beck. Am dat, în ambele cazuri, răspunsul pe care îl impunea omenia poporului nostru; am aplicat, totodată, vechiul proverb românesc: «Prietenul la nevoie se cunoaște».

Cînd apoi, atît polonii cît și cehii au ajuns sub ocupație nazistă, am primit pe teritoriul nostru și i-am ajutat pe toți cei ce n-au vrut să rămîna sub amintita ocupație”.

Alte pasaje din amintiri privesc atmosfera din primăvara anului 1939, cînd poporul român și-a manifestat ferm hotărîrea de a-și apăra independența: „La ordinul de concentrări, poporul nostru răspunde cu însuflețire. Lumea își dădea seama că e vorba de apărarea pămîntului patriei și simțea că nu ne putem bizui decît pe noi înșine, ca de atîtea ori în cursul istoriei. Veniră deci și tineri și vîrstnici și îmbrăcară haina ostășească. La 17 martie, Partidul Comunist Român, deși aflat în ilegalitate, dădea un manifest chemînd poporul întreg să apere țara împotriva primejdiei hitleriste. Aceeași preocupare — cum am aflat

— și la conferința, tot în ilegalitate, din februarie 1939 a Partidului Comunist Român: sarcina principală este mobilizarea poporului în lupta pentru apărarea independenței și integrității statului român“.

În Amintirile sale, Constantin C. Giurescu își manifestă o atitudine reprobatoare față de legionari și de ideologia lor. El aduce și o mărturie personală în ce privește legăturile dintre Garda de fier și hitleriști: „N-au lipsit nici fondurile necesare campaniei electorale [1937]; pe lângă ce se strîngea din cotizații și donații — unii industriași, gîndindu-se că s-ar putea ca legionarii să ajungă la putere, își luau măsuri de precauție ajutîndu-i cu bani, întocmai cum unii industriași germani au ajutat pe Hitler înainte de 1933 — s-au adăugat și fonduri externe, hitleriste. Unul din canalele prin care se transmiteau aceste fonduri era — după cit se pare — reprezentanța din țară a faimoasei «I.G. Farben Industrie», marele concern chimic și farmaceutic de la Leverkusen am Rhein. Omul de legătură era conferențiarul de logică de la Universitatea din București, Nae Ionescu. Am aflat-o fără să vreau, chiar de la el însuși. Mă întorceam, pe jos, într-o zi de toamnă, în septembrie 1938, de la lacuri și mergeam

pe șoseaua care răspunde la Monumentul Aviatorilor. La un moment dat, simt că se oprește lângă mine, la marginea trotuarului, o mașină și o voce cunoscută mă întreabă: «Unde mergi, domnule profesor?». Mă uit: era Nae Ionescu; la răspunsul meu că mă duc în oraș, mă poartă în mașină. Era un «Mercedes», o splendoare de mașină sport, deschisă, de două locuri, căptușită cu piele roșie, strălucind de frumusețe. «Frumoasă mașină — îi spun eu — e a dumeitale?». «Da, e a mea; e un cadou pe care mi l-a făcut I.G. Farben, ale cărei interese le reprezintă aici». N-am mai insistat; era clar și am schimbat subiectul, vorbind despre viitorul său curs de la facultate“.

Să facem loc, în continuare, gîndurilor lui C. C. Giurescu, așa cum le pregătea autorul Amintirilor pentru al doilea volum, ce urmează să apară la Editura Sport-Turism. Substituirile și selecția aparțin redacției noastre; cuvintele introduse de noi sînt marcate prin paranteze drepte; notele de subzol purtînd indicația n.a. aparțin lui C. C. Giurescu.

C. P.

Arheologii la lucru

„1739: Am stabilit împreună [cu Scarlat Lambrino] locurile unde urmau să se facă săpăturile, toate, bineînțeles, în cuprinsul ținutului Dunărea de Jos și anume: 1) la Garvăn, în fața Galaților, într-o insulă, unde a fost vechea Dinogetia; 2) la Enisala, pe dealul pietros ce domina Lacul Razelm și Delta, deal unde se înalță ruinele cetății bizantine, apoi românești sub Mircea cel Bătrîn și la urmă, turcești; 3) lângă Măcin, unde se afla, în antichitate localitatea Arrubium; 4) la Troesmis, azi Iglia, unde a fost castrul Legiunei a cincea Macedonica, legiune transferată, în timpul războaielor marcomanice, în Dacia, la Potaissa (Turda); 5) la Poiana, pe Siret, în județul Tecuci, identificată, prin săpăturile anterioare cu localitatea Piroboridava, amintită de geograful antic Ptolemeu. Am stabilit și numele celor ce urmau să sape: la Dinogetia, Gheorghe Ștefan, pe atunci asistent, ajuns mai târziu succesorul lui Lambrino la catedră; la Enisala, Grigore Avakian, fostul meu coleg de facultate; la Troesmis, Emil Coliu, care se distinsese și la seminarul de istoria românilor, un remarcabil cercetător, mort,

din nefericire, în floarea vîrstei; la Poiana, Radu Vulpe, care săpase mai înainte tot acolo și care emisese părerea că așezarea corespunde Piroboridavei lui Ptolemeu. De Arrubium, unde Dunărea mîncase mai toată așezarea, urma să se ocupe Lambrino însuși, care avea să dirijeze și să controleze, de altfel, și săpăturile celelalte.

Lucrările au început îndată după terminarea cursurilor universitare și au dat rezultate neașteptate și importante care justificau cu prisosință și cheltuielile făcute și speranțele. La Dinogetia a început darea la iveală a zidurilor cetății și s-a descoperit un tezaur bizantin de o sută șase piese de aur din timpul împăratului Vasile al II-lea (976-1025) și al urmașilor săi Roman al III-lea și Constantin al IX-lea Monomahul. Tezaurul fusese îngropat probabil cu prilejul unei năvăliri barbare și posesorul lui nu s-a mai întors să-l recupereze. Dar pe lângă tezaur, s-au descoperit la Garvăn și o serie întreagă de mărturii creștine precum și de obiecte care arătau o viață meșteșugărească și comercială, dovedind legături atât cu lumea de la Nord de Dunăre și de Marea Neagră, cît și cu Bizanțul. La Enisala, săpăturile au dat la iveală două tezaure de monede vechi

românești, din secolul XIV, și anume, unul muntean, cu piese de argint de la Vladislav I (Vlaicu Vodă) și Radu I, celălalt moldovean, tot cu piese de argint, dar de la Petru al Mușatei. Ambele tezaure fac dovada vieții comerciale intense din Dobrogea și a circulației monedelor românești în această regiune dintre Dunăre și mare. S-au găsit, de asemenea, la Enisala numeroase resturi de ceramică bizantină, din secolele XIII-XIV, cu smalt galben și verde, cu ornamente florale și cu reprezentări de păsări și diferite alte motive. La Troesmis, unde au săpat în secolul XIX, în timpul stăpînirii turcești, arheologi francezi, Coliu a găsit, între altele, un chiup mare cărămiziu de pămînt ars, cu gura astupată de o cărămidă plată romană, de formă pătrată. N-a voit să desprindă singur cărămidă spre a vedea ce conține chiupul, ci ne-a chemat, atît pe Lambrino, cît și pe mine, să fim de față la această premieră arheologică. Am venit, bineînțeles, și pe platoul înalt al castrului care domina nu numai Dunărea, dar și neteda cîmpie munteană, pînă departe, în zare, a avut loc, cu oarecare ceremonie, desprinderea cărămizii: chiupul cuprîndea doar resturi înegrite de grîne, altceva nimic. Coliu era cam dezamă-

git, noi mai puțin deoarece bănuisem că într-un chiup de asemenea proporții se păstrau de obicei, grine. La Poiana, săpăturile au confirmat existența castrului roman, pe locul unei așezări dacice, Piroboridava.

Frământările din septembrie 1939

În ziua de 1 septembrie 1939, dimineața, eram pe drum, într-una din inspecțiile obișnuite în ținut¹, când deschizând radiatorul mașinei, aud știrea că trupele hitleriste au pătruns în Polonia; Hitler declanșase mașinăria oribilă care avea să facă atâtea victime. Primul act al conflagrației a fost scurt: în șaptesprezece zile, Polonia era la pământ; armata ei, cu toată vitejia arătată, a fost înfrântă; rămășițele ei trecură în România unde se amenajară așa-zise lagăre, care s-au dovedit a fi numai cu numele

¹ Este vorba de ținutul Dunărea de Jos al cărui rezident a fost între februarie-septembrie 1939, C. C. Giurescu.

deoarece au putut mai toți să plece mai departe, în Orientul Apropiat sau în Apus. Încă de la 15 septembrie au apărut la Galați primele automobile cu refugiați polonezi; vedeai pe acoperișul mașinii o saltea și valize, ce putuseră lua în fugă; înăuntru, membrii familiei: femeia, adeseori plângând, bărbatul cu semnele oboșelii pe față, copiii mai toți blonzi, uitându-se mirați la noi. O seamă de refugiați au fost găzduiți cîtăva vreme la București, alții la Craiova și în alte orașe; n-au rămas însă pînă la urmă, plecînd cei mai mulți mai departe. Tot la București a sosit, dar numai pentru cîtva timp, și tezaurul Băncii Naționale a Poloniei².

La cîteva zile după începerea celui de-al doilea război mondial, și aume la 11 septembrie, regele Carol al II-lea a convocat Consiliul de Coroană la care au participat, în afară de primul ministru Armand Călinescu și membrii guvernului, și personalități po-

litice din afara guvernului. Unele din acestea, precum C. Argetoianu și Gîrguru, au preconizat o apropiere de Germania; Armand Călinescu, care a vorbit la urmă, a susținut cu putere politica externă tradițională, alături de Franța și de Anglia. Și, în același timp, față de opiniile exprimate de unii din participanții la Consiliu, a pus la dispoziția regelui demisia sa. Regele care avea toată încrederea în primul său ministru, căruia îi încredințase și Ministerul de Interne și pe acela al Apărării Naționale, va respinge această demisie. Călinescu informase, imediat după Consiliu, prin directorul său de cabinet și ruda sa Radu Lobey, pe ministrul Franței [la București], Adrien Thierry, și pe acela al Angliei, Reginald Hoare, de punctul său de vedere. Cei doi diplomați comunicară îndată, la Paris și Londra, știrea aflată. Răspunsul lui Daladier, primul ministru al Franței, către Thierry, fu că «trebuie împiedicată, prin toate mijloacele, această demisie», Călinescu fiind «sin-

² Magazin istoric, nr. 4/1977.

Armand Călinescu cu puțin timp înainte de a cădea lovit de gloanțele asasinilor (fotografie aflată la Biblioteca Centrală de Stat) și două imagini apărute după asasinat în revista franceză L'Illustration:

a) automobilul primului ministru imobilizat de un car, ceea ce a permis atentatorilor să săvîrșească crima și b) singurul supraviețuitor — soferul care încercă să-și revină în urma teribilului șoc.



gurul om» care să asigure continuarea politicii externe tradiționale românești¹. Această atitudine a lui Călinescu a accelerat planurile Germaniei hitleriste față de România și de primul ei ministru.

Lovitura — la numai zece zile interval — a fost dată prin legionarii, care aveau motivele lor să-l urască pe Călinescu [ca ministru de Interne], cel sub care avuseseră loc executarea lui Corneliu Codreanu și a principalilor lui acoliți. Faptul s-a produs la 21 septembrie, în plină zi, pe când primul ministru se ducea cu automobilul de la minister acasă². Pe porțiunea, puțin frecventată, între Dimbovița și Bulevardul Ardealului [azi Bd. dr. Petru Groza], a străzii nu deschise, care lega prelungirea Știrbei vodă de Palatul Școlii de Război (azi Academia Militară), un car cu boi a obligat pe șoferul primului ministru să încetinească și chiar să oprească. În acel moment s-a apropiat automobilul atentatorilor — aceștia veneau din Germania, dintr-un centru hitlerist unde fuseseră instruiți și echipați — și, din imediată apropiere, au fost trase douăzeci și șase de gloanțe de revolver, care ucisera pe loc pe Armand Călinescu și pe agentul său de siguranță; acesta nu avusese timp să acționeze, nimeni măcar să scoată revolverul din toc. Cu același automobil al lor, asasinii se îndreptară spre sediul Societății de Radiodifuziune, din strada „General Berthelot (azi Nuferilor) și acolo, forțând intrarea și imobilizând personalul tehnic, izbutiră să anune la microfon singeroasa ispravă. Stupoarea ce a cuprins pe toată lumea n-a durat însă decât o clipă. Asasinii au fost imobilizați și arestați chiar în cuprinsul localului Radiodifuziunii; complicitii au fost găsiți și ei, și, spre seară, pe același loc unde îl împușcaseră pe primul ministru, au primit pedeapsa cuvenită; trupurile au rămas o zi neridicate, spre a fi văzute de toată lumea.

Am aflat de asasinarea lui Călinescu din gura lui Miloteanu, secretarul general al

ținutului [Dunărea de Jos], care se întâmplase să aibă radioul deschis în momentul când asasinii au anunțat crima lor. A venit, îngrozit, cu fața convulsionată, în biroul meu și mi-a relatat cele auzite. Am dedus imediat că asasinatul a fost pus la cale de hitleriști, prin uneltile lor care aveau aceleași metode de suprimare a adversarilor. Întors la primă acasă, am găsit la poartă o gardă militară; un locotenent explicase soției mele că a primit ordin — nu de la mine, ci de la comandamentul militar — să acționeze așa: soția mea i-a replicat însă că paza e inutilă, deoarece dacă cineva ar vrea să se răzbune, s-ar putea răzbuna pe copii în timp ce merg la școală. La începutul lui septembrie îmi mutasem familia — soția și cei trei copii — de la București la Galați și înscrisesem băieții la Liceul „Vasile Alecsandri, iar pe fetiță la școala primară cea mai apropiată de locuința mea (spre surpriza protipendadei locale care nu concepea ca fiica rezidentului regal să nu fie înscrisă la școala instituției „Nôtre Dame de Sion”, unde învățau fetele maimărimilor politice și economice ale orașului). Garda a rămas totuși timp de vreo săptămână, până lucrurile s-au mai liniștit.

Nu, dezmațului legionar

Din cei douăzeci și patru de profesori cîți număra Facultatea de litere din București, în toamna anului 1940, unul singur aparținea Gărzii de fier, adică regimului legionar. Toți ceilalți — și numele lor evocă o apreciazabilă parte a culturii românești interbelice — erau străini de regimul legionar. Acest regim n-a găsit, așadar, ecou între profesorii Facultății de litere din București. Țin să adaug că, în tot răstimpul de aproape cinci luni cît a ținut regimul legionar, el n-a putut cîștiga *nici un nou aderent* printre profesorii acestei facultăți: pînă la urmă a rămas cu același partizan inițial, alături de care n-a venit nici un alt coleg.

Același lucru în ce privește conferențiarii Facultății de litere. Din numărul lor total —

mai mic decît al profesorilor, iarăși unul singur, conferențiarul de logică Nae Ionescu, îmbrățișase ideile gardiste... Nici dintre conferențieri, regimul n-a mai putut cîștiga un nou aderent, rămînînd tot cu cel inițial.

Printre asistenți știu că au fost în mod cert doi, poate și un al treilea. Și în această categorie, elementele gardiste au reprezentat o mică minoritate, restul, adică marea majoritate, neavînd legături cu regimul legionar.

Dacă dintre studenții Facultății de litere, cîțiva au fost atrași de Garda de fier... trebuie precizat și aici că numărul constituia o minoritate — e drept, activă — întrecută cu mult de studenții care aveau alte crezuri politice — țărăniști, liberali, socialiști, comuniști — sau care nu aveau nici un fel de atitudine politică, nu participau la viața publică. În concluzie, pot afirma, în ipostaza de contemporan și martor ocular, că regimul legionar [instaurat în septembrie 1940] n-a găsit decît o participare *minimală* în rîndul profesorilor și al conferențiarilor Facultății de litere din București și o aderență *minoritară* printre studenții aceleiași facultăți. După informațiile ce posed, situații similare erau și la celelalte facultăți ale Universității din Capitală; peste tot profesorii și conferențiarii legionari au reprezentat doar o foarte mică fracțiune din total.

În oraș domnea o atmosferă grea; sentimentul de insecuritate creștea. După execuțiile petrecute la Jilava, după asasinarea lui Nicolae Iorga și Virgil Madgearu³, începuse să se răspîndească zvonul că vor urma altele și se dădeau diferite cifre, de ordinul miilor; personal am aflat că era vorba de *cinci mii* — virfurile societății atît în sectorul politic — miniștri, subsecretari de Stat, secretari generali, senatori și deputați, directori de cabinet — cît și în cel economic, administrativ, judecătoresc și cultural. O seamă din cei vizați și-au părăsit casele; am făcut-o și eu, adăpostindu-mă cîteva zile și nopți în casa unui vechi amic, secretarul Facultății de litere, Marin Popescu-Spineni.

¹ Magazin istoric, nr. 11/1970.

² Radu Lobey, *Un asasinat oulă, în Le Monde* din 21-22 septembrie 1969 — n.a.

³ Magazin istoric, nr. 7/1967. Despre atitudinea lui Călinescu față de legionari vezi *Însemnări politice, în Magazin istoric*, nr. 4-9/1977.

În noiembrie 1940, a început să se vorbească de o acțiune de epurare a profesorilor universitari. Într-adevăr, în scurt timp, s-a numit o comisie prezidată de rectorul Universității din București, iar o serie de profesori au primit invitații să se prezinte în fața acestei comisii care lucra la Ministerul Instrucțiunii Publice.

De la Facultatea de litere au primit asemenea invitații Mihai Ralea, Alexandru Rosetti și autorul rîndurilor de față.

M-am prezentat la ziua și ora indicată la Minister — locul din strada Spiru Haret — și am fost poftit în cabinetul secretarului general. Întrevederea, într-o atmosferă academică, a durat puțin și a privit articolul ce scrisesem despre fostul prim-ministru Armand Călinescu îndată după crîncena lui moarte, articol publicat a doua zi în *Universul* și reprodus în alte ziare din București. Am arătat că am scris acel articol deoarece l-am considerat, și-l consider, pe cel dispărut, ca un om de stat care a apărut intereselor țării. N-am fost întrebare de volumul de cuvîntări ale lui Armand Călinescu pe care-l publicasem; am înțeles că, în fond, convocarea fusese o simplă formalitate și că hotărîrea era luată mai dinainte: urma, așa cum am aflat ulterior, după rebeliunea legionară, vîzînd copia fotografică a procesului-verbal al ședinței comisiei de epurare, să fiu scos din Universitate și trecut la o altă instituție de stat. Aceași copie fotografică arăta că o hotărîre identică fusese luată și pentru Alexandru Rosetti; în schimb, Mihail Ralea urma să fie destituit.

Hotărîrile comisiei de epurare n-au avut cînd să fie aplicate, deoarece, la scurt timp, a izbucnit rebeliunea din ianuarie 1941. După înăbușirea ei, noul ministru al Instrucțiunii Publice a numit o comisie, în frunte cu profesorul Scarlat Lambrino, titularul Catedrei de istorie veche de la Facultatea de litere din București, spre a cerceta felul cum a lucrat comisia de epurare de la Universitate. Raportul lui Lambrino e concludent în privința felului superficial și subiectiv în care a lucrat numita comisie de epurare.

clio anunță • clio anunță

O copie inedită a Letopiseșului cantacuzinesc?

În vara anului 1977, am cercetat în Muzeul Mănăstirii Căldărușani un manuscris miscelaneu, de format 35/24 cm, care cuprinde mai multe texte copiate la începutul secolului trecut. Printre ele, la paginile 105-129 se află și un fragment intitulat *Viața domnului Mateiu Basarab vo(i)evod*, după hronograful cel de obște ce se află alcea și scriere pentru domnia lui pînă la sfîrșit. La finele textului, următoarea însemnare: „Scriș de mine Meletie (I)er(o)mo(na)h, 1802, maiu 15”. Caligrafia curată, îngrijită, dovedește că acest Meletie era un bun cunoscător al scrierii chirilice.

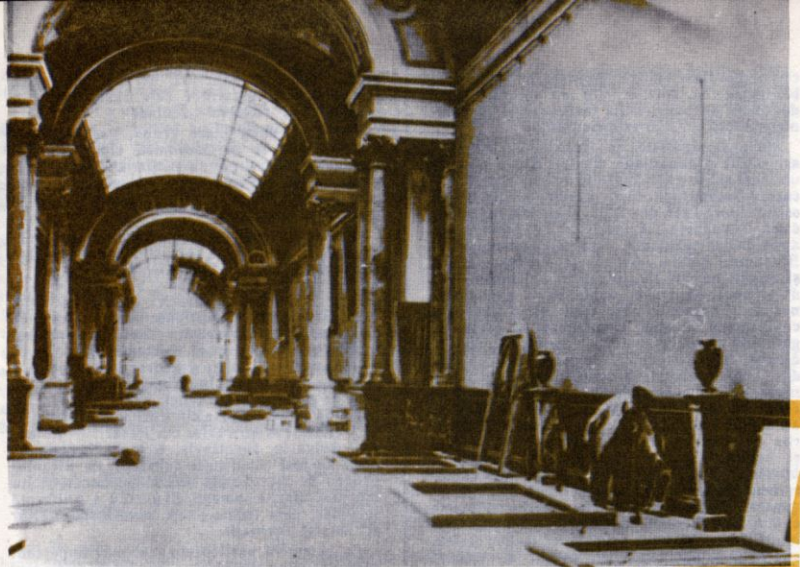
Analizînd acest text, care consemnează numai domnia lui Matei Basarab (1632-1654)¹, am ajuns la concluzia că este o copie fragmentară dintr-o variantă a cronicii cunoscută îndeobște sub denumirea de *Letopiseșul cantacuzinesc*, care narează principalele evenimente și domniile Țării Românești între anii 1290 și 1690. Textul *Letopiseșului* a fost publicat în 1847 de Nicolae Bălcescu în *Magazin istoric* pentru Dacia, tom IV. Autorul lui este necunoscut. Nicolae Iorga socotea că a fost redactat de logofătul cărturar Stoica Ludescu, opinie împărtășită și de Nicolae Cartojan și Constantin Giurescu. Alți cercetători (C. Grecescu, Dan Simionescu) contestă această paternitate, fără a putea identifica însă pe autorul cronicii. De altfel, părerile specialiștilor sînt împărțite și asupra datării, integrității și chiar autenticității *Letopiseșului* cantacuzinesc. Se pare că el reprezintă o compilație de texte scrise în epoci diferite de diverși autori, avînd însă un scop comun: slujirea intereselor partidei boierești a Cantacuzinilor (de unde și denumirea scrierii).

Pînă în prezent sînt cunoscute cca. 56 variante sau copii ale acestui *Letopiseș*, transcrise în sec. XVII-XIX. În comparație cu acestea, manuscrisul aflat la Mănăstirea Căldărușani pare a fi un fragment dintr-o variantă inedită a *Letopiseșului*. El a fost copiat spre a fi citit, probabil, cu prilejul zilelor comemorative ale voievodului Matei Basarab ctitorul mănăstirii. Textul la care ne referim nu a fost publicat și nici menționat în edițiile critice de pînă acum ale *Letopiseșului*. Față de varianta stabilită de cercetători și tipărită în diverse cărți, copia de la Căldărușani prezintă unele diferențieri, îndeosebi de ordin lingvistic. În absența variantei după care a fost făcută copia, nu putem însă stabili cu certitudine care dintre aceste particularități sînt ale textului de bază și care constituie „contribuții” ale diversilor copisti. Spațiul nu ne permite a insista asupra acestor diferențieri. Cert este că textul de la Căldărușani a fost copiat după un manuscris (neidentificat pînă în prezent) al *Letopiseșului* cantacuzinesc. O precizează chiar copistul, cînd menționează că a extras fragmentul din „Hronograful cel de obște ce se află alcea” (deci, la Căldărușani).

Semnaldm specialiștilor această copie necunoscută cu speranță că investigații ulterioare ar putea duce la descoperirea variantei după care a fost transcrisă.

Alexandru STĂNCIULESCU

¹ *Magazin istoric*, nr. 2/1970, 6/1972, 8/1977.



RĂZBOIUL TABLOURILOR (I)

RUTH și MAX SEYDEWITZ

„Niciodată pînă acum în istorie nu a fost adunată o colecție [de artă] atît de mare, cu atît de puține scrupule.”

(Din dezbaterile Procesului de la Nürnberg)

Doamna cu hermina de Leonardo da Vinci... Furtuna de Rembrandt... Portret de tinăr de Rafael... Fecioara cu pruncul de Neroccio di Bartolomeo dei Landi... Tablouri de pictori diferiți, aparținînd unor epoci diferite, unor țări diferite... Singura trăsătură de unire — un destin comun în cursul celui de-al doilea război mondial: au fost furate de naziști, din țările europene cotoprite.

Dealtfel, încă din primăvara lui 1938, curînd după Anschluss¹, Hitler dăduse directivele necesare pentru ceea ce avea să se numească „operația Linz”. Este vorba despre crearea în orașul austriac omonim a „celui mai mare muzeu al tuturor timpurilor”. Căpetenia nazistă, care a intrat în istorie ca un simbol al spiritului distructiv — dictatorul ale cărui bombe au prefăcut în ruine orașul Rotterdam, omul din ordinul căruia au fost sfîrșite glavaeruri ale arhitecturii și artei europene, începînd cu Catedrala Saint-Paul și Westminster Abbey, la un capăt al continentului, și sfîrșind cu secularele clădiri ale Leningradului, la ce-

lăalt capăt — avea printre trăsăturile sale de caracter și pe cele specifice ratatului: ambițiile de tinerețe, ca pictor cu desăvîrșire lipsit de talent, și-au găsit un sinistru dezbuc, din clipa în care a acaparat puterea în Germania. În memoriile sale, arhitectul Albert Speer², devenit om de casă al Führerului, vorbește pe larg despre demențele planuri de transformare a Berlinului într-o capitală a universului. Gigantismul acestor proiecte, în flagrantă contradicție cu mijloacele reale de care dispunea țara, dezvăluie pe deplin mecanismul patologic al unei minți pe care orice psihiatru ar fi condamnat-o la o definitivă internare într-o instituție de specialitate.

Dar megalomania lui Hitler nu s-a mulțumit cu Berlinul. Toate jaloanele biografiei sale trebuiau marcate în beton și marmură, inclusiv cele aparținînd copilăriei și adolescenței. Iar cum districtul Linz avusese nefericitul privilegiu de a fi teritoriul pe care văzuse lumina zilei monstrul de mai tîrziu, era firesc ca în vizorul lui să intre orașul Linz. Acesta urma să devină un puternic centru industrial,

¹ „Magazin istoric, nr. 3/1969; 2-4/1971.”

cu numeroase edificii publice, un teatru, o bibliotecă cu sute de mii de volume, toate dominate de construcția fastuoasă și supradimensionată a „Führermuseumului“.

Misiunea specială ce trebuia să satisfacă aspirațiile grandamane ale lui Hitler a jucat un mare rol în cadrul jafului de artă sistematic, care a început cu mult înainte de izbucnirea ostilităților. Încă din 1933, și cu atât mai mult după invadarea Austriei și Cehoslovaciei, după Blitzkriegul din Polonia, Danemarca și Norvegia, Belgia, Olanda și Franța, agenții și mișii naziști au operat cu obișnuita lipsă de scrupule pentru a „achiziționa“ exponatele necesare. Procedeele lor erau într-o flagrantă contradicție cu etica elementară, cu legislația germană și cu cea a țărilor implicate, violând dreptul internațional. Convenția de la Haga, din 1907, privind practicile războiului pe uscat, de pildă, prevede obligația beligeranților de a lua toate măsurile necesare, în caz de asediu și bombardament, „pentru a ocroti clădirile destinate serviciului divin, artel, științei și activităților de binefacere, monumentele istorice...“. Tribunalul de la Nürnberg a caracterizat această prădare drept „un uriaș și organizat program de furt al bunurilor culturale comune ale Europei“, conform unui plan elaborat de conducerea celui de-al treilea Reich, suprapus jafului spontan, operat de soldații și ofițerii naziști.

Încă de la începutul războiului, „operația Linz“ a revenit simultan mai multor organizații. În fruntea uneia dintre ele se afla odiosul călău Heinrich Himmler, șeful Gestapoului, alta era dirijată de ministrul de Externe, Joachim von Ribbentrop, iar o a treia de șeful Secției Externe și „ideologul“ partidului nazist, Alfred Rosenberg, care din 1941, a devenit Reichskommissar al teritoriilor sovietice ocupate. Toate aceste Birouri colaborau strâns și permanent cu Înaltul Comandament al Wehrmachtului și cu comandanții militari germani ai trupelor de ocupație. La 1 decembrie 1939, Himmler a emis un ordin, prin care toți agenții Gestapoului din regiunile poloneze, încorporate Reichului și al Siguranței din Varșovia, Lublin și alte orașe urmau să confişte cât mai multe și mai prețioase obiecte de artă. Sub pretențiosul nume al Asociației „Das Ahnenerbe“ (Moștenirea străbună), înființată de Hitler încă din 1937, se ascundea, de fapt, o organizație menită să asigure transportul obiectelor de artă în Germania.

Cît de premeditată a fost toată această acțiune, ne-o dovedește și faptul că, începînd chiar cu anul 1933, diferite instituții hitleriste au manifestat un interes deosebit față de Polonia, de cultura și de colecțiile ei de artă. Sub pretextul unei colaborări culturale, numeroși esteticieni germani au dat buzna în țara vecină, solicitînd și căpătînd cataloage cu liste de picturi, fotografii ale exponatelor muzeistice și vizitînd depozitele de comori artistice. După ocuparea Poloniei, aceiași esteticieni, înarmați cu cataloagele respective, au cerut predarea neîntîrziată a obiectelor de artă. La reședința bavareză, Obersalzberg, Führerul a primit mari catastife, legate în piele maro, conținînd foto-

grafii a sute de tablouri, pe care, personal, le-a distribuit galeriilor sale favorite și, în primul rînd, celei de la Linz.

Cea de-a doua mare grupă, patronată de von Ribbentrop și denumită chiar „echipa specială Ribbentrop“ a acționat în Franța, avînd ca sarcină colectarea obiectelor de artă proprietate publică și privată, mai ales a celor aparținînd evreilor.

Dar cea mai cuprinzătoare organizație creată în scopul jefuirii a fost Direcția operativă Rosenberg. La 29 ianuarie 1940, Hitler îl numea pe Alfred Rosenberg șef al „Centralei pentru cercetarea educației și a concepției național-socialiste“ sau, cum i se mai spunea pe scurt, Școala Superioară (Die Hohe Schule), instituție căreia îi erau destinate lucrările de artă și cărțile însușite de Direcția operativă a „ideologului“ nazist. În primăvara anului 1941, aria de acțiune a Direcției, care se rezumase inițial la țările ocupate din Europa Occidentală, s-a extins și asupra celor din Răsărit — România, Bulgaria, Iugoslavia, Grecia, Ungaria — unde au fost constituite subsecții ale Biroului condus de Rosenberg, avînd colaboratori din cele mai diferite domenii. Ei purtau o uniformă specifică, care trăda, și ea, caracterul militar al acestor formații.

Ca persoană particulară, cel mai important complice al lui Hitler a fost dr. Posse, directorul Galeriei din Dresda, însărcinat special cu selectarea și evaluarea tablourilor confiscate din muzeele europene. Estetician apreciat înainte de război, bun cunoscător al artei vechi italiene și olandeze, dr. Posse a călătorit în toată Europa „în problema unor noi achiziții“, de fapt pentru viitorul muzeu din Linz.

Desori, în acțiunile lor, oamenii de artă ai Führerului s-au lovit de cei ce lucrau pentru Goering, poreclit „regele tuturor piețelor negre“, care visa, și el, într-o concurență surdă cu Hitler, să-și întemeieze o colecție personală. „Într-o zi, trebuie să fi fost cîndva prin 1943, am auzit de la un misit francez că Goering presa guvernul de la Vichy să-i cedeze un celebru tablou de la Luvru, în schimbul cîtorva picturi, complet lipsite de valoare, din propria sa colecție“, își amintește Speer, la data aceea ministru al Armamentului. A început astfel un soi de „război al tablourilor“, cum îl numește arhitectul nazist în memoriile sale. Bucurîndu-se multă vreme de rangul de locuitor și potențial succesor al lui Hitler, obezul Reichsmarchall a creat pe moșia sa, Karinhall, un grotesc castel, împănînd cu cele mai diverse opere artistice, pe care a reușit să pună mîna. „Holurile și camerele din Karinhall erau căptușite cu picturi valoroase, atribuite una sub alta, în cite trei-patru rînduri. Avea chiar un nud în mărime naturală, reprezentînd Europa, instalat deasupra baldachinului care acoperea magnificul său pat“, scrie Albert Speer. La Nürnberg, în 1947, Goering a găsit o justificare de ultim moment pentru această acumulare de bunuri: intenția de a crea un Muzeu al Nordului, care să rivalizeze cu cel meridional, de la Linz. De remarcat, pentru raporturile care domneau între căpeteniile naziste, este și detaliul că, deși pus la curent cu ma-

nevrea Reichsmarchallului, Hitler nu s-a încumetat să-l tragă la răspundere.

Nu există o evidență completă a lucrărilor de artă și a bunurilor culturale pe care le-au prădat naziștii din teritoriile ocupate. S-au păstrat însă unele inventare parțiale, din care ne facem o imagine aproximativă despre proporțiile celui mai mare jaf de artă al tuturor timpurilor. Un raport de activitate al Direcției speciale arte plastice din cadrul Direcției operative Rosenberg, care se referă la perioada octombrie 1940-Iulie 1944, ilustrează că în țările occidentale ocupate au fost sechestrate 203 colecții de artă, dintre care, pînă la 15 Iulie 1944, colaboratorii Direcției trimisese în Germania 21 903 piese. Dacă adăugăm și jaful operat în Polonia, U.R.S.S., Austria, Cehoslovacia, Ungaria, țările balcanice, reiese că naziștii au furat organizat și oficial cel puțin 200 000 obiecte de artă. Numai pînă în decem-

brile 1942, dr. Posse achiziționase pentru „Führermuseum” circa 5000 lucrări de artă de primă valoare. La Procesul de la Nürnberg, s-a constatat că cel de-al treilea Reich și-a însușit în materie de artă un tezaur care depășește pe cele reunite ale Muzeului Metropolitan din New York, British Museum din Londra, Luvru din Paris și Tretyakov din Moscova.

Filmul jefuirii operate de naziști în Europa cotropită este tema lucrării Die Dame mit dem Hermelin (Doamna cu hermina), apărută în Republica Democrată Germană, în 1963, și semnată de Ruth și Max Seydewitz. Volumul, realizat pe baza unei ample documentații, precum și a unor investigații personale întreprinse în multe țări europene, urmează să apară în versiune românească la Editura Meridiane. Prezentăm, cu unele prescurtări și cu titlul și substituirile redacției noastre, manierele de acțiune ale jefuitoarelor de artă naziști într-una dintre cele mai greu lovite țări: Franța.

D. C.

Keitel, Ribbentrop, Heydrich et Co...

La 30 Iulie 1940, deci la o lună după capitularea Franței și semnarea armistițiului, feldmareșalul Keitel, șeful Înaltului Comandament al Wehrmachtului, ordona comandantului militar al Parisului, generalului von Bockelsberg, să confişte lucrările de artă — proprietate particulară — în-deosebi cele aparținînd evreilor, precum și „să pună în siguranță” tezaurele artistice ale statului francez.

Cu o săptămînă înainte de a fi emis ordinul lui Keitel, la 21 Iulie 1940, ministrul de Externe, von Ribbentrop, ceruse, la rîndul său, ambasadorului german la Paris, Abetz, ca, pe lîngă documentele Ministerului de Externe francez, să sechestreze și o serie de lucrări de artă, în-deosebi cele din patrimoniul evreilor și al „elementelor ostile Germaniei”. Șeful Înaltului Comandament al Wehrmachtului s-a informat de ce el, Ribbentrop, îi transmitea ambasadorului sarcini care țineau de competența administrației militare. Ribbentrop i-a răspuns că acest lucru fusese „hotărît de Führer pe baza referatului meu”. Echipa Ribbentrop se afla sub conducerea efectivă a secretarului de ambasadă von Künsberg, care, la 27 august 1940, raporta Berlinului că experții

săi, împreună cu poliția militară, confiscaseră lucrări de artă ale fostului ministru francez de Interne, Georges Mandel¹.

Profesorii din echipa specială Ribbentrop au primit misiunea de a procura toate cataloagele și reproducerea exponatelor muzeale și de a elabora o listă de mai multe mii de pagini, cuprinzînd patrimoniul artistic francez. Ambasadorul Abetz însuși s-a ocupat de colectarea tablourilor de mare preț. Aflînd că fostul consul general austriac la Paris, Weiss, depusese un tablou de Rafael la Banca franco-portugheză și bănuind că banca urma să ducă tabloul în Portugalia, el i-a cerut maiorului Hartmann de la Devisenschutzkommando [Comandamentul divizelor străine] din Paris sechestrarea lui.

După încheierea armistițiului cu Franța, în afara echipei speciale Ribbentrop, și alte servicii germane au jefuit comori de artă franceze. De pildă, la 17 august 1940, imputerniciții lui Leister, Gauleiterul delegat al Alsaciei și Lorenei, încorporate în Reich, au adus înapoi, în Lorena, lucrările de artă din departamentul Moselle și din orașul Metz, evacuate în alte provincii franceze la izbucnirea războiului, și le-a declarat proprietate germană.

La 15 Iulie 1940, Keitel a publicat în Buletinul oficial

german ordinul ca proprietarii unor obiecte de artă, a căror valoare depășea 100 000 franci, să le declare autorităților germane, pînă la 15 august 1940. Keitel a comunicat că șeful Siguranței și al SD-ului (Sicherheitsdienst — „Serviciul de securitate”), SS-Gruppenführerul Heydrich, va lua legătura cu comandanții militari de resort în scopul îndeplinirii misiunii. Datorită concursului activ dat de Înaltul Comandament al Wehrmachtului Direcției operative Rosenberg, care preluase, între timp, sarcinile echipei conduse de von Künsberg, chemat la Berlin; Heydrich și-a mobilizat organizațiile pentru confiscare; Direcția a dobîndit astfel o privire de ansamblu asupra obiectelor de artă existente în Franța. Spre deosebire de echipa specială Ribbentrop, ea dispunea de puteri depline. Lui Künsberg îi lipsise această libertate, de aceea între el și administrația militară din Franța se născuseră conflicte de competență, care creaseră unele dificultăți la transportul obiectelor de artă franceze în Germania. Direcția operativă Rosenberg nu avea motiv să se teamă de asemenea piedici, după ce feldmareșalul Keitel ordonase comandanților militari din țările occidentale ocupate s-o sprijine în toate privințele. La 2 octombrie 1940, Hauptstellenleiterul Ebert, șeful Direcției operative Rosenberg în Franța, a solicitat poliției militare să vegheze ca

¹ Magazin istoric, nr. 5/1976.

„sechestrarea bunurilor culturale să nu mai aibă loc decât pentru Direcția operativă Rosenberg, și nu în favoarea altor servicii, ca, de exemplu, acela al ambasadorului Abetz, care încă mai activează în acest domeniu”. Imediat după aceasta, echipa lui Ribbentrop, aflată în subordinea ambasadorului Abetz, și-a încetat complet activitatea.

...42 lazi cu perle, inele, broșe...

Din multitudinea de lucrări de artă furate unor persoane particulare, numim aici doar câteva. Clavecinista Wanda Landowska, directoarea unei școli de muzică veche la Saint-Leu-la-Forêt¹, avea o colecție de instrumente muzicale, printre care pianul lui Chopin. Dr. Gerigk, referentul pentru muzică din cadrul Direcției operative Rosenberg, a sechestrat colecția la sfârșitul lui septembrie 1940, transportând-o în 53 lazi în Germania. Zadarnice au fost protestele francezilor, care arătau că această măsură însemna „o pierdere absolut de neînlocuit”.

Colecția lui Georges Wildenstein, proprietarul unei galerii specializate în comerțul de artă, a fost și ea confiscată, la 3 august 1941, pentru Hitler și Goering. Printre cele 38 picturi valoroase din colecție se găsea și tabloul lui Fragonard, *Spălătoarele*.

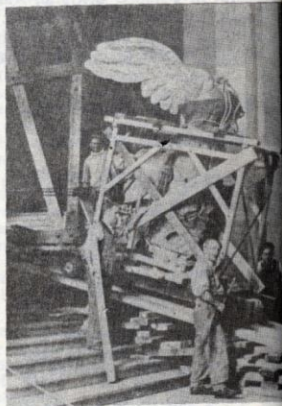
Olandezul Joseph Kroenig, refugiat în Franța, fost director al Muzeului Frans Hals din Haarlem, deținea o colecție de picturi compusă din 30 tablouri. Ea a fost sechestrată de Direcția operativă Rosenberg, la 2 mai 1941 la Paris, dar a trebuit înapoiațată, întrucât Kroenig a dovedit că nu era a lui, ci a italianului Benedictis. Totuși, Goering și-a însușit din ea multe tablouri, pe care directorul colecțiilor sale artistice urma să le restituie, „dacă s-ar ivi vreoa posibilitate de transport”. În astfel de cazuri, Goering se îngrijea ca aceste posibilități de transport din Germania către Franța să fie incompara-

bil mai puțin decât în direcție inversă. La fel a fost jefuită, deși S.U.A. erau încă neutre, și doamna Gould, cetățeană americană, care locuia într-o casă mare din Maisons-Lafitte². Sub pretext că ea ar ascunde un depozit de arme, oamenii Direcției Rosenberg i-au percheziționat locuința, confiscând mai multe obiecte de artă, printre care un triptic foarte valoros și două piese vechi și scumpe, sculptate în fildeş.

Din comunicatele Devisenschutzkommandului german, din 5 mai, 17 iulie și 14 septembrie 1941, reiese că, din ordinul lui Goering, Direcția operativă Rosenberg a adunat și dus în Germania următoarele colecții particulare: Colecția Hirsch, a coproprietății întreprenderii bancare Louis Hirsch, compusă din circa 30 opere de artă, dintre care 24 picturi din sec. XVII-XIX, precum și un caiet cu compoziții de Richard Strauss; colecția dr. Wassermann, compusă din 70 tablouri, aproape exclusiv de pictori flamanzi din sec. XIV, plină în sec. XVIII; Hermann, Jean și Isaak Hamburger (39 picturi, dintre care 4 de Rembrandt); Solomon Flavian (26 tablouri, printre care numeroase lucrări de Courbet); Rosenstein (12 picturi moderne); Hambarzoumian (3 tablouri de van Dyck, Canaletto și Puga); André Jean Seligmann (27 picturi, majoritatea din sec. XVII și XVIII, printre care 3 de Fragonard); Emmy-Louis Dreyfuss, printre care două tablouri de Fragonard; Weil-Picard (124 tablouri din sec. XVIII, un bust și două statui), estimată la 16-17 milioane franci francezi; Rosenberg (circa 160 tablouri), cu o valoare de 7 171 000 franci francezi. La acest furt considerabil s-a adăugat proprietatea artistică a familiei Rothschild³. Pentru a păstra în Franța vasta comoară a acestei familii și a altor familii evreiești, autoritățile franceze au recurs la manevra de a le retrage cetățenia, expropriându-le averile în folosul statului. Ceea ce nu a împiedicat însă Direcția operativă Rosenberg

¹ Capitală a Cantonului Yvelines pe Sena.

² Familie de bancheri și oameni ai finanțelor, fondată de Meyer Amschel Rothschild (1743-1812).



Muzeul Luvru a constituit unul dintre principalele obiective ale jafelor hitleriste

În p. 57: încă din 1939, francezii au luat măsuri de protejare a comorilor artistice aflate la Luvru

³ Capitală a cantonului Val-d'Oise, din arondismentul Pontoise, în biserica de acolo se află mormântul lui Ludovic Bonaparte.

să sechestreze operele artistice în cauză. La 18 septembrie 1940, într-un document declarat secret, Rosenberg comunica rezultatele activității Direcției sale operative în Franța lui F.X. Schwarz, trezorerului Reichului, responsabil cu fondurile din partidul nazist: „Am confiscat bogățiile familiei Rothschild... nu numai de la Paris, ci și din castelele lor din Bordeaux, Deauville etc... Alături de numeroase lucrări științifice, s-au găsit la familia Rothschild, împachetate în lăzi, multe obiecte de artă deosebit de valoroase, care sînt puse astfel în siguranță... Vedeti, deci, că aici se desfășoară o activitate febrilă, pentru a se profita de momentul actual, deoarece o asemenea ocazie cu greu se va mai ivi vreodată”.

Într-o scrisoare către Schwarz, din 14 noiembrie, 1940, Rosenberg comunica faptul că istoricii de artă din Direcția operativă evaluaseră obiectele de artă sechestrate pînă la mijlocul lunii noiembrie 1940, în Vestul Europei, la cel puțin o jumătate de miliard de mărci. Ulterior, la 20 martie 1941, Utikal, un subaltern al lui Rosenberg, prezentînd un raport de activitate, nota: „La o evaluare foarte atentă, se poate stabili că picturile, sculpturile, piesele de mobilier, covarele, goblenurile și celelalte obiecte de artă, puse în siguranță pînă acum, reprezintă o valoare de peste un miliard de mărci”. El comunica, de asemenea, că Direcția operativă Rosenberg a organizat șapte mari expoziții la Sala „Jeu de Paume”, „pentru a oferi Reichsmarschallului Goering și Reichsleiterului Rosenberg o imagine de ansamblu asupra obiectelor deosebit de valoroase”. După vizionarea acestor comori de artă, Goering a ordonat transportarea lor în Germania.

Pentru lucrările de artă confiscate familiei Rothschild, au fost elaborate liste de inventar, care, deși nu cuprindeau nici pe departe toate obiectele furate, au ajuns la cifra de 25 pagini scrise mărunt. Printre aceste comori artistice se aflau numeroase picturi de Velás-

quez, Goya, van Dyck, Tiepolo, Watteau, Reynolds, Cézanne, van Gogh și de alți mari artiști. La ele se adăugau 42 lăzi, cufer și casete cu șiraguri de perle, inele, broșe, pandantive, brățări, diademe cu diamante, briliante și alte pietre prețioase.

...26 984 vagoane cu mobilă

Repatrierea acestor aveau a fost hotărîtă de Goering, „regele tuturor piețelor negre”, care nu a rămas nici el în pierdere. Ilustrativ este un raport strict confidențial al șefului Devisenschutzkommandoului german din Franța, datat 8 decembrie 1941: „La 3 decembrie 1941, cu ocazia prezenței sale la Paris, domnul Reichsmarschall a luat anumite decizii în legătură cu valorile din averea familiei Rothschild. Aceste hotărîri le-a însemnat și în actele mele:

1) 52 colete cu obiecte de artă și de podoabă din proprietatea diferiților membri ai familiei:

a) 21 colete vor fi predate Direcției operative Rosenberg; predarea a avut loc la 4 decembrie 1941;

b) 31 colete vor fi păstrate de către Devisenschutzkommando, pînă la noi ordine ale Reichsmarschallului. Domnul Reichsmarschall va cere coletele, după ce va fi avut o discuție cu domnul ministru de Finanțe al Reichului, în legătură cu valorificarea obiectelor;

2) 22 lăzi mari și 3 coșuri cu argint și tacîmuri de argint din proprietatea diferiților membri ai familiei Rothschild: la fel ca la 1) b);

3) Tablouri și obiecte de artă descoperite într-un dulap din locuința evreicei Alexandrienne Rothschild, Paris, strada Leonardo da Vinci.

Aceste tablouri și obiecte de artă se vor preda Direcției operative Rosenberg. Predarea a avut loc la 5 decembrie 1941...”

În același raport de activitate se menționa și că pînă la jumătatea lunii martie 1941, fuseseră trimise din Franța în Sudul Germaniei, din ordinul lui Hitler, nici mai mult nici mai puțin decît 6 000 lăzi cu material științific (în special cărți) și 30 vagoane cu

comori de artă. Echipa pentru „protejarea” artei, din cadrul administrației militare germane din Franța, corija aceste date, arătînd că nu este vorba despre 30 vagoane, ci despre 52. Dintr-un raport al Secției arte plastice, datat 16 aprilie 1943, reiese că, în perioada 17 septembrie 1940-7 aprilie 1943, aceasta „a dus, din teritoriile occidentale ocupate... în zece transporturi ... către ascunzătorii germane, 92 vagoane cu 2 775 lăzi, conținînd picturi, sculpturi, piese istorice de mobilier, goblenuri, obiecte de artizanat etc... În plus, 53 obiecte de artă au fost livrate cu transporturi speciale pentru locuința din München a Führerului, iar alte 594 obiecte (picturi, statui, piese de mobilier și țesături) pentru domnul Reichsmarschall”. Conform unui alt raport, din aprilie 1943 pînă în iulie 1944, au mai fost expediate în Germania alte 29 transporturi, însumînd 137 vagoane cu 4 174 lăzi.

La 28 ianuarie 1941, Rosenberg îi comunica lui Schwarz că „în Belgii și Olanda...” încă mai trebuie efectuate investigații destul de ample... totuși, sper să pot rezolva și aici esențialul într-un interval previzibil. Un volum imens de muncă al solicitat remontarea și înregistrarea marilor comori artistice care au fost sechestrate din ordinul meu, împreună cu fondurile științifice, asupra cărora Führerul va decide în curînd. Este vorba, după cum v-am comunicat, de valori care, conform unor estimări, se ridică la un miliard de mărci. Institutul din Frankfurt pe Main, care se va inaugura în curînd, are, la ora actuală, cea mai mare bibliotecă evreiască din lume — 350 000 volume — și, este de presupus, i se vor adăuga încă aproximativ 200 000 volume din Olanda”.

În sentința Procesului de la Nürnberg se precizează că, în decembrie 1941, a început acțiunea M (mobilier), în cadrul căreia au fost jefuite în Occident 69 619 locuințe, dintre care 38 000 numai la Paris. Pentru transportul în Germania al obiectelor sechestrate cu această ocazie, Direcția operativă Rosenberg a avut nevoie de 26 984 vagoane.

În românește de
Ileana RAUS

¹ Muzeu-anexă al Luvrului, consacrat artiștilor din grupul impresionistilor.

Pe lângă obișnuita corespondență, sfîrșitul lui 1978 ne-a adus, ca și în anii precedenți, un mare număr de scrisori prin care cititori de diverse profesii și vîrste, din toate colțurile țării, cit și din străindate, au înțeles să adreseze, în cuvinte emoționante, Magazinului Istoric și colaboratorilor săi, vrăurile lor de La mulți ani, exprimîndu-și, și cu această ocazie, statornicele lor sentimente de prețuire și fidelitate față de revistă.

Tuturor le mulțumim călduros și, odată cu vrăurile noastre de sănătate, fericire și noi succese în activitatea pe care o desfășoară, îi asigurăm că și în acest an ne vom strădui să fim pe măsura exigențelor cititorilor noștri.

„EROICII LUPTĂTORI“

I. CIUTESCU, din București, ne trimite o scrisoare cu largi extrase dintr-un articol apărut în Calendarul pentru toți, din 1879, articol ce evocă înălțarea triumfală în București a eroilor de la Grivița și Plevna, care în războiul din 1877-1878 au consfințit pe cîmpurile de luptă independența absolută de stat a României. Ziua de 8 octombrie (1878 n.n.) fu aleasă pentru marea serbare... De cu vreme se călăia la al doilea rînd al Soselei din capul podului Mogoșoaia un trumoz arc de triumf și o estradă circulară, pe care să asiste mulțimea spectatorilor care doreau să revadă venind în coronafi cu flori și glorie iubiții fii ai armatei române... Din zori de zi, străzile principale pe unde aveau să treacă trupele se împodobeau cu steaguri, ghirlande de flori, verdeață și lampioane... Locuitorii Capitalei părăsău casa, de cu ziua, și îmbrăcați potrivit cu asemenea mare zi luară calea, care în trăsură și care pe jos, spre locul de unde aveau să vie eroicii luptători...

Mulțimea și-a manifestat admirația prin urale grozave și ploaie de flori și coroane și un entuziasm, anevoie de descris, îi urmă [pe eroi] în tot parcursul lor de la capul Soselei pînă la Teatru, unde a avut loc defilaerea... Seara tot orașul își dăde înfîlțire pe străzile principale ca să asiste la luminația ce fu splendidă. Astfel se termină marea zi a lui 8 octombrie.

LA ALBA IULIA

Am fost la Alba Iulia, ne mărturisește VIRGIL SEU LEAN, din Tirgu Mures, într-o scrisoare ce evocă grandioasele evenimente de la 1 Decembrie 1918 și din care reținem: La noi în sat (Mîheșu de Cîmpie, jud. Maramureș) n-a fost bucurie mai mare decît aceea din ziua cînd ne-am adunat la școală pentru a hotărî asupra felului și timpului cînd vom merge la Alba Iulia. Toți mergem, tot satul! spuneau sătenii, dar cum aceasta nu se putea, s-a ales o delegație care să ducă la Alba Iulia cuvîntul nostru de uniune... Plecarea s-a făcut cu șase zile înainte, ca să sosit la timp. Pe drum ne-am înfîlțit și cu alte grupuri, din alte sate, cu rude și cunoscuți. Am ajuns la Alba Iulia în 1730 noaptea, după amiază. Ni s-a făcut o primire insufletită. Cetatea era îmbrăcată în haine de sărbătoare. Localnicii s-au purtat deosebit de atenți. Fiecare dintre cei sosiți a fost găzduit de o familie. A doua zi ne-am aflat sus, în cetate, unde se afla o imensă mulțime de oameni.

UN MARE MERIT

Ing. CONSTANTIN GHEORGHIU, din Brașov, ne trimite un articol consacrat vieții și activității lui Aurel Vlaicu (evocate și în nr. 9/1973 al revistei noastre), în

care reproduce un fragment din raportul înaintat Academiei Române de Spiru Haret: Dl. Vlaicu are meritul pe a fi realizat un aparat care înfrunște într-un grad înalt avantajele obținute de alți aviatori, pe lângă unele care sînt speciale numai aparatului d-sale. Într-o știință cu totul nouă, care încă nu a lesit din faza încercărilor și în care fiecare încercare implică pericol pentru viața experimentatorului, și mai ales cu lipsa de mijloace contra cîrora a avut să lupte d. Vlaicu, este un merit mare ca să fi ajuns d-sa să realizeze un aparat care și-a făcut probele în mod așa de strălucit față de alte modele, în ocazii hotărîtoare, cum a fost în timpul manevrelor noastre din anii trecuți.

De aceea, dacă pînă acum d. Vlaicu nu a avut încă norocul să ocupe în țara sa un loc cel puțin egal cu acela ce se acordă inventatorilor străini, este cred o datorie pentru Academia ca să îndrepteze ea, măcar în parte, această nedreptate, acordînd d-lui Vlaicu premiul Lazăr pe anul 1912.

„ȚARA NOASTRĂ SÎNTEM NOI“

DUMITRU STOENESCU, din București, ne trimite o notă referitoare la scrierea lui P.S. Aurelian (1833-1909) Terra Nostra, apărută în 1875 (nr. 11/1978) din care reținem acest citat, din Prefața lucrării, cuvinte semnificative pentru adîncul patriotism de care era animat autorul scrierii: Cea dintîi datorie a unui cetățean este de a-și cunoaște țara. A fi român și a nu cunoaște istoria și geografia României, forțele sale productive, starea sa economică, avuțiile naturale cu care este înzestrată, este a dovedi o indiferență pentru cea mai sfințită dintre datoriiile unui adevărat cetățean. Tăra noastră sîntem noi, sînt toate generațiile care au locuit acest pămînt..., este trecutul și viitorul nostru, este acest pămînt românesc moștenit de la străbunii noștri, păstrat cu atîtea sacrificii și transmis generațiilor din veac în veac (pînd) în ziua de astăzi.

EDITURA ACADEMIEI

PAUL BODEANU, din București, dorește să cunoască cîteva date despre una dintre cele mai prestigioase edituri, ale cărei lucrări le prezintă în paginile noastre, în cadrul rubricii Cărți sosit la redacție, și anume, Editura Academiei Republicii Socialiste Române.

A fost înființată în 1945. În cei 30 ani de activitate a publicat opere de importanță națională, care au contribuit în același timp, la afirmarea științei românești peste hotare și la schimbul mondial de valori spirituale. De sub tiparul editurii au ieșit în aceste trei decenii 3 054 titluri de cărți și 6 419 fascicule reviste, într-un tiraj total de 17 302 191 exemplare, un mare număr revenind subiecților istorice. Peste 100 titluri au fost coeditate cu edituri din străindate.

Sub egida editurii au fost retipărite operele fundamentale din tezaurul clasicilor științei istorice din patria noastră, printre care scrieri de N. Bălcescu, M. Kogălniceanu, A.D. Xenopol, N. Iorga, Al. Odobescu.

În Editura Academiei apar următoarele publicații periodice de istorie: Revista de istorie, Revue roumaine d'histoire, Studii și cercetări de istorie veche și arheologie, Dacia, Revue des études sud-européennes, Anuarul Institutului de istorie și arheologie Cluj-Napoca, Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol” Iași.

Nicolae MINEI

magazin istoric

Revistă de cultură istorică
Anul XIII - Nr. 1 (142)
ianuarie 1979

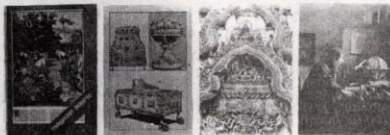
Redactor șef
CRISTIAN POPIȘTEANU

Redactor șef adjunct
NICOLAE MINEI

Colegiul redacției
DUMITRU ALMAȘ
CONSTANTIN ANTIPI
ADOLF ARMBRUSTER
VIRGIL CÂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ȘTEFAN PÂSCU

M. PETRESCU-DIMBOVIȚA
ȘTEFAN ȘTEFANESCU

COPERTELE NOASTRE



① ④ ③ ②

① Lupta de la Roncevaux, episod central al cunoscutului poem epic francez **Cîntecul lui Roland**

④ Comori artistice din epoca carolingiană (**Viața cotidiană în Imperiul carolingian**, p. 35)

③ Alte mărturii de monumentalitate și frumusețe artistică. Detaliu din frontonul sanctuarului dinspre Nord, al templului Vanteay Srei, o impresionantă mărturie a civilizațiilor ce-au înflorit de-a lungul timpului pe pământul Asiei

② **Astronomul**, una dintre pinzele pictorului olandez Vermeer van Delft, furate de naziști din Franța (**Războiul tablourilor**, p. 57)

sumar

Omagiu în istorie: CRISTIAN POPIȘTEANU	1
Stima și prețuirea întregii țări: ION POPESCU-PUȚURI	2

120 ANI DE LA UNIREA MOLDOVEI CU MUNTENIA ● „Unirea — nașterea a făcut-o!": MARIAN ȘTEFAN, IOAN LĂCUSTĂ ● „Fiecare zi să aducă un rezultat folositor Principatelor Unite" (I): I. M. ȘTEFAN ● Formarea unui domnitor: GERALD J. BOBANGO ● Cuza și afirmarea demnității naționale: GHEORGHE CRISTEA ● Dreptul românilor la independență: V. BUDURU	4
Curți și reședințe domnești — Suceava: MIRCEA D. MATEI	21
Sărbătoarea Anului nou în tradiția strămoșească populară: MIHAI POP	28
Regi și căpetenii geto-dacice	33
Viața cotidiană în Imperiul carolingian: PIERRE RICHÉ	35
Arta moștenită de la strămoși: FRIEDRICH KOLLMANN	42
Nume de cod: „Pointblank" (I): ANTHONY CAVE BROWN	43
La a 60-a aniversare a statului național unitar român: ANTONIO RUBERTI	48
Completări la o biografie Davila	50
1939-1941. Pe firul amintirilor: CONSTANTIN C. GIURESCU	52
Războiul tablourilor (I): RUTH și MAX SEYDEWITZ	57

● Concursul Magazin istoric, ediția 1979... 40 ● Cărți sosite la redacție... 49
● Poșta Magazin istoric ... 62

CONTENTS (Romanian History) CRISTIAN POPIȘTEANU Homage to President Nicolae Ceaușescu • ION POPESCU-PUTURI For Elena Ceaușescu — the Esteem and Appreciation of the Whole Country • M. ȘTEFAN, I. LĂCUSTĂ, I.M. ȘTEFAN, G.J. BOBANGO, GH. CRISTEA 1859: The Union of the Romanian Principalities under Alexandru Ioan Cuza • V. BUDURU Sir Austen Layard about the Romanians • M. D. MATEI Princely Courts and Residences: Suceava • Carol Davila, the Organizer of Romanian Medicine • M. POP New Year's Folk Traditions • Geto-Dacian Kings and Chieftains • C. C. GIURESCU Memoirs 1939-1941

SOMMAIRE (Histoire roumaine) CRISTIAN POPIȘTEANU Hommage au Président Nicolae Ceaușescu • ION POPESCU-PUTURI L'appréciation et l'estime de tout le pays pour Elena Ceaușescu • M. ȘTEFAN, I. LĂCUSTĂ, I.M. ȘTEFAN, G.J. BOBANGO, GH. CRISTEA 1859: L'union des Principautés roumaines sous Alexandru Ioan Cuza • V. BUDURU Sir Austen Layard à propos des Roumains • M.D. MATEI Cours et résidences princières: Suceava • Carol Davila, l'organisateur de la médecine roumaine • M. POP Traditions populaires pour le Nouvel An • Rois et chefs géto-daces • C. C. GIURESCU Souvenirs 1939-1941

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) КРИСТИАН ПОПИШТЯНУ Дань уважения к президенту Николае Чаушеску • ИОН ПОПЕСКУ-ПУЦИУРЬ Товарищу Елене Чаушеску — почтение и оценка всей страны • М. ШТЕФАН, И. ЛĂКУСТĂ, И.М. ШТЕФАН, Г. Ж. БОБАНГО, Г. КРИСТЯ 1859: Воссоединение Румынских княжеств под Александром Иоаном Кузой • В. БУДУРУ Сэр А. Лайард о румынах • М. Д. МАТЕЙ Господские двора и резиденции — Сучава • Карол Давила — организатор румынской медицины • М. ПОП Народные традиции по случаю Нового года • Гето-дакийские короли и главы • К.К. ДЖУРЕСКУ Воспоминания 1939-1941-ых гг

INHALT (Rumänische Geschichte) CRISTIAN POPIȘTEANU Ehrung des Präsidenten Nicolae Ceaușescu • ION POPESCU-PUTURI Hochachtung und Würdigung des ganzen Landes für Elena Ceaușescu • M. ȘTEFAN, I. LĂCUSTĂ, I. M. ȘTEFAN, G. J. BOBANGO, GH. CRISTEA 1859: Die Vereinigung der Rumänischen Fürstentümer unter Alexander Ioan Cuza • V. BUDURU Sir Austen Layard über die Rumänen • M. D. MATEI Höfe und Fürstensitze: Suceava • Carol Davila — Organisator der rumänischen Medizin • M. POP Neujahrs-Volksbräuche • Geto-dakische Könige und Anführer • C. C. GIURESCU 1939-1941 Erinnerungen

SUMARIO (Historia romana) CRISTIAN POPIȘTEANU Homenaje al Presidente Nicolae Ceaușescu • ION POPESCU-PUTURI A Elena Ceaușescu — la estima y el aprecio de todo el país • M. ȘTEFAN, I. LĂCUSTĂ, I.M. ȘTEFAN G.J. BOBANGO, GH. CRISTEA 1859: La Unión de los Principados Rumanos bajo Alexandru Ioan Cuza • V. BUDURU Sir Austen Layard habla de los rumanos • M.D. MATEI Cortes y residencias principescas: Suceava • Carol Davila — el organizador de la medicina rumana • M. POP Tradiciones populares rumanas de Año Nuevo • Reyes y jefes godos-dacios • C.C. GIURESCU Recuerdos de 1939-1941

ABONNEMENTS : ILEXIM — Departamentul export-import presă, București, strada
13 Decembrie, nr. 3, P.O.B. 136-137, telex : 11226

magazin istoric

București, Intrarea Ministerului, nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 702, Cod 70 100, telefon 16 68 72.

REDACTORI: Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu-Năstășel, Ana-Maria Șerbănescu, Vasile Șimandan, Marian Ștefan
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACȚIE: Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ: Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR: Anton Tănase
CORECTURA: Georgeta Apreotesei, Constanța Avram

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr — 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei” — București





